

Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcija

Rokasgrāmata bāriņtiesām

2. sējums

Rīga, 2021

2.sējuma nodaļas

Detalizēts 2. sējuma satura rādītājs

1. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē
2. Metodiskie ieteikumi ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu vislabāko interešu aizsardzībai
3. Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām
4. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par bērna nodošanu citas personas aprūpē un viesģimenes statusa piešķiršanu

Otrā sējuma satura rādītājs

1. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē	6
1.1. Pārskata, kas apkopo informāciju par iespējamo bērna ārpusģimenes aprūpi, sagatavošana	6
1.2. Izvērtējuma veidlapas paraugs	10
1.3. Izvērtējuma veidlapas aizpildīšanas paraugs	12
2. Metodiskie ieteikumi ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu vislabāko interešu aizsardzībai	16
2.1. Dzīves apstākļu pārbaude	16
2.2. Bērna viedokļa noskaidrošana dzīves apstākļu pārbaudes laikā	29
2.3. Darbs ar dzīves apstākļu pārbaudē iegūto informāciju	33
2.4. Ārpusģimenes aprūpē esošā bērna mantisko interešu aizsardzība	35
2.4.1. Ikgadējais norēķins un mantas apskates akts.....	35
2.4.2. Apgādnieka zaudējuma pensija	37
2.4.3. Valsts kompensācija cietušajiem	38
3. Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām	39
3.1. Metodisko ieteikumu ievads.....	39
3.2. Starptautiskajos tiesību aktos ietvertais regulējums.....	40
3.3. Nacionālajos tiesību aktos ietvertais regulējums ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes tiesībai ar tā ģimenes locekļiem un citām bērnam tuvām personām	45
3.4. Bērna labāko interešu izvērtēšanas process lēmuma pieņemšanā par saskarsmes kārtības vai ierobežošanas noteikšanu.....	47
3.4.1. Saskarsmes mērķis.....	49
3.4.2. Bērna vecums, attīstības stadija un neaizsargātības stāvoklis	53
3.4.3. Drošības izvērtējums (vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums?)	54
3.4.4. Bērna viedoklis.....	54
3.4.5. Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts	55
3.4.6. Situācijas analīze, ja saskarsme jau īstenota iepriekš	56
3.4.7. Saskarsmes plānošana un nodrošināšana	57
3.5. Iesaistīto dalībnieku darbības pamatotība, kompetence, sadarbība	59
3.5.1. Bāriņtiesas kompetence	59

3.5.2. Ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja kompetence saskarsmes nodrošināšanā	68
3.5.3. Sociālā dienesta kompetence	80
3.5.4. Atbalsta centra kompetence	83
3.5.5. Bērna ģimenes locekļa vai cita bērnam nozīmīgas personas kompetence	84
3.6. Ieteikumi sadarbības principiem ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes nodrošināšanai ar bioloģisko ģimeni un bērnam tuvām personām	86
3.6.1. Institūciju un audžuģimenes sadarbības modelis, audžuģimenē ievietota bērna saskarsmes nodrošināšanā ar bioloģisko ģimeni	86
3.6.2. Institūciju un aizbildņa (bērnu aprūpes iestādes) sadarbības modelis, aizbildnībā esoša bērna saskarsmes nodrošināšanā ar ģimeni	90
3.7. Metodisko ieteikumu pielikumi	94
3.7.1. Saskarsmes fiksācijas veidlapa, ja saskarsme notiek trešās personas klātbūtnē	94
3.7.2. Audžuģimenei / aizbildnim / bērna aprūpes institūcijai fiksējamā informācija par saskarsmes norisi	96
4. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par bērna nodošanu citas personas aprūpē un viesģimenes statusa piešķiršanu	97
4.1. Tiesiskais regulējums	97
4.1.1. Vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība	98
4.1.2. Vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē uz laiku, kas ir īsāks par trīs mēnešiem	99
4.1.3. Vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē uz laiku, kas ir ilgāks par trīs mēnešiem	101
4.2. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība	106
4.2.1. Aizbildnībā un audžuģimenē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība	106
4.2.2. Aprūpes iestādē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība (viesģimenes statusa piešķiršana)	111
4.3. Vecāku aprūpē un ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī un aprūpes uzraudzība	115
4.3.1. Vecāku aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī un aprūpes uzraudzība	116
4.3.2. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī un aprūpes uzraudzība	117

4.4. Bērna labāko interešu izvērtēšana.....	122
4.5. Lietas dalībnieku procesuālās tiesības un bāriņtiesas darbības šo tiesību ievērošanā	127

1. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē

(pirmreizēji publicēts 04.09.2019., Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

1.1. Pārskata, kas apkopo informāciju par iespējamo bērna ārpusģimenes aprūpi, sagatavošana

Ievērojot bērna labākās intereses, situācijā, kad bērnam nodrošināma ārpusģimenes aprūpe, veicamas darbības, lai atrastu bērnam piemērotāko aprūpētāju, prioritāri nodrošinot viņa aprūpi ģimeniskā vidē.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta trešajā daļā](#) noteikts, ka, šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina tikai gadījumos, kad aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Līdz ar to institucionālās aprūpes pakalpojuma vajadzība ir izvērtējama individuāli katram konkrētam bērnam atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām, tādējādi ierobežojot bērnu ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, ja ir iespējams nodrošināt institucionālajai aprūpei alternatīvus (ģimeniskai videi pietuvinātus) ārpusģimenes aprūpes pakalpojumus.

Lai veiktu katra bērna individuālās situācijas izvērtējumu, saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesu darbības noteikumi” 81².punktu](#), bāriņtiesai ir pienākums, **pirms lēmuma** par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņemšanas, **sagatavot rakstveida pārskatu** par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz iespēju nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Svarīgi!

Pārskats sagatavojams jebkuram bērnam, kuram nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi, neatkarīgi no tā, vai bērna aprūpe plānota pie aizbildņa, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē.

Nemot vērā minēto, VBTAI ir izstrādājusi pārskata paraugu (skat. pielikumā), vienlaikus norādot piemēru, kāda satura informācija pēc būtības būtu iekļaujama šajā pārskatā.

VBTAI ieskatā minētais pārskats aizpildāms **ne tikai pirmreizējas informācijas ieguves laikā**, bet arī visos citos gadījumos, kad risināms jautājums par bērna ārpusģimenes aprūpi, piemēram, bāriņtiesā pieņemts lēmums par bērna uzturēšanās izbeigšanu audžuģimenē un nepieciešams risināt jautājumu par turpmāko bērnam atbilstošāko ārpusģimenes aprūpes veidu.

VBTAI akcentē, ka, risinot jautājumu par bērnam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, bāriņtiesas darbībām, galvenokārt, jābūt vērstām uz bērna individuālo vajadzību izvērtēšanu un tām maksimāli atbilstoša ārpusģimenes aprūpes veida nodrošināšanu. Pakalpojums ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā būtībā akceptējams tikai galējas nepieciešamības gadījumā, kad bāriņtiesas regulāras un plānveidīgas darbības, meklējot bērna vajadzībām atbilstošu audžuģimeni vai aizbildni, nav devušas gaidīto rezultātu.

VBTAI vēlreiz uzsver, ka, aizpildot pārskatu, vērība pirmām kārtām jāvērs uz bērna individuālo vajadzību izpēti. Tādējādi pārskatā iekļaujama vispusīga informācija par konkrēto bērnu, kuram nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu.

Sadaļā „**dzimšanas gads**” norādāmas ziņas par bērna dzimšanu.

Sadaļā „**bērna raksturojums**” fiksējama informācija par bērna raksturu, temperamentu, interesēm, dotībām, prasmēm, emocionālās un sociālās attīstības atbilstību vecumposmam u.tml..

Sadaļā „**iemesli bērna šķiršanai no ģimenes**” fiksējama informācija par iemesliem, kādēļ pieņemts lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu, vai iemesliem, kādēļ nepieciešams bērnam nodrošināt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu (piemēram, bērna vecāki ir miruši).

Sadaļā „**bērna īpašās vajadzības**” norādāma informācija par bērna atsevišķām, specifiskām iezīmēm (piemēram, bērna veselības stāvoklis (fiziskās un garīgās attīstības traucējumi, atkarības problēmas), uzvedības problemātika, valodas problēmas (runas defekti), mācīšanās grūtības, u.tml.), kuras jāņem vērā ārpusģimenes aprūpes sniedzējam.

Sadaļā „**bērna atrašanās vieta**” norādāma informācija par bērna faktisko atrašanās vietu (piemēram, krīzes centrs, ārstniecības iestāde u.c.), konkrētajā laika periodā, kad tiek aktualizēta informācija par iespēju nodrošināt bērnam ģimenisku vidi.

Sadaļā „**potenciālā aizbildņa vai audžuģimenes raksturojums**” atspoguļojams bāriņtiesas viedoklis, kas balstīts vispusīgā bērna vajadzību izvērtējumā, par to, kāds aizbildnis vai audžuģimene bērnam būtu piemērota (piemēram, dzīvesvieta (pilsētas vide, lauku vide), pieredze bērnu aprūpē, prasmes, zināšanas, intereses u.tml.). Minētais nepieciešams, lai piemēklētu katram bērnam atbilstošāko aizbildni vai audžuģimeni. VBTAI ieskatā īpaši svarīgi bāriņtiesai definēt kādām prasmēm, zināšanām (piemēram, zīdaiņa aprūpē, pusaudžu disciplinēšanā, vardarbībā cietuša bērna audzināšanā, bērna ar atkarības problēmām audzināšanā, u.tml.) jāpieņem potenciālajam aizbildnim vai audžuģimenei, lai nodrošinātu konkrētā bērna vajadzības. Tāpat svarīgi definēt kādi apkārtējās vides resursi (bērnodārzs, pamatskola, vidusskola, speciālās izglītības iestāde, ārpusskolas interešu izglītība, ārstniecības iestādes tuvums, speciālistu pieejamība, sabiedriskā transporta pieejamība u.c.) nepieciešami, lai nodrošinātu konkrētā bērna ikdienas vajadzības un bērna pilnvērtīgai fiziskajai un intelektuālajai attīstībai labvēlīgus apstākļus.

Svarīgi!

Minētās darbības veicamas, primāri vērtējot bērna vajadzības un darbojoties bērna interesēs.

Pārskatā fiksējama informācija par potenciālajiem aizbildņiem un audžuģimenēm, ietverot ziņas par personas (audžuģimenes) vārdu, uzvārdu, dzīvesvietu un šķēršļiem, kas liedz minētajai personai kļūt par aizbildni vai audžuģimenei uzņemt konkrēto bērnu, norādot datumu, kad informācija iegūta.

Aizbildnis

1. Potenciālo aizbildņu meklēšanā bāriņtiesai ieteicams iegūt datus no **Fizisko personu reģistra**. Minētajā reģistrā pieejamas ziņas par bērna radniekiem (mātes un tēva radiem, māsām, brāļiem, pusmāsām un pusbrāļiem, vecvecākiem) un viņu deklarētajām dzīvesvietām. Izmantojot šo informāciju, bāriņtiesai ir iespēja apzināt bērna radniekus, lai noskaidrotu šo personu viedokli par iespējamo aizbildnības nodibināšanu.
2. Ja bāriņtiesa iegūst informāciju, ka bērna radnieki dzīvo citā valstī, bāriņtiesai jāvērtē iespēja lūgt attiecīgās valsts kompetento iestādi noskaidrot personu viedokli un spējas kļūt par bērna aizbildni;
3. Ja bāriņtiesai nav iespējams par aizbildni iecelt nevienu no bērna radniekiem vai citām tuvām personām, bāriņtiesai vērtējama nepieciešamība uzrunāt personas, kurām ir iespējama saikne ar bērnu – piemēram, bērna skolotājus, kaimiņus u.tml., ja no bāriņtiesas iegūtās informācijas ir iespējams konstatēt pozitīvu emocionālo saīšu esamību bērnam ar kādu no tuvākās sabiedrības pārstāvjiem.
4. Ievērojot [Bāriņtiesu likuma 53.pantu](#) pirmo daļu, kurā noteikts, ka bāriņtiesas sadarbojas, lai veiktu savus uzdevumus, meklējot potenciālos aizbildņus, bāriņtiesa var lūgt citu bāriņtiesu veikt pārrunas ar bērna radniekiem vai citām tuvām personām, kuras nedzīvo bāriņtiesas darbības teritorijā, lai noskaidrotu personu iespēju kļūt par aizbildni, vai arī lai precizētu informāciju, kādēļ personas atsakās kļūt par aizbildni.

Audžuģimene

Tāpat pārskatā fiksējama informācija par bāriņtiesas veiktajām darbībām, meklējot iespēju bērnu ievietot audžuģimenē. VBTAI norāda, ka potenciālo audžuģimeņu apzināšanā atbalstu var sniegt arī citas administratīvās teritorijas bāriņtiesas darbinieki, sociālā dienesta darbinieki, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri u.tml.. Tādējādi pārskatā norādāms tās institūcijas (Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra, bāriņtiesas, sociālā dienesta) nosaukums, ar kuras amatpersonu pārrunāta iespēja attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijā dzīvojošai audžuģimenei uzņemt bērnu, norādot, kad saruna veikta, kura amatpersona informāciju sniegusi, kuras audžuģimenes piedāvātas un iemesli, kādēļ audžuģimenes nevar bērnu uzņemt.

Regulāra informācijas atjaunošana

Bērna labāko interešu nodrošināšanas nolūkā, pārskatā fiksēto informāciju būtiski aktualizēt **ne retāk kā reizi trīs mēnešos**, ja bērnam vecumā līdz trīs gadiem pirmreizējas informācijas ieguves laikā, nav bijis iespējams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, un bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Pārskatā fiksēto informāciju aktualizē **ne retāk kā reizi sešos mēnešos**, ja bērnam vecumā no trīs līdz 18 gadiem pirmreizējas informācijas ieguves laikā nav bijis iespējams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, un bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Pārskatā fiksējamā informācija ir apkopojums par bāriņtiesas veiktajām darbībām, kas apliecina bāriņtiesas centienus nodrošināt bērnam ģimenisku vidi, ar minēto saprotot arī iespēju bērnam atgriezties vecāku aprūpē.

Tādējādi pārskatā iekļaujama arī:

- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju, kā arī bērna fizisko un psihosociālo attīstību;
- pašvaldības sociālā dienesta sniegtā informācija par veikto sociālo darbu, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

VBTAI informē, ka [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta](#) otrajā daļā ar indeksu trīs, paredzēts pašvaldības sociālā dienesta pienākums ar noteiktu regularitāti, atkarībā no bērna vecuma, sniegt informāciju attiecīgajai bāriņtiesai. Proti, laikā, kamēr bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pašvaldības sociālais dienests ne retāk kā reizi trīs mēnešos, ja bērns ir vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos, ja bērns ir vecumā no trīs līdz 18 gadiem, sniedz informāciju ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijai un bāriņtiesai par veikto sociālo darbu, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

Savukārt, pamatojoties uz [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 28.panta](#) 1². daļā noteikto, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija ne retāk kā reizi trīs mēnešos par bērnu vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos par bērnu vecumā no trīs līdz 18 gadiem informē pašvaldības sociālo dienestu un bāriņtiesu par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju un bērna fizisko un psihosociālo attīstību.

VBTAI pauž viedokli, ka šāda pārskata sastādīšana sniegs arī papildus pienesumu, proti:

5. tiks nodrošināta regulāra un objektīva situācijas novērtēšana ģimeniskas vides nodrošināšanā konkrētam bērnam;
6. tiks veicināta katra bērna tiesību ievērošana – augt ģimeniskā vidē;
7. konkrētā laika periodā tiks iegūts patiens priekšstats par ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem pašvaldībā – aizbildņiem un audžuģimenēm;
8. iegūtā informācija varēs tikt izmantota turpmāku aizbildņu un audžuģimeņu pakalpojumu attīstības plānošanai pašvaldības teritorijā un valstī.

1.2. Izvērtējuma veidlapas paraugs

Bāriņtiesas veidlapa

(bērna vārds, uzvārds)

IZVĒRTĒJUMS PAR ĀRPUSĢIMENES APRŪPES NODROŠINĀŠANU

Zinas par bērnu:

1.	Dzimšanas gads	
2.	Bērna raksturojums	
3.	Iemesli bērna šķiršanai no ģimenes	
4.	Bērna īpašās vajadzības	
5.	Bērna atrašanās vieta	

Potenciālā aizbildņa vai ģimenes raksturojums (dzīvesvieta, vecums, rakstura iezīmes, prasmes, intereses u.tml.):

Bērna viedoklis par iespējamo ārpusģimenes aprūpes veidu:

Datums, kad iegūta informācija un zinas no ledzīvotāju reģistra un Audžuģimenu informācijas sistēmas par iespējamajiem aizbildņiem un audžuģimenēm:

Potenciālie aizbildņi:

Datums	Personas vārds, uzvārds, radniecība, vecums	Adrese	Šķēršļi aizbildnības nodibināšanai

Amatpersonu aptauja:

Datums	Amatpersonas vārds, uzvārds	Institūcijas nosaukums (bāriņtiesa, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs)	Informācija par potenciālajām audžuģimenēm vai aizbildņiem

Potenciālās audžuģimenes:

Datums	Audžuģimenes vārds, uzvārds	Audžuģimenes dzīvesvieta	Šķēršļi ievietošanai audžuģimenē

Iemesli ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā:

Apsvērumi izvēloties konkrēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju:

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem, māsām, vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām, bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā	Informācija par bērna fizisko un psihosociālo attīstību

Pašvaldības sociālā dienestā sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par veikto sociālo darbu ar ģimeni, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

[Saite IZVĒRTĒJUMA veidlapas lejupielādei Word formātā](#)

1.3. Izvērtējuma veidlapas aizpildīšanas paraugs

Bāriņtiesas veidlapa

(bērna vārds, uzvārds)

IZVĒRTĒJUMS PAR ĀRPUSĢIMENES APRŪPES NODROŠINĀŠANU

Ziņas par bērnu:

1.	Dzimšanas gads	<i>Piemēram, ...dzimis 2012.gada 1.maijā.</i>
2.	Bērna raksturojums	<i>Piemēram, ...audzis viena vecāka (mātes) ģimenē. Zēns ir noslēgts un nesabiedrīks, izvairās no kontaktiem ar vienaudžiem. Mēdz būt emocionāli nelīdzsvarots un agresīvs. Grūti kontrolē emocijas. Nav motivācijas apmeklēt skolu. Ir bijuši alkohola lietošanas un smēķēšanas gadījumi. Iespējama datoratkarība. Vienaldzīgs pret nākotnes perspektīvām. Interesējas par mehāniku, patīk sports, vislabāk veicas individuālās disciplīnās. Labāk sadarbojas ar vīriešiem (sporta skolotājs, vakara skolotājs krīzes centrā).</i>
3.	Iemesli bērna šķiršanai no ģimenes	<i>Piemēram, ...pamešana novārtā un emocionāla vardarbība ģimenē no mātes puses;</i>
4.	Bērna īpašās vajadzības	<i>Piemēram, ...mācīšanās grūtības – disleksija; nelieli logopēdiski traucējumi, neskaidras izcelsmes bailes (no tumsas); nepieciešamas regulāras neirologa konsultācijas (neskaita medikamentu lietošana) un psihologa konsultācijas; ir uzvedības problēmas;</i>
5.	Bērna atrašanās vieta	<i>Piemēram,... 01.05.2012. – 01.01.2020. bioloģiskā ģimene, 02.01.2020. – 02.02.2020. krīzes centrs.</i>

Potenciālā aizbildņa vai ģimenes raksturojums (dzīvesvieta, vecums, rakstura iezīmes, prasmes, intereses u.tml.) *Piemēram, ...zēnam ir nepieciešama pilna ģimene - svarīga tēva loma un autoritāte kā paraugs zēna darbības virzīšanā. Nepieciešama ģimene, kas pārzina pusaudžu vecumposmu attīstības īpatnības un spēj pusaudzi vadīt un disciplinēt pozitīvā veidā. Nepieciešams strukturēts dienas režīms (robežu noteikšana) un zēna interesēm atbilstošas brīvā laika pavadīšanas iespējas – sporta nodarbības, tehniskās jaunrades pulciņš u.tml.. Ieteicama kopīga brīvā laika pavadīšana ar vīriešu dzimuma – „tēva „lomas pārstāvi. Zēnam nepieciešama attīstību stimulējoša vide, emocionāls un verbāls kontakts ar aprūpētājiem, kā arī socializācijas iespējas ar vienaudžiem. Nepieciešama audžuģimene vai*

aizbildnis, kas var nodrošināt bērna regulāru izvadāšanu pie speciālistiem. Aprūpētājiem svarīgi nodrošināt zēna interešu attīstību – sporta nodarbības, interešu izglītība, kas saistīta ar mehāniku.

Bērna viedoklis par iespējamo ārpusģimenes aprūpes veidu piemēram, ...zēns pauž nevēlēšanos dzīvot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, jo būs jādzīvo kopā ar daudziem citiem bērniem. Pieļauj iespēju, ka varētu dzīvot kādā audžuģimenē, ja tur nebūtu citu bērnu.

Datums, kad iegūta informācija un ziņas no ledzīvotāju reģistra un Audžuģimeņu informācijas sistēmas par iespējamajiem aizbildņiem un audžuģimenēm: 02.01.2020. iegūti dati no Fizisko personu reģistra. 02.-07.01.2020. pārbaudīta informācija Audžuģimeņu informācijas sistēmā.

Potenciālie aizbildni:

Datums	Personas vārds, uzvārds, radniecība, vecums	Adrese	Šķēršļi aizbildnības nodibināšanai
02.01.2020.	XXX XXXX, mātes māte, 60 gadi	XXXX, X pilsēta,	Piemēram, ... personai ar zēnu ilgstoši nav nekādu kontaktu, pēdējo reizi zēnu redzējusi 3 gadu vecumā. Par problēmsituāciju zēna ģimenē nav bijusi informēta. Nav gatava uzņemties zēna aizbildņa pienākumus.
04.02.2020.	XXX XXXX, mātes māsa, 47 gadi	XXXX, X novads	Piemēram, ... personai ir bijusi zināma situācija māsas ģimenē. Ar zēnu retumis ir kontaktējusies. Taču personai ir trūcīgās ģimenes statuss, šobrīd ir bezdarbniece, ģimenē aug 5 nepilngadīgi bērni. Finanšu līdzekļu trūkuma dēļ, kā arī, ievērojot sadzīves apstākļu šaurību, nav gatava kļūt par zēna aizbildni.
04.02.2020.	XXX XXXX, kaimiņiene, 65 gadi	XXXX	Piemēram, ar zēnu draudzīgas, pieklājīgas attiecības, tomēr nevēlas kļūt par aizbildni, jo uzskata, ka sava vecuma dēļ nevarēs pilnvērtīgi zēnu aprūpēt. Nevēlas konfliktēt ar zēna māti.

Amatpersonu aptauja:

Datums	Amatpersonas vārds, uzvārds	Institūcijas nosaukums (bāriņtiesa, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs)	Informācija par potenciālajām audžuģimenēm vai aizbildņiem
02.01.2020.	XXX XXXX	Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs Nr.1	Piemēram, ..sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija par sekojošām audžuģimenēm, kas varētu uzņemt bērnu: 1)XX XXX 2)XX XXX
04.01.2020.	XXX XXXX	X novada bāriņtiesa	Piemēram,sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija, ka X novada administratīvajā teritorijā nav neviena audžuģimene, kas varētu uzņemt bērnu.
06.01.2020.	XXX XXXX	X pilsētas bāriņtiesa	Piemēram,sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija, ka X pilsētas administratīvajā teritorijā nesen statuss piešķirts X audžuģimenei, kuras aprūpē šobrīd nav nodots neviens bērns. Ir iespēja, ka šī audžuģimene uzņems bērnu.

Potenciālās audžuģimenes:

Datums	Audžuģimenes vārds, uzvārds	Audžuģimenes dzīvesvieta	Šķēršļi ievietošanai audžuģimenē
07.01.2020.	XXX XXXX	X novads	Piemēram, ...audžuģimene nav gatava uzņemt zēnu, ja tam nepieciešams nodrošināt regulāras speciālistu konsultācijas. Audžuģimene dzīvo tālu no pilsētas, lauku viensētā, nav sava transportlīdzekļa, lai izvadātu zēnu pie speciālistiem.
07.01.2020.	XXX XXXX	X pilsēta	Piemēram, ...audžuģimene nav gatava uzņemt zēnu, jo šobrīd audžuģimenes aprūpē atrodas 3 meitenes, māsas vecumā no 8 līdz 13 gadiem. Audžuģimenei nav iespējams nodrošināt zēnam atsevišķu dzīvojamo telpu.

28.01.2020.	XXX XXXX	XX pilsēta	Piemēram, ...saņemta informācija no X audžuģimenes, ka audžuvecāki bijuši iepazīties ar zēnu krīzes centrā, taču nav izveidojies savstarpējs kontakts un zēns paudis noliedzošu attieksmi par iespēju dzīvot X pilsētā, šajā audžuģimenē.
--------------------	-----------------	-------------------	---

Iemesli ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā:
 piemēram,.... periodā no 02.01.2020. – 02.02.2020., aptaujājot X potenciālos aizbildņus, X audžuģimenes nav bijis iespējams atrast bērnam piemērotu aizbildni vai audžuģimeni, tādējādi 03.02.2020. pieņemts lēmums par bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Apsvērumi izvēloties konkrēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju:
 Iestāde spēj nodrošināt bērna izglītības ieguvī jau esošajā izglītības iestādē, līdz ar to bērnam nebūs jāmaina ierastā skolas vide. Bērna vecākiem iespēja uzturēt personiskas attiecības ar bērnu, jo iestāde atrodas tajā pašā pašvaldībā.

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par bērna saskarsmi ar brāļiem, māsām, vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām, bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā	Informācija par bērna fizisko un psihosociālo attīstību

Pašvaldības sociālā dienestā sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par veikto sociālo darbu ar ģimeni, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

2. Metodiskie ieteikumi ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu vislabāko interešu aizsardzībai

(informācija aktualizēta 08.12.2020.)

Bāriņtiesa ir prioritāri atbildīga par ārpusģimenes aprūpē nodotā bērna tiesību un interešu aizsardzību ne tikai līdz bērna nodošanai aizbildnībā, audžuģimenē vai ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – aprūpes iestāde), bet **visā ārpusģimenes aprūpes periodā**.

Svarīgi!

Bāriņtiesa regulāri uzrauga ārpusģimenes aprūpes sniedzēja darbību no konkrētā bērna vislabāko interešu ievērošanas perspektīvas.

Normatīvie akti¹ nosaka bāriņtiesas pienākumu ne retāk kā reizi gadā pārbaudīt bērna aprūpi un viņa tiesību un interešu ievērošanu pie aizbildņa, audžuģimenē un bērnu aprūpes iestādē.

Akcentējams, ka noteiktais pienākums bāriņtiesai veikt dzīves apstākļu pārbaudi vai pārliecināties par bērna aprūpi nav izrietošs tikai no formālas fiziskās vides novērtēšanas, aprakstot mājokļa iekārtojumu, bet apver plašu **konkrētā bērna** vislabāko interešu ievērošanas novērtējumu. Līdz ar to bāriņtiesai, plānojot bērna ikgadējo dzīves apstākļu pārbaudi, tās veikšanai ir jāsatavojas.

Būtiski, lai persona, kura veic bērna dzīves apstākļu pārbaudi, **pārzina konkrētās lietas materiālus** – respektīvi, **tai ir zināšanas un izpratne par konkrētā bērna vajadzībām** (t.sk. emocionālām), kas jānodrošina ārpusģimenes aprūpes sniedzējam.

2.1. Dzīves apstākļu pārbaude

Dzīves apstākļu pārbaudei jābūt plānotam un mērķtiecīgam procesam, kura laikā bāriņtiesai jāpārliedz par faktisko situāciju bērna aprūpē un audzināšanā, kā arī jāiegūst nepieciešamā informācija, ja bērna lietā ir kāda neskaidra vai precizējama informācija.

Nemot vērā, ka gan bāriņtiesas, gan citas institūcijas², ir norādījušas uz atšķirīgu bāriņtiesu izpratni un praksi par to, kāda informācija noskaidrojama dzīves apstākļu pārbaudes laikā, VBTAI sadarbībā ar Labklājības ministriju ir **izstrādājušas paraugveidlapas** aizbildnībā, audžuģimenē un aprūpes iestādē esošā bērna dzīves apstākļu pārbaudei un **sarunu protokola paraugus** bērna viedokļa noskaidrošanai. Bāriņtiesu darbam veidlapu paraugi pieejami jau no 2020.gada janvāra un VBTAI lūdz bāriņtiesas **turpmākajā darbībā izmantot minētās veidlapas**.

¹ Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037 "[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)" 81., 81.¹punkts; Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "[Audžuģimenes noteikumi](#)" 4.punkts;

² Īpaši to uzsvērusi Latvijas Republikas Valsts kontrole revīzijas ziņojumā "[Atņemtā bērnība. Ikvienam bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē](#)";

Lai arī dzīves apstākļu pārbaudei noteiktie kritēriji (veidlapu paraugos ietvertā pamatinformācija, kas ir obligāti noskaidrojama) pirmšķietami ir visiem bērniem vienādi, tieši no bāriņtiesas darbinieka kompetences un sagatavotības pārbaudei būs atkarīgs, vai dzīves apstākļu pārbaude veikta formāli vai pēc būtības.

Svarīgi!

Dzīves apstākļu pārbaudē svarīgs ir apstākļu kopuma novērtējums attiecībā pret konkrētā bērna individuālajā vajadzībām.

Plānojot dzīves apstākļu pārbaudi, bāriņtiesas darbiniekam jāpārzina tāda informācija kā bērna vecums, iespējamās īpašās vajadzības, kam ir nozīme bāriņtiesas darbinieka ar bērnu saskarsmes veidošanā. Jābūt informācijai par to, cik personu dzīvo aizbildņa/audžuģimenes dzīvesvietā, par bērna izglītības iestādi, veselības problēmām. Tāpat pārbaudes veicējam jāpārzina, kāda ir situācija attiecībā uz bērna saskarsmi ar vecākiem, citām tuvām personām (brīva vai ierobežota, notiek/nenotiek, vai ir kādi īpaši problēmjautājumi attiecībā uz saskarsmes jautājumu). Tāpat bāriņtiesa var izvērtēt nepieciešamību pirms dzīves apstākļu pārbaudes iegūt informāciju no bērna izglītības iestādes, ģimenes ārsta gan par bērnu, gan par sadarbību ar aizbildni, audžuģimeni vai bērnu aprūpes iestādi. Gatavojoties bērna dzīves apstākļu pārbaudei audžuģimenē, noteikti pārskatāmi audžuģimenes sniegtie pārskati par bērna psihofizioloģisko attīstību, lai tur sniegtā informācija būtu salīdzināma ar dzīves apstākļu pārbaudē novēroto.

Bērna interešu uzraudzībai svarīgi ir iepazīties arī ar iepriekšējo dzīves apstākļu pārbaudžu aktiem, lai bērna personisko un mantisko interešu un tiesību aizsardzība **tiktu novērtēta dinamikā**, vērsot uzmanību tiem aspektiem, kas varētu būt mainījušies.

Lai precīzāk izskaidrotu iepriekšminēto, kā piemēru izanalizēsim veidlapas paraugu par dzīves apstākļu pārbaudi aizbildnībā esošam bērnam. Analogi kritēriji vērtējami arī veicot dzīves apstākļu pārbaudes audžuģimenēs un aprūpes iestādēs ievietotajiem bērniem.

Aizbildnībā esošā bērna DZĪVES APSTĀKĻU PĀRBAUDES AKTS

/ddmmgggg/

/bērna vārds, uzvārds/

Aizbildnis_____

/vārds, uzvārds, radniecība bērnam, tālrunis/

Adrese_____

Pamats_____

/norāda dokumentu, kas ir pamatā šī akta sastādīšanai vai

Bāriņtiesu likuma 31. panta pirmās daļas 6. punkts,

Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumi nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi"
80.,81. punkts/

Pārbaude iepriekš saskaņota ☐ nesaskaņota ☐

Vispārēja informācija par bērnu:

Personas dati (vārds, uzvārds,)	
Vecums	
Valoda un runa	Bērns nerunā ☐ Bērns runā: Latviešu valodā ☐ Krievu valodā ☐ Citā valodā _____

Pievēršama uzmanība, vai izglītības iestāde, salīdzinot ar iepriekšējo informāciju lietā, ir mainījusies? Kāpēc?

Izglītība	Skola _____ apmeklē ☐ neapmeklē ☐
	Bērnudārzs _____ apmeklē ☐ neapmeklē ☐

Ja izglītības iestāde netiek apmeklēta, precizējami iemesli, noskaidrojams, vai bērnam nodrošināta mājmācība vai apmācība atbilstoši bērna veselības stāvoklim.

Ja bērns neapmeklē pirmsskolas izglītības iestādi, pārrunās ar aizbildni precizējams, kādēļ bērns neapmeklē. It īpaši šis jautājums aktualizējams, ja bērns ir obligātajā pirmsskolas vecumā.

Ģimenes ārsts	
Papildus informācija, kurai varētu būt nozīme	

Būtiski atspoguļot reālo ģimenes sastāvu. Iekļaujamas ar tās personas, kuras ģimenē uzturas, piemēram, nedēļas nogalēs. Piemēram, ja vecākie ģimenes bērni darbdienās dzīvo izglītības iestādes kopmītnēs, bet brīvdienās ģimenē.

Šeit būtiski arī ņemt vērā iepriekšējo pārbaužu laikā aizbildņa sniegto informāciju, lai novērtētu vai nav mainījies ģimenes sastāvs un vai šīm izmaiņām pievēršama pastiprināta vērība. Piemēram, ja aizbildnis uzsācis kopdzīvi ar jaunu partneri, tad sarunā gan ar aizbildni, gan bērnu, gan pašu personu noskaidrojams, vai un kā mainījušās ģimenes attiecības.

Dzīvesvietā dzīvo (vārds, uzvārds)	Statuss ģimenē	Sastāps	Nesastāps

Vispārēja informācija par mājokli:

Mājokļa tips:	☐ atsevišķs dzīvoklis; ☐ istaba; ☐ privātā māja ☐ cits _____
Mājokļa piederība:	☐ privātīpašums; ☐ īrēts - īres līgums _____ datums līdz ☐ sociālais dzīvoklis ☐ cits _____ Parāds par komunāliem maksājumiem (īri): ☐ nav ☐ ir _____ (summa)

Vērtējot šo kritēriju, būtisks būs gan bērna vecums, gan dzimums, gan bērna personība. Atšķiras, piemēram, 5 gadus veca un 15 gadus veca bērna prasības pēc privātās telpas. Ja istaba tiek dalīta ar citiem bērniem, sarunā ar bērnu noskaidrojams, kādas ir viņa attiecības ar citiem bērniem. Tāpat arī gadījumos, kur kāds no bērniem ir cietis seksuālā vardarbībā un ir novērota bērna seksualizēta uzvedība, būtiski vērtējams, kā ģimene ir nodrošinājusi bērnu drošību un uzraudzību, piemēram, neizguldot vienā istabā bērnus, kuru starpā pastāv vardarbības risks.

Labiekārtojums:	Istabu skaits _____ Atsevišķa istaba bērnam: ☐ ir, ☐ nav, tiek dalīta ar _____
------------------------	---

Vai ir nodrošināts, ka bērni nevar pieskarties, nejauši uzskriet/uzkrist uz krāsns? Vai sērkociņi, dažādi degšķīdumi u.c ar iekuru saistītas lietas novietotas bērniem nepieejamā vietā? Sarunas gaitā var pievērst vērību tam, kāda vecuma bērniem tiek uzticēta krāsns kurināšana.

Apkure:	☐ centralizētā apkure; ☐ malkas apkure; ☐ gāzes apkure; ☐ cits _____
Ūdens ieguve:	☐ mājoklī; ☐ koplietošanas vai kāpņutelpā; ☐ ārpus dzīvojamās mājas; ☐ karsts; ☐ auksts

Ja iekštelpās nav ūdens ieguves vietas, noskaidrojams, kā tā notiek. Vai bērniem ir brīvi pieejama iespēja padzerties, nomazgāt rokas u.tml.?

Tualete:	☐ mājoklī; ☐ koplietošanas vai kāpņutelpā; ☐ ārpus dzīvojamās mājas
-----------------	--

Arī šeit būs būtiski ņemt vērā bērna vecumu, veselības stāvokli, personību. Kā tiek nodrošināta tualetes apmeklēšana tumsā vai rudenī/ziemā, ja tualete nav iekštelpās? Vai bērnam nav bail izmantot koplietošanas vai āra tualeti (piemērām, vienam jāiet pāri pagalmam tumsā, vai jāiet kāpņutelpā, kur, iespējams, bērnam bail no kaimiņu iedzīvotājiem)?

Mazgāšanās iespējas:	☐ vanna; ☐ duša; ☐ duša/vanna koplietošanas telpās; ☐ sabiedriskā pirts; ☐ cits _____
-----------------------------	--

Ja dzīvesvietā nav ne dušas, ne vannas lietošanas iespējamība, kā tiek nodrošināta ikdienas higiēna, iespēja nepieciešamības gadījumā nomazgāt rokas, ķermeni u.tml. Ja tiek izmantota pirts vai sabiedriskās mazgāšanās iespējas – cik regulāri tas notiek, kādas iespējas veikt ikdienas higiēnas aprūpi. Vai no izglītības iestādēm nav saņemta informācija par nepietiekamu bērnu higiēnu?

Vai plīts slēdži nostiprināti ar drošības funkciju, lai bērns nevar atvērt gāzes padevi, viegli ieslēgt elektronisko krāsnī? Mazu bērnu gadījumā – vai ir aizsargbarjera, lai bērns nevarētu pieskarties karstiem elektriskajiem riņķiem, aizdegtiem gāzes riņķiem? Var pārrunāt ar aizbildni, vai viņš apzinās traumu risku, piedomā pie tā, lai karsti katli/pannas atrastos pēc iespējas dziļāk, netiktu atstāti uz plīts malas.

Ēdiena pagatavošanas un uzglabāšanas iespējas:	☐ ir plīts (gāzes, elektriskā); ☐ ir malkas krāsns; ☐ ir ledusskapis; ☐ cits _____
---	---

Veļas mazgāšanas iespējas:	☐ ir veļas mazgājamā mašīna; ☐ nav veļas mazgāšanai paredzētas ierīces (mazgā ar rokām); ☐ cits _____
-----------------------------------	--

Šeit īpašu vērību pievērst nepieciešams gadījumos, ja bērnam ir enurēze, enkopreze - ja nav veļas mazgājamās ierīces, kā ģimene organizē veļas mazgāšanu? Kurš to dara, cik regulāri? Vai no izglītības iestādēm nav saņemta informācija par nepietiekamu bērnu higiēnu?

Dūmu detektors	☐ ir ☐ nav
-----------------------	---

Ja mājoklī nav dūmu detektora, bāriņtiesa informē aizbildni par Ministru kabineta 2016.gada 19.aprīļa noteikumu Nr.238 ["Ugunsdrošības noteikumi" 5.2.apakšnodalas prasībām](#). Ir jāvienojas par konkrētu laika periodu, kurā aizbildnis apņemas nodrošināt dūmu detektora uzstādīšanu mājoklī.

Higiēnas apstākļi un gaisa temperatūra (piemēram, tīrs, kārtīgs, piesmēķēts, antisanitāri apstākļi, silts u.c.).

Arī šīs prasības ir variējošas, atkarībā no bērna veselības stāvokļa. Piemēram, ja bērnam ir astma vai putekļu alerģija, telpas tīrībai un priekšmetu, kuri satur daudz putekļu (bieži paklāji, vaļēji grāmatplaukti, mīkstās mantas pārmērīgā daudzumā, drēbju skapis bērna guļamtelpā u.c.) esamībai būs pievēršama daudz lielāka vērība, nekā, piemēram, vesela bērna gadījumā. Smēķēšana iekštelpās nav pieļaujama, līdz ar to, ja tāda tiek konstatēta, aizbildnim un pārējiem pieaugušajiem ģimenes locekļiem skaidrojama tabakas dūmu negatīvā ietekme uz bērnu veselību un atbildība par [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48.panta](#) otrajā daļā noteikto pienākumu radīt bērnam negatīvu attieksmi pret smēķēšanu, bezdūmu tabakas izstrādājumu, alkoholisko un enerģijas dzērienu lietošanu. Savukārt minētā likuma [1.panta 11.apakšpunktā](#) noteikts, ka fiziska vardarbība ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai. Par konstatētu vardarbību informējamas tiesībsargājošās iestādes.

Fiziskais apdraudējums vai bīstami objekti/ priekšmeti mājās -

nav ☐ ir ☐

(kādi)

Vides drošības prasības, protams, būs atkarīgas no bērna vecuma un brieduma. Fizisku apdraudējumu rada nedrošas elektroinstalācijas, krāsnis/kamīni, kam nav drošības barjeru. Tāpat novērtējams, vai nostiprinātas žalūziju auklas (pakāršanās risks). Risks var būt nepārdomāts novietojums elektriskajai tējkannai, asu virtuves piederumu viegla pieejamība. Jānovērtē, vai bērnam nav pieejamas bīstamas elektroierīces – piem., blenderis, elektriskā rīve, kafijas automāts u.c.. Mazu bērnu gadījumā jāpārlicinās, vai nodrošināts, ka bērnam nav piekļuve kāpnēm, vai ir nostiprinātas durvis, vai gulvieta iekārtota droša – ar aizsargbarjeru, nav gultas otrajā stāvā u.tml.. Apsekojot dzīvesvietu, bāriņtiesai jānovērtē, vai nav redzami medikamenti bērnam pieejamā vietā. Pārrunājams, kur ģimene glabā sadzīves ķīmiju vai citas bīstamas ķīmiskās vielas (piemēram, būvniecībā izmantojamās). Jāatceras, ka arī kosmētikā var būt bērnam bīstamas ķīmiskās vielas – smaržas, nagu lakas noņēmēji, kuru glabāšanai pievēršama uzmanība. Ja bērns ir vecumā, kad rāpo, vai sāk staigāt – vai ir pārdomāts par priekšmetu novietojumu, tajā skaitā mēbelēm, lai bērns pierāpojot/pieejot un pieturoties, tās neuzgāztu sev virsū. Papildus informācija par mazo bērnu traumatismu pieejama

<https://www.spkc.gov.lv/lv/traumatisms>.

Savukārt mājokļa ārējā apkārtnē īpaša vērība veltāma, lai pārlicinātos, vai nav atklātas un brīvi pieejamas ūdenstilpnes, vai ūdens aku un kanalizāciju vāki ir stingri nostiprināti. Vai neatrodas dažādas brīvi pieejamas bīstamas ierīces un priekšmeti (t.sk. piemēram, trimeris, zāģis, cirvis). Ja ir iekārtots bērnu laukumiņš, jāpārlicinās, ka ievērotas drošības prasības, it īpaši attiecībā uz batutiem.

Novērtējot bērna fiziskās drošības riskus, būtiska ir arī saruna ar aizbildni, lai pārlicinātos, ka aizbildnis izprot iespējamos riskus un viņam ir zināšanas par bērna traumatismu un to, kā iekārtojams mājoklis attiecīga vecumposma bērnam, kā arī, vai aizbildnim ir pamatzināšanas pirmās palīdzības sniegšanā.

Mājdzīvnieki - nav ☐ ir ☐

(cik, kas, kur uzturas)

Šeit vērtējams gan dzīvnieku skaits, gan to uzturēšanās vieta (ārā/iekšelpās). Pārrunās noskaidrojams, vai aizbildnis izprot, ka bērns nav atstājams bez uzraudzības kopā ar dzīvnieku. Arī šajā kritērijā būs būtisks gan bērna vecums, gan veselības stāvoklis. Piemēram, ja bērnam ir biežas elpceļu slimības, astma, bet dzīvnieki dzīvo iekšelpās, bērna istabā, guļ bērna gultā, situācija pārrunājama gan ar aizbildni, gan vērtējama nepieciešamība iegūt bērna ārstējošā ārsta viedokli.

Papildus informācija par bērna vajadzību nodrošinājumu:

Ja nav, tad norādīt iemeslus un vienoties par konkrētiem risinājumiem atsevišķas guļvietas nodrošināšanai.

	ir	nav		ir	nav
atsevišķa gulta			higiēnas priekšmeti		
piemērota vieta mācībām			rotaļlietas, spēles, grāmatas		

Atbilstoši bērna vecumam un vajadzībām

T.sk., vietas atbilstība bērna vecumam pēc ergonomikas principiem. Vai bērnam ir iespējams mācīties netraucēti?

Vai ir rotaļlietas, kas pieder tieši konkrētajam bērnam? Vai ir grāmatas, spēles? Vai tās ir atbilstošas bērna vecumam un briedumam?

Novērtē, vai apģērbs, apavi piemēroti bērna vecumam, ir labā lietošanas stāvoklī, ir pietiekamā daudzumā.

	ir	nav		ir	nav
mācību līdzekļi			sezonai piemēroti apavi, apģērbs		
vieta personisko mantu glabāšanai			produkti ēdiena pagatavošanai		
mobīlais telefons			iespēja lietot datoru, internetu		

Vai dzīves vietā pieejamie pārtikas produkti liecina, ka tiek lietots sabalansēts uzturs? Īpaša vērība veltāma uzturam, ja ģimenē aug bērns, kuram ir īpaša uztura prasības (piemēram, diagnosticēta celiakija).

Piezīmes: _____

Pārrunās ar aizbildni noskaidrots:

- bērna veselības stāvoklis (*alerģijas, medikamentu lietošana, speciālistu apmeklējumi, profilaktiskā vakcinācija, atkarību izraisošo vielu lietošanas problēmas u.c.*)

Informācija vērtējama kopsakarā ar jau lietā esošo informāciju. Piemēram, ja pirms gada secināts ka bērnam ir enurēze, bet pēc gada joprojām pastāv šī problēma, iegūstama detalizēta informācija par to, kā aizbildnis risinājis šo jautājumu t.sk. fiksējot kādi medicīnas speciālisti apmeklēti, cik bieži, kādas bijušas rekomendācijas un kā tās ievērotas? Noteikti jānoskaidro par bērna zobu veselības stāvokli, vai tiek nodrošināta regulāra zobu tīrīšana, vai nodrošināts zobu higiēnista apmeklējums (valsts apmaksāts pakalpojums no 2 gadu vecuma) reizi gadā? Vai nodrošināta redzes pārbaude? Tāpat noskaidrojams, vai tiek nodrošināts regulārs speciālistu apmeklējums, ja bērnam ir kāda hroniska saslimšana, kas prasa periodiski apmeklēt ārstu. Ja bērns ilgstoši uzturas medicīnas iestādē (piemēram, psihoneiroloģiskajā slimnīcā), pēc dzīves apstākļu pārbaudes pieprasāma informācija medicīnas iestādei par ārstēšanu un rekomendācijām. Aizbildņa sniegto informāciju var salīdzināt ar informāciju no ģimenes ārsta vai citiem speciālistiem.

- sekmes izglītības iestādē, panākumi un grūtības

Ne tikai faktisks bērna sekmības apraksts, bet detalizētāks skaidrojums par bērna sasniegumiem (bērna resursi), bērna grūtībām (bērna izaicinājumi). Ja ir problemātika ar bērna sekmēm vai uzvedību izglītības iestādē, kādu atbalstu aizbildnis ir meklējis, lai risinātu problēmas. Aktā atspoguļojams kādi ir iemesli skolas izvēlei, vai bērns tur arī nakšņo vai tikai apgūst izglītības programmu. Ja bērns uzturas internātā, nepieciešams pamatojums, kādēļ bērns nevar ikdienā braukt uz skolu un mājās.

- atpūta un brīvā laika pavadīšana/intereses un prasmes, panākumi

Vai aizbildnis nodrošina iespēju bērna atpūtai un kvalitatīvai brīvā laika pavadīšanai? Vai tiek ņemtas vērā bērna intereses, vai tikai skolā pieejamās nodarbības? Sasaistē ar iepriekš pārrunāto par izglītības procesu, uzmanība jāvērs, vai bērnam ir samērīga mācību un ārpusklasses nodarbību slodze, ņemot vērā viņa individuālās īpašības.

- bērna uzvedība/ saskarsmes raksturojums (*patīk būt līderim, pakļaujas citiem bērniem, grūtības saskarsmē ar vienaudžiem, grūtības saskarsmē ar pieaugušajiem u.c.*)

Aizbildnim bērna uzvedība raksturojama plašāk nekā vienā vārdā, nosaucot tos faktorus, kas, viņaprāt, raksturo šāda veida uzvedību.

Aizbildņa viedoklis par attiecībām ar aizbilstamo (*t.sk. disciplinēšanas metodes, domstarpības un iespējamie risinājumi*)

Noskaidrojot aizbildņa un aizbilstamā attiecības, tās var tikt vērtētas arī kādas iepriekš saņemtās informācijas kontekstā, piemēram, ja bijusi kāda konfliktsituācija starp bērnu un aizbildni.

Aizbildņa pašnovērtējums (*t.sk. par veselības stāvokli, par iespējām turpināt pienākumus, tam nepieciešamo papildus atbalstu (tostarp zināšanas bērna audzināšanā), dzīves apstākļiem un finansiālo stāvokli u.c.*)

Šeit ir būtiski veidot sarunu tā, lai aizbildnis justos drošs un spētu uzticēt bāriņtiesai iespējamus sarežģījumus vai bažas, nebaidoties no nosodījuma.

Aizbildņa sniegtā informācija par sadarbību ar institūcijām/speciālistiem (*kādi pakalpojumi tiek izmantoti, ir/nav nepieciešamība sadarboties u.tml.*)

Bāriņtiesa	
Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs	
Izglītības iestāde	
Sociālais dienests	
Ārstniecības speciālists (piem., ģimenes ārsts, u.c.)	
Psihologs	

Sadarbība raksturojama plašāk, sniedzot konkrētus piemērus un raksturojot sadarbības situācijas. Nevar būt viena vārda raksturojums – labi vai slikti.

Aizbildņa sniegtā informācija par aizbilstamā saskarsmi ar bioloģisko ģimeni, citiem radiniekiem un citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā:

Ir būtiski, lai pārbaudes veicējam jau ir informācija par to, ar kādām personām bērnam saskarsme nodrošināma vai ir ierobežota.

Ar māti	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no mātes puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Aizbildnis saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Aizbildnis saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____

Šeit atspoguļojams izvērstais aizbildņa skaidrojums, nevarētu būt vienkārši frāze "vecāki neinteresējas". Ja kontakta ar vecākiem nav, tad atspoguļojams, cik sen bērnam nav saskarsmes ar vecāku, kādi bija iemesli, kāpēc saskarsme pārtrūka. Vai aizbildnis ir izvērtējis iespēju būt par saskarsmes veicinātāju.

Aizbildnis sniedz pamatotu un argumentētu viedokli, kāpēc neatbalsta saskarsmes īstenošanu. Bāriņtiesa vērtē saņemto informāciju, nepieciešamības gadījumā rosinot jautājuma par saskarsmes ierobežošanu izskatīšanu bāriņtiesas sēdē.

Ar tēvu	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no tēva puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Aizbildnis saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Aizbildnis saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____

Citi radnieki vai citas personas, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā: - _____ - _____	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no radnieku, personu puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Aizbildnis saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Aizbildnis saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____

Aizbildņa sniegtā informācija par brāļu/ māsu, pusbrāļu/pusmāsu saskarsmes nodrošināšanu:

Brāļi/māsas/ pusbrāļi/ pusmāsas	Likumiskais pārstāvis	Saskarsmes biežums, veids

Ja nav saskarsmes, aizbildnim ir jāsniedz pamatojums par to, kādēļ tā netiek nodrošināta. Ko aizbildnis ir darījis, lai veicinātu bērnu savstarpējo komunikāciju, saskarsmi.

Aizbildņa sniegtā informācija par vecāku materiālo un nemateriālo atbalstu bērnam (*t.sk. vai ir pieprasīti uzturlīdzekļi bērna uzturam*)

Nepieciešamības gadījumā bāriņtiesa aizbildni informē par pienākumu pieprasīt bērna uzturlīdzekļus. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 35.panta](#) trešā daļa nosaka, ja ārpusģimenes aprūpes pakalpojumi tiek nodrošināti, ieceļot bērnam aizbildni, vecākiem ir pienākums maksāt aizbildnim uzturlīdzekļus bērnam nepieciešamajā apmērā, bet ne mazāk, kā noteikts normatīvajos aktos par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam. Savukārt minētā panta ceturtā daļa paredz, ka gadījumā, ja vecāki uzturlīdzekļus nemaksā, aizbildnim ir pienākums nodrošināt, ka bērns saņem uzturlīdzekļus no saviem vecākiem. Lai to nodrošinātu, aizbildnim ir tiesības vērsties tiesā.

Būtiski ir iegūt visu mājsaimniecībā dzīvojošo personu viedokli, it īpaši to, kam ir būtiska loma bērna aprūpē un audzināšanā (piemēram, aizbildņa dzīvesbiedrs). Ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā personas nav sastopamas, bāriņtiesa vērtē nepieciešamību šo personu viedokli skaidrot atsevišķā sarunā, piemēram, uzaicinot personu uz pārrunām bāriņtiesā.

Nedalītā saimniecībā dzīvojošo personu viedoklis par attiecībām ar aizbilstamo

Būtisks ir vispusīgs vērtējums. Vienlaikus jāņem vērā, ka dzīves apstākļu pārbaudes akts ir dokuments, tādēļ tajā jāatspoguļo objektīvi novērojumi lietišķā rakstības stilā. Pārbaudītāju novērojumiem un secinājumiem jābūt kontekstuāli saistītiem ar aktā ietverto informāciju, kā arī saprotamiem ikvienam citas institūcijas pārstāvim, kuram var būt nepieciešamība iepazīties ar šo aktu.

Pārbaudītāju novērojumi un secinājumi par bērna dzīves kvalitāti aizbildņa ģimenē *(par dzīves vidi, aprūpi un viņa tiesību ievērošanu aizbildņa ģimenē, ģimenes locekļu savstarpējām attiecībām, emocionālo mikroklimatu ģimenē)*

Secinājumi var iekļaut arī konkrētas norādes un ieteikumus par aizbildnim veicamajām darbībām.

Piemēram:

- līdz konkrētam datumam nodrošināt brīļu iegādi bērnam, ja pārbaudē konstatēta šāda acu ārsta rekomendācija, kura nav izpildīta;
- sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu risināt jautājumu par iespējām atbalstīt aizbildni ar transportu, lai nodrošinātu bērna saskarsmi ar brāļiem, māsām, kuri dzīvo citā Latvijas pašvaldībā;
- Aizbildnim noskaidrot iespējas apmeklēt pirmās palīdzības kursus vai lekcijas par bērnu traumatismu (klātienē, tiešsaistē);
- Noteiktā laika periodā atrisināt jautājumu par bērna atsevišķu gulvietu.

Iepazinos (aizbildnis)

(vārds, uzvārds, paraksts, datums)

Ar savu parakstu apstiprinu un piekrītu, ka mani dati, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likumu un Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personu datu apstrādi, tiks apstrādāti, uzglabāti un izmantoti tikai tādos nolūkos, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību.

Dzīves apstākļu pārbaudi veica:

/amats, vārds, uzvārds/

/ paraksts/

amats, vārds, uzvārds/

/ paraksts/

Ja dzīves apstākļu pārbaudē piedalās vēl kāda persona, tad bez pārbaudes veicējiem norādāms arī, kāda persona piedalījies dzīves apstākļu pārbaudē. Piemēram, ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra speciālists.

2.2. Bērna viedokļa noskaidrošana dzīves apstākļu pārbaudes laikā

Bērna viedokļa noskaidrošanai dzīves apstākļu pārbaudes laikā veltāma liela vērība.

Vispārēja informācija par bērna uzskatu respektēšanu skatāma Rokasgrāmatā bāriņtiesām, 1.sējuma 1.4.apakšnodaļā – “Bērna uzskatu respektēšana”.

Ja bāriņtiesai dzīves apstākļu pārbaudes laikā nav iespējas noskaidrot bērna viedokli, ikgadējā **pārbaude nav uzskatāma par noslēgtu**.

Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 “[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)” (turpmāk – Bāriņtiesas darbības noteikumi) [42.punkts](#) nosaka, ka bērnu un to personu viedokli, kurām ar tiesas spriedumu ierobežota rīcībspēja, izskatāmajā lietā bāriņtiesa noskaidro šo personu **ierastajā vidē vai citā drošā vidē**. Bāriņtiesā šo personu viedokli var noskaidrot, ja šīs personas pašas izteikušas vēlmi ierasties bāriņtiesā. Šo personu izteikto viedokli bāriņtiesa noformē rakstiski. Tādēļ, ja dzīves apstākļu pārbaudē nav bijis iespējams veikt sarunu ar bērnu, **bāriņtiesai jāizvērtē iespēja noskaidrot bērna viedokli atkārtoti** bērna dzīvesvietā. Iespējams, attiecībā uz lielāka vecuma bērniem, iespējams ar bērnu vienoties, ka bāriņtiesa ar viņu veiks pārrunas, piemēram, dienas centrā bērniem, ko bērns apmeklē vai bāriņtiesā, ja bērns pats izteicis šādu vēlmi.

Bērna viedokļa noskaidrošanai **būtiski radīt sarunai labvēlīgus apstākļus**, lai bērns jūtas brīvi, droši (piemēram, vērtējams jautājums, vai saruna veicama kāda cita ģimenes locekļa klātbūtnē vai individuāli. Pēc iespējas saruna veicama bez aizbildņa vai citas personas klātbūtnes, tomēr var būt bērni, kuri gatavi sarunai tikai esot blakus uzticamības personai).

Bāriņtiesas priekšsēdētājam, nozīmējot bāriņtiesas darbinieku bērnu dzīves apstākļu pārbaudei, **ir jāizvērtē**, vai šim Bāriņtiesas darbiniekam piemīt atbilstošās kompetences sarunas ar bērnu veidošanai un vadīšanai, izpratne par bērnu, kurš nonācis ārpusģimenes aprūpē emocionālajām un fiziskajām vajadzībām, ārpusģimenes aprūpes mērķi.

Bērna viedokļa noskaidrošana jāveic sarunas formā, **bērna atbildes protokolā fiksējot tiešās runas formā**. Bāriņtiesas darbiniekam **uzdodamie jautājumi tekstuāli pielāgojami bērna vecumam, briedumam, izpratnei**. Bāriņtiesai ir jāgūst atbildes uz būtiski noskaidrojamajiem jautājumiem (gan protokola paraugā iekļautajiem, gan tiem, kas būtiski konkrēta bērna sakarā, balstoties uz lietā esošo informāciju). Vēlams sarunā uzdot atvērtos jautājumus, būt pacietīgam, dodot iespēju bērnam apdomāties. Bāriņtiesas darbiniekam jāizvairās uzdot “uzvedinošos jautājumus”, kas sevī iekļauj jau zināmu atbildi.

Piemēram

- Tad Tu pie aizbildnes jūties labi, ja?
- Tu ar brāļiem māsām esi draudzīgs, ja?
- Brālis jau noteikti Tevi kaitina?
- Šķiet, ka skolā Tev iet grūti ar mācībām....

Piemērs būtiskākajām niansēm, kas jāņem vērā, rakstot protokolu par bērna tiesību tikt uzklausītam nodrošināšanu un bērna viedokļa noskaidrošanu.

**Protokols
par bērna tiesību tikt uzklausītam nodrošināšanu
un bērna viedokļa noskaidrošanu**

/ddmmgggg/

1. Vispārēja informācija par bērnu

Personas dati (Vārds, uzvārds)	
Vecums	
Briedums un attīstība	
Valoda un runa	Bērns nerunā ☐ Bērns runā: Latviešu valodā ☐ Krievu valodā ☐ Citā valodā _____ _____
Papildus informācija, kurai varētu būt nozīme	

Zemāk minētās bērna tiesības viņam nevis formāli nolasāmas, bet izskaidrojamas bērnam saprotamā veidā, atbilstoši viņa vecumam un briedumam.

Bērns tiek informēts par:	JĀ
tiesībām izteikt sniegt viedokli	
tiesībām nerunāt/ neatbildēt uz jautājumiem	
tiesībām pārtraukt sarunu jebkurā brīdī	
tiesībām lūgt, lai informācija netiktu izpausta likumiskajam pārstāvim	
par to, ka sarunas laikā sniegtā informācija tiks fiksēta un pievienota lietai	
par bāriņtiesas darbinieka kontaktinformāciju, ja bērnam rodas atkārtota nepieciešamība sazināties ar konkrēto darbinieku	

Vērā ņemams, ka bērnam viedokļa paušana ir viena no viņa pamattiesībām, kas sevī ietver arī tiesības nepaust viedokli. Tomēr, bāriņtiesai ir jāvērtē, kas varētu būt tie iemesli, kādēļ bērns atsakās no sarunas – piemēram, bailes, nedrošība, dusmas. Ja saruna neizdodas šajā dzīves apstākļu pārbaudē, bāriņtiesai jāvērtē iespēja ar bērnu vai nu veikt atsevišķu sarunu citā vidē, vai cita bāriņtiesas locekļa nozīmēšanu sarunai. Iespējams, ka kādā gadījumā, bāriņtiesa, kurai neizdodas izveidot sarunu ar bērnu, var lūgt aizbildni bērnu atvest uz sarunu pie psihologa, kuram lūdz noskaidrot bērna viedokli par aprūpi pie aizbildņa.

	Jā/Nē	Pamatojums
Nav iespējams nodrošināt bērnam tiesības tikt uzklautam un noskaidrot bērna viedokli		
Nodrošināta bērna tiesība tikt uzklautam un noskaidrots bērna viedoklis pastarpināti (kura persona varētu noskaidrot viedokli)		
Bērna viedoklis ir noskaidrojams		

Piemēram, bērna viedokļa noskaidrošanu apgrūtina bērna neuzticēšanās bāriņtiesas darbiniekam, kautrība, noslēgtība. Vai arī: mājoklī nav iespējams nodrošināt netraucētas un individuālas pārrunas ar bērnu.

1. Bērna sniegtā informācija un viedoklis*:

***Bērna sniegtā informācija un viedoklis ir fiksējams tiešās runas formā**

Bērna viedoklis par dzīves apstākļiem (*mājoklis, uzturs, apģērbs un apavi, nepieciešamais mācību darbam, naudas summas personiskiem izdevumiem ("kabatas naudas"), ja tāda ir, izlietojums u.c.*)

Bērna viedoklis par savstarpējām attiecībām ar aizbildni

(- kopā pavadītais laiks,

-vai jūtas drošībā, pasargāts aizbildņa ģimenē,

-vai tiek uzklauts aizbildņa ģimenē,

-disciplinēšana (fiziska sodīšana, lamāšana, draudēšana utt.) u.c.)

Pārrunu veicējam jāpārdomā, kādi varētu būt jautājumi, kas sniegtu atklātas un patiesas atbildes uz šajā sadaļā interesējošajiem jautājumiem. Jāsaprot, ka, piemēram, jautājot – vai ģimenē tu tiec pērts? – visdrīzāk saņemta tiks vajadzīgā (nē, mēs visu izrunājam), nevis patiesā atbilde. Iespējams, ka no lietā esošās informācijas vai jau dzīves apstākļu pārbaudē iegūtās informācijas, rodas priekšstats par kādu nozīmīgu situāciju, caur kuru var iegūt atbildes par bērna attiecībām ar aizbildni un citiem ģimenes locekļiem.

Piemēram,

-Vai vari pastāstīt, ko Jūs ar ģimeni darījāt pagājušajās brīvdienās?

- Vai izstāstīsi, lūdzu, kas bija jautrākais, ko darījāt kopā ar ģimeni?

- Dzirdēju, ka Tev skolā gadījās strīds. Kā Tu jūties par to? Vai ar aizbildni esat pārrunājuši šo situāciju?

- Vai vari lūdzu pastāstīt, kas bija pats skumjākais pagājušajā nedēļā, mēnesī?

- Kurš no Jums visiem pagājušajā mēnesī dusmojās visvairāk? Kāpēc? Kā tu jūties, kad Tu dusmojies? Kā tu jūties, kad dusmojās aizbildnis/brālis/māsa vai tml.?

Kādas ir bērna savstarpējās attiecības ar nedalītā saimniecībā dzīvojošām personām?

Jānoskaidro par katru personu atsevišķi, nevis, piemēram “ar visiem bērniem attiecības man labas”.

Vai ir kāda tuva persona, pie kuras vērsties pēc palīdzības, ja tas ir nepieciešams?

Bērna viedoklis par attiecības izglītības iestādē (*vienaudžiem, klases audzinātājiem, citiem pedagogiem*), kā izjūt piederību izglītības iestādei, sekmes mācībās, vai var vērsties pie aizbildņa, ja ir nepieciešama palīdzība mājas darbu veikšanā u.c.)

Bērna viedoklis par sociālo dzīvi, brīvā laika pavadīšanu, hobijiem/interesēm (*dienas režīms, vai ir iespēja apmeklēt kultūras un sporta nodarbības un pasākumus u.c.*)

Bērna viedoklis par attiecībām, saskarsmi un iespējām kontaktēties ar vecākiem, brāļiem/ māsām un citiem radniekiem. Vai aizbildnis atbalsta bērnam iespēju tikties ar radniekiem?

Bāriņtiesas darbinieks vērtē kā un vai uzdot jautājumus par saskarsmi. Piemēram, ja vecākiem ar bāriņtiesas lēmumu liegta saskarsme klātienē ar bērnu, var veidot sarunu par bērna sajūtām attiecībā uz to, ka ar vecākiem kontaktēšanās notiek tikai noteiktā laikā, savukārt tur, kur saskarsme nenotiek gadiem vecāka rīcības rezultātā, ir lieki izjautāt bērnu par saskarsmi ar vecākiem. Šeit noskaidrojams aizbildņa viedoklis.

Bāriņtiesai ar visaugstāko rūpību vērtējams, vai bērnam jautāt par viņa sajūtām attiecībā uz atgriešanos vecāku aprūpē. Šādi jautājumi – vai tu gribi dzīvot pie mammas/tēta – nav uzdodami, ja vecākam, piemēram, ir atņemtas aizgādības tiesības un vecāks neinteresējas par bērnu un neveic neko, lai bērnu atgrieztu ģimenē. Tāpat šāds jautājums tikai radīs spriedzi un pārdzīvojumu bērnos, ja ir vecāki, kuri sola bērniem, ka viņi drīz atgriezīsies ģimenē, bet pēc būtības nenovērš iemeslus aizgādības tiesību pārtraukšanai un bāriņtiesa no lietas materiāliem redz, ka bērnu atgriešana ģimenē nav iespējama.

Papildus informācija, ko bērns sniedz

Emocionālais stāvoklis un uzvedība

Fiksētā informācija bērnam nolasīta ☐

Bērns pats izlasīja fiksēto informāciju ☐

Bērns iebilst informācijas izpaušanai likumiskajam pārstāvim
jā ☐ nē ☐

Saruna uzsākta _____

Saruna beidzās _____

Sarunu veica

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

Raksturo bērna emocionālas reakcijas un uzvedību sarunas laikā. Tai ir nozīme sarunas protokolā ietvertās informācijas izprašanai – cik bērns bijis koncentrēts sarunai, kādi varētu būt sarunu ietekmējošie faktori (piemēram, uztraukums, kautrīgums, samulsums).

Bērns sarunu protokolu neparaksta. Vienlaikus VBTAI sarunās ar bāriņtiesām ir noskaidrojusi, ka atsevišķos gadījumos bērni paši izsaka vēlmi “parakstīt” sarunu protokolu. Šādos gadījumos, VBTAI ieskatā, nav pamata bērnam liegt īstenot vēlmi.

2.3. Darbs ar dzīves apstākļu pārbaudē iegūto informāciju

VBTAI, vērtējot lietu materiālus, diemžēl regulāri secina, ka daudzos gadījumos, lai arī dzīves apstākļu pārbaudē **jau ir bijuši problēmu indikatori, nav sekojušas bāriņtiesas darbības**, kas būtu saistītas ar ikgadējā bērna dzīves apstākļu pārbaudē un sarunā ar bērnu noskaidroto informāciju.

Bērna dzīves apstākļu pārbaudes mērķis ir gūt pārliecību par ārpusģimenes aprūpē nodotā bērna vislabāko interešu nodrošināšanu. Līdz ar to ikgadējās apsekošanas laikā iegūtā informācija **bāriņtiesai ir jāizvērtē un nepieciešamības gadījumā jāveic darbības**, lai iegūtu precizējošu informāciju un novērstu konstatētās problēmas bērna aprūpē un audzināšanā.

Piemērs

No dzīves apstākļu pārbaudes aktā fiksētās informācijas izriet:

Bāriņtiesa veikusi Jāņa Apsīša dzīves apstākļu pārbaudi aizbildnes ģimenē. Pārbaudes laikā bāriņtiesa konstatēja, ka Jānis ar aizbildnes ģimeni dzīvo 70 m² lielā privātmājā ciemata centrā. Ir piemājas saimniecība, kur audzē dārzenus ģimenes vajadzībām. Tiek turētas vistas, truši. Apkārtnē sakopta, māja tīra, ir sadzīviska nekārtība, ko rada bērnu rotaļlietas. Jānis istabu dala ar vēl diviem zēniem – aizbildnes dēlu Juri un audžuģimenē (aizbildnei ir arī audžuģimenes statuss) uzņemto Kārli. Zēnu istabā ir viena divstāvēgā gulta un izvelkamais krēsls, viens rakstāmgalds, plaukti zēnu mantām. Ģimenē vēl dzīvo Madara un Ieva, kuras ir ievietotas

audžuģimenē, kā arī Egija, kas ir nesen dzimušā bioloģiskā meita. Ģimenē dzīvo aizbildnes dzīvesbiedrs Egons.

Sarunā ar Jāni bāriņtiesa noskaidroja, ka viņš jūtas labi, aizbildnes ģimenē patīk. Reizēm strīdas ar pārējiem bērniem, it īpaši levu, kurai patīkot visus komandēt. leva esot nejauka un apsūkājoties. Ar aizbildni attiecības esot labas, viņa daudz laika pavada ar mazo Egiju. Jānis arī labprāt palīdzot pieskatīt Egiju, stumjot ap pagalmu ratiņus. Egons reti esot mājās, viņi kopā mēdzot strādāt – apkopt trušu būrus vai citus darbus. Jānis pastāsta, ka viņam nepatīk skolā, jo tur visi kliec un kaujās, arī mācībās neesot viegli. Jānis gribētu kā visi bērni būt katru dienu mājās, nevis palikt internātā.

Sarunā ar aizbildni noskaidrots, ka problēmu bērnu aprūpe nav. Visiem esot sadalīti pienākumi. Reizēm braucot ekskursijās, vai uz kafejnīcu pilsētā, apmeklējot pagasta kultūras nama pasākumus. Jānim neesot labas sekmes, skolotāja sūdzoties arī par uzvedību. Mājās ar uzvedību problēmu nav, reizēm sastrīdas bērni savā starpā, bet ne nopietni. Bērnus disciplinējot tādā veidā, ka pārrunājot izdarīto, ierobežojot datora lietošanu. Ar bērniem vairāk nodarbojas aizbildne, viņas dzīvesbiedrs strādājot un neesot laika iesaistīties bērnu aprūpē, kaut ko brīvdienās kopā padarot. Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs ir piedāvājis apmācības zināšanu pilnveidei, bet šobrīd, kamēr Egija ir maza, aizbildnei neesot iespējas apmeklēt apmācības.

Analizējot dzīves apstākļu aktā atspoguļoto, jautājumi, uz kuriem būtu bijis svarīgi vērst papildus uzmanību jau pārbaudes gaitā:

- Visu ģimenes locekļu viedoklis par savstarpējām attiecībām, t.sk., pārējo bērnu, it īpaši levas (ar ko viskonfliktējošākās attiecības) un pārējo zēnu – Jura un Kārļa (ar ko tiek dalīta privātā telpa – istaba) viedoklis;
- Aizbildnes dzīvesbiedra Egona iesaiste daudzo bērnu aprūpē un audzināšanā, attiecības ar audžuģimenē un aizbildnībā nodotajiem bērniem. Nepieciešams viņa viedoklis par savstarpējām attiecībām ģimenē;
- Vai aizbildne ir informēta par levas un Jāņa konfliktējošām attiecībām, viņas vērojumi un secinājumi;
- Vai zēnu istabas aprīkojums ir atbilstošs un pietiekošs, lai nodrošinātu viņiem piemērotus apstākļus skolas darbu veikšanai, naktsmiegam un atpūtai?
- Vai Jānim ir nodrošinātas tiesības uz atpūtu un brīvo laiku ģimenē? Vai uzticētie pienākumi mājsaimniecībā ir atbilstoši zēna vecumam un briedumam?
- Vai Jānis saņem pietiekošu aizbildnes uzmanību un atbalstu? Vai aizbildnei ir pietiekoša izpratne par bērna vajadzībām, tajā skaitā uz emocionālu, individuālu attieksmi?
- Kādēļ Jānim jāmacās internātskolā? Vai ir noskaidrotas iespējas zēnam mācīties dzīvesvietai tuvumā esošā izglītības iestādē? Vai ir iespējams, ja mācības konkrētajā skolā ir dēļ nepieciešamības īstenot Jānim piemērotu mācību programmu, nodrošināt zēna nokļūšanu uz skolu un atpakaļ ikdienā, bez nakšņošanas internātā?
- Vai aizbildne ir informēta par zēna problēmām izglītības iestādē gan attiecībā uz izglītības ieguvu, gan attiecībām ar skolasbiedriem. Ko aizbildne ir darījusi, lai palīdzētu risināt Jāņa problēmas izglītības iestādē?

Bāriņtiesas darbības, kurām jāseko, kad ir izanalizēta pārbaudes laikā iegūtā informācija:

- *Pieprasīt informāciju Jāņa izglītības iestādei par zēna sekmēm, uzvedību, attiecībām ar skolasbiedriem. Lūgt sniegt izglītības iestādes viedokli par nepieciešamību zēnam uzturēties skolas internātā un sniegt informāciju par aizbildnes iesaisti bērna izglītības procesa nodrošināšanā un iespējamo problēmu risināšanā;*
- *Pieprasīt informāciju Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centram par viņu vērojumiem attiecībā uz aizbildnes/audžuģimenes spēju veikt pilnvērtīgu bērna aprūpi un audzināšanu, vai ir nepieciešami un piedāvāti atbalsta pasākumi aizbildnei?*
- *Pieprasīt informāciju Sodū reģistram par Egonu, informāciju pievienot lietai (ja šāda informācija nav jau iegūta);*
- *Atkārtotas pārrunas ar zēna aizbildni par jautājumiem, kas saistīti ar zēna problēmām izglītības iestādē, iespējam sniegt zēnam nepieciešamo atbalstu, nepieciešamo speciālistu piesaisti problēmas risināšanai. Sadarbībā ar aizbildni meklēt iespējas nodrošināt zēnam iespēju no izglītības iestādes nokļūt mājās ik dienu.*
- *Veikt pārrunas ar aizbildni par bērna savstarpējām attiecībām ģimenē, konfliktsituācijām starp levu un Jāni;*
- *Nepieciešamības gadījumā pēc noteikta laika iegūt informāciju, lai pārliicinātos, kādas darbības aizbildne ir veikusi, lai rastu risinājumu Jāņa vislabāko interešu aizsardzībai.*

Tātad – ja bāriņtiesas rīcībā nonāk informācija par iespējamām problēmām ārpusģimenes aprūpē nodota bērna pilnvērtīgu tiesību un interešu aizsardzībā, no lietas materiāliem jāgūst pārliecība, ka **bāriņtiesa ir reaģējusi uz saņemto informāciju, to izvērtējusi, veikusi papildus informācijas iegūšanu, kā arī sniegusi nepieciešamos norādījumus un ieteikumus** aizbildnim, audžuģimenei vai aprūpes iestādes vadītājam, lai nodrošinātu bērna vislabāko interešu aizsardzību.

Svarīgi!

Bāriņtiesa turpina sadarbību ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, citām institūcijām, speciālistiem, līdz ir gūta pārliecība par konstatētās problēmas atrisināšanu vai aktīvu darbību problēmas risināšanā.

2.4. Ārpusģimenes aprūpē esošā bērna mantisko interešu aizsardzība

2.4.1. Ikgadējais norēķins un mantas apskates akts

Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 82.punkta](#) prasībām, bāriņtiesa vismaz reizi gadā pārliecinās par aizgādībā vai ārpusģimenes aprūpē esošās personas mantas sastāvu un stāvokli.

Pamatdokuments, kas apliecina bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja rīcības mantas pārvaldības lietās atbilstību bērna labākajām interesēm, ir **ikgadējais norēķins**.

Aizbildnībā ievietotam bērnam ikgada norēķinu sastāda un līdz katra gada 1.februārim bāriņtiesā iesniedz aizbildnis³, aprūpes iestādē ievietotam bērnam - institūcijas vadītājs⁴. Savukārt audžuģimenē ievietota bērna mantiskās intereses pārstāv bāriņtiesa⁵.

Būtiski, lai ikgadējais norēķins **vienkopus atspoguļo informāciju par visiem būtiskajiem bērna mantisko interešu jautājumiem**. Gan par to, vai bērns saņem uzturlīdzekļus no vecākiem (vai Uzturlīdzekļu garantijas fonda), vai tiek saņemta apgādnieka zaudējuma pensija, ja bērnam uz to radusies tiesība, un kā tā tiek pārvaldīta audžuģimenes vai aprūpes iestādes gadījumā. Tāpat atspoguļojamas nozīmīgas bērnam iegūtās mantiskās lietas gada laikā, piemēram, divritenis, dators, mobilais tālrunis. Ja bērnam ir naudas līdzekļi, kas tiek uzkrāti vai glabāti bankas kontā, ikgadējā norēķinā norādāma informācija par konta stāvokli.

Svarīgi!

Bāriņtiesa pieņemt un apstiprināt iesniegto ikgadējo norēķinu drīkst tikai tad, kad ir pārliecinājusies, ka norēķinā atspoguļota visa nepieciešamā informācija un tajā nav neskaidrību vai kļūdu, pretrunu ar citu lietā esošo informāciju vai iepriekšējos norēķinos sniegto informāciju.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 32.panta](#) prasībām, ja bāriņtiesa konstatē kļūdas aizbildņa iesniegtajā norēķinā vai bērna interesēm neizdevīgu aizbildņa darbību, bāriņtiesa aizbildnim dod vajadzīgos norādījumus, lai tās novērstu vai arī lemj par aizbildņa atstādināšanu vai atcelšanu. Atceltā aizbildņa vietā bāriņtiesa ieceļ citu.

Ja aizbildņa rīcība radījusi zaudējumus, par kuriem aizbildnis ir atbildīgs, bāriņtiesa ceļ tiesā attiecīgu prasību⁶. Ja bāriņtiesa konstatē administratīvi vai krimināli sodāmu aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, bāriņtiesa par to paziņo tiesībaizsardzības iestādēm⁷.

Pamatojoties uz [Latvijas Republikas Civillikuma 333.pantu](#) bāriņtiesa var par tās rīkojumu vai lēmumu neizpildīšanu uzlikt aizbildnim naudas sodu līdz 140 euro. Sods uzliedams ar bāriņtiesas lēmumu, nosakot konkrēto naudas summu ieskaitīt attiecīgās pašvaldības ienākumos. Uzliktās soda naudas summas lielums jāmotivē lēmumā un soda nauda piedzenama bezstrīda kārtībā. Mēneša laikā pēc paziņojuma saņemšanas par soda uzlikšanu aizbildnis var griezties pie bāriņtiesas, kas sodu uzlikusi, norādot attaisnojuma iemeslus, ar lūgumu samazināt vai atlaist sodu.

Minētā likuma [335.pants](#) paredz, ja bāriņtiesa pieļauj aizbildņu nelikumīgu darbību un nolaidību, bet aizbildņi nespēj atlīdzināt aizbilstamajam tādējādi nodarītos zaudējumus, tie ir jāsedz pašvaldībai.

³ [Latvijas Republikas Civillikuma 300., 301.pants](#);

⁴ [Bāriņtiesu likuma 35.panta otrā daļa](#);

⁵ [Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumi Nr.354 „Audžuģimenes noteikumi” 74.punkts](#)

⁶ [Bāriņtiesu likuma 32.panta otrā daļa](#);

⁷ [Bāriņtiesu likuma 32.panta trešā daļa](#);

Ja bērnam ir nekustamais īpašums vai nozīmīga kustamā manta, bāriņtiesa ik gadu veic mantas apskati un sastāda mantas apskates aktu, kurā norāda:

- informāciju par mantas sastāva atbilstību mantas sarakstam;
- informāciju, kādas ir izmaiņas mantas stāvoklī, salīdzinot ar iepriekšējo periodu;
- apsekotāju ieteikumus par mantas pārvaldību, ja tādi nepieciešami⁸.

2.4.2. Apgādnieka zaudējuma pensija

Atsevišķa vērība jāvērs uz bērnu mantisko interešu aizsardzību situācijās, kad ārpusģimenes aprūpē nodotam bērnam pienākas apgādnieka zaudējuma pensija.

Nemot vērā to, ka bāriņtiesai, kura lemj par bērna ārpusģimenes aprūpi, ir pilna informācija par bērna vecākiem, tai, jāpārliciecinās, vai aizbildnim un institūcijas vadītājam **ir informācija par to, ka bērnam pienākas apgādnieka zaudējuma pensija**, ja bērnam uz to ir radusies tiesība.

Svarīgi!

Institūcijā un audžuģimenē ievietotam bērnam apgādnieka zaudējuma pensijai jātiek pārskaitītai un uzkrātai uz bērna vārda atvērtā bankas kontā.

Aizbildnībā nodota bērna apgādnieka zaudējuma pensiju saņem aizbildnis un izlieto aizbildnībā nodotā bērna aprūpei un uzturam, ievērojot Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1643 "[Kārtība, kādā piešķir un izmaksā pabalstu aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai](#)" [3.punktā](#) noteikto, ka ja par bērnu Latvijas Republikā ir piešķirta pensija par apgādnieka zaudējumu, apdrošināšanas atlīdzība par apgādnieka zaudējumu, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts apgādnieka zaudējuma gadījumā, uzturlīdzekļi no Uzturlīdzekļu garantiju fonda vai ģimenes valsts pabalsts, izmaksājamo pabalstu samazina par attiecīgo summu.

Ministru kabineta 2016.gada 5.jūlija noteikumu Nr.427 "[Noteikumi par valsts pensijas piešķiršanas, pārrēķināšanas un izmaksas nosacījumiem un kārtību](#)" [9.punkts](#) nosaka, ja nepilngadīga persona ir ievietota bērnu aprūpes iestādē, iesniegumu un dokumentus pensijas pieprasīšanai iesniedz institūcijas vadītājs kā bērna aizbildnis, iesniegumā norādot uz bērna vārda atvērtā konta numuru. Minēto noteikumu [4.punkts](#) paredz, ja personai ir iecelts aizbildnis vai aizgādnis, iesniegumu pensijas piešķiršanai un nepieciešamos dokumentus iesniedz aizbildnis vai aizgādnis, pamatojoties uz dokumentiem, kas apliecina aizbildnības vai aizgādības faktu un tiesību apjomu. Šādā gadījumā iesniegumā norāda ziņas gan par sevi, gan par pensijas pieprasītāju. Audžuģimenē ievietotā bērna intereses, situācijā, kad bērnam radies tiesisks pamats saņemt apgādnieka zaudējuma pensiju, pārstāv bāriņtiesa un veic nepieciešamās darbības, apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanai, saņemšanai un ieskaitīšanai uz bērna vārda atvērtā kontā.

⁸ [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 83.punkts](#);

Pārstāvot audžuģimenē ievietoto bērnu personiskās vai mantiskās intereses, kā arī uzraugot aizbildņa (t.sk. institūcijas vadītāja) darbību, bāriņtiesas pienākums ir pārliecināties, ka ārpusģimenes aprūpē nodoto **bērnu likumiskie pārstāvji ir veikuši nepieciešamās darbības, lai nokārtu bērnam pienākošās apgādnieka zaudējuma pensijas saņemšanu**, kā arī institūcijā un audžuģimenē ievietotam bērnam tā tiktu uzkrāta uz bērna vārda atvērta bankas konta.

2.4.3. Valsts kompensācija cietušajiem

(informācija aktualizēta 08.03.2021.)

Būtiski ir izprast, ka arī situācijās, kad bērnam ir tiesības saņemt valsts kompensāciju cietušajiem, nepieciešams nodrošināt bērna mantisko tiesību aizsardzību.

Kārtību, kādā Juridiskās palīdzības administrācija izmaksā valsts kompensāciju cietušajam, un valsts kompensācijas apmēru, reglamentē likums "[Par valsts kompensāciju cietušajiem](#)". Atbilstoši minētā likuma normām tiesības uz valsts kompensāciju ir cietušajiem - fiziskajām personām, kuras [Kriminālprocesa likumā](#) noteiktajā kārtībā ir atzītas par cietušajiem, un kurām ar tīšu noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums – fiziskas ciešanas, mantisks zaudējums vai morāls aizskārums. Atbilstoši likuma "[Par valsts kompensāciju cietušajiem](#)" [3.panta](#) otrajā daļā noteiktajam, cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības.

Valsts kompensāciju pieprasa un attiecīgu pieprasījuma **veidlapu aizpilda un paraksta nepilngadīgā cietušā likumiskais pārstāvis**. Ievērojot minēto, ja bērnam nodibināta aizbildnība, pieprasījumu sagatavo bērna aizbildnis, ja bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē – institūcijas vadītājs, savukārt, ja bērns ar bāriņtiesas lēmumu ievietots audžuģimenē – pieprasījumu iesniedz bāriņtiesa.

Likuma "[Par valsts kompensāciju cietušajiem](#)" [9.pants](#) paredz termiņu, kādā iesniedzams valsts kompensācijas pieprasījums, proti, attiecīgo pieprasījumu Juridiskās palīdzības administrācijai **iesniedz triju gadu laikā pēc dienas, kad persona atzīta par cietušo vai ir uzzinājusi par faktiem, kas šai personai dod tiesības to darīt.**

Praksē aizvien konstatēti gadījumi, kad valsts kompensācija pieprasīta novēloti vai netiek pieprasīta vispār. Ievērojot minēto, prioritārai bērna tiesību un mantisko interešu aizsardzības nodrošināšanai, bāriņtiesas pienākums ir ievērot likumā "[Par valsts kompensāciju cietušajiem](#)" noteikto valsts kompensācijas pieprasījuma iesniegšanas termiņu.

Tāpat, īstenojot bāriņtiesas pienākumus aizbildnības uzraudzībā un bērnu aprūpes iestādē ievietota bērna tiesību un interešu ievērošanas uzraudzības pasākumus, bāriņtiesai jāpārliecinās, vai attiecīgu pieprasījumu iesniedzis aizbildnis, iestādes vadītājs un kompensācija izmaksāta, tādējādi pienācīgi realizējot nepilngadīgā cietušā tiesības uz valsts kompensāciju.

Detalizētāka informācija par valsts kompensāciju cietušajiem skatāma Rokasgrāmatas 1.sējuma 2.5.apakšnodaļā "[Valsts kompensācija cietušajiem](#)".

3. Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām

(pirmreizēji publicēta 20.12.2021.)

3.1. Metodisko ieteikumu ievads

Ar pievienošanos Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) [Bērnu tiesību konvencijai](#)⁹ un citiem starptautiskiem tiesību aktiem, Latvija apņēmusies savā tiesību sistēmā ieviest un iesaistīto institūciju praksē iedzīvināt tajā ietvertos starptautiskos bērnu tiesību aizsardzības principus. Tostarp jomu, kas skar aizgādības pārtraukšanu, ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam un tās uzraudzību, kā arī veicamos pasākumus ģimenes atkalapvienošanai. Turklāt Satversmes 89.pants nosaka, ka Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Precizējot konkrētā valsts pienākuma saturu, Satversmes tiesa interpretēja Satversmes 110.panta pirmo teikumu kopsakarā ar cilvēka cieņas principu, tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību, diskriminācijas aizlieguma principu, **bērna vislabāko interešu prioritātes principu un Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā**.¹⁰

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes jautājums ar vecākiem, citiem ģimenes locekļiem vai bērnam nozīmīgām personām ir viens no šiem jautājumiem. Vienlaikus pētot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar savas ģimenes pārstāvjiem vai citām emocionāli nozīmīgām personām, secināms, ka saskarsmes īstenošana nevar tikt apskatīta atrauti no citiem tiesiskajiem procesiem. Tas izrietošs arī dzīvē no starptautiskajā praksē gūtajām atziņām. Proti, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar ģimenes pārstāvjiem ir nozīmīga ne tikai tās atkalapvienošanās kontekstā, bet arī bērna pagātnes integrācijā tagadnē un nākotnē, kad izvēloties atbilstošo intervences veidu, palīdzēt bērnam pieņemt šķiršanu no ģimenes

Latvijā, gadījumā, kad bērns tiek šķirts no ģimenes un atrodas ārpusģimenes aprūpē, iesaistīti daudzi dalībnieki. Ievērojot, ka institūciju un citu pārstāvju darbības rezultāts šajā procesa sadaļā fokusēts dažādu mērķu sasniegšanā¹¹, tikai visu iesaistīto dalībnieku **vienota izpratne** par bērna labāko interešu ievērošanu, **savas kompetences apzināšanās** un **mērķtiecīga, sistemātiska sadarbība pēc būtības** izvirzītā mērķa sasniegšanai mazinās tos

⁹ [20.11.1989 ANO "Bērnu tiesību konvencija"](https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150) (<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>).

¹⁰ Tiesības uz laulības, ģimenes, vecāku un bērna tiesību aizsardzību. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2021/02/WEB_pa_lapam_2020_Satversmes-tiesas-gada-gramata.pdf 25.lpp.

¹¹ Bāriņtiesa – bērna interešu prioritāra nodrošināšana; sociālais dienests - palīdzība vecākam risināt starppersonu un sociālās vides problēmas, sniedzot psiholoģisku un sociālu atbalstu to risku novēršanai, kas bijis par pamatu aizgādības pārtraukšanai; Atbalsta centrs – atbalsta sniegšana ārpusģimenes aprūpētājam; audžuģimene – bērna aprūpes nodrošināšana; aizbildnis (t.sk. institūcija) – bērna pārstāvēšana aizvietojošos vecākus; bioloģiskie vecāki – (pieņemums) atjaunot aizgādības tiesības un turpināt rūpēties par savu bērnu; citas bērnam nozīmīgas personas – lai būtu iespējams turpināt attiecības ar bērnu, kādas bijušas līdz šim utt.),

gadījumus, kad bērns tiek pakļauts atkārtotai traumatiskai pieredzei. Jo tādi lielumi kā pastāvīgums, stabilitāte un nepārtrauktība ir tās kvalitātes, kas būtiskas bērna labāko interešu īstenošanā, nodrošinot bērnu ārpusģimenes aprūpi.

Kāds ir metodisko ieteikumu mērķis?

Veidot vienotu izpratni un secīgi – visu iesaistīto mērķtiecīgu sadarbību ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu labāko interešu nodrošināšanai, veicinot tā saskarsmi ar bērnam nozīmīgiem un tuviem cilvēkiem.

Kam paredzēti metodiskie ieteikumi?

Metodiskie ieteikumi primāri paredzēti ikvienam dalībniekam, kurš iesaistīts ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar viņa ģimenes locekļiem vai citām tuvām personām nodrošināšanai - bāriņtiesas darbiniekiem; sociālajiem darbiniekiem; Atbalsta centru¹² darbiniekiem; ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem, ārpusģimenes aprūpē esoša bērna ģimenes locekļiem un citām tuvām personām. Vienlaikus tie var būt noderīgi ikvienai personai, kura ir saistīta ar bērniem, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē.

3.2.Starptautiskajos tiesību aktos ietvertais regulējums

Starptautiskie tiesību akti, kam Latvija pievienojusies, ne vien uzliek par pienākumu izveidot normatīvo bāzi, iekļaujot noteiktus principus, bet ieviest administratīvos, tiesu u.c. mehānismus to īstenošanai. Tostarp vērā ņemama Eiropas Savienības tiesas judikatūra, kam piešķirts likuma spēks. Tā gadījumā, ja kādā jautājumā konstatēta pretruna starp Latvijai saistošu starptautisko tiesību principu un nacionālo tiesisko regulējumu, ņemams vērā starptautiskais tiesību regulējums.

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes jautājumus ar tā ģimenes pārstāvjiem vai citām personām, ar kurām izveidojies emocionāli tuvs kontakts, regulē vairāki Latvijai saistoši starptautiski tiesību akti. **Piemēram:**

- [ANO Bērnu tiesību konvencija;](#)
- [Eiropas Padomes “Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija;](#)
- Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) spriedumi;
- Eiropas sociālā harta;
- Eiropas Savienības Pamattiesību harta.

Tāpat vērā ņemami citi starptautiskie dokumenti, kuri sīkāk skaidro dažādus aspektus saistībā ar metodiskajos ieteikumos aplūkoto tēmu un sniedz valstīm praktiskus ieteikumus to normu realizēšanai. **Piemēram:**

- [ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi”;](#)
- [ANO Bērnu tiesību komisijas Vispārējais komentārs Nr. 14 “Par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses”;](#)

¹² Šeit un turpmāk - ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs, atbilstoši 26.06.2018 Ministru kabineta noteikumos Nr.355 “[Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi](#)” noteiktajam 19.12.2006

- [ANO Bērnu tiesību komisijas Vispārējais komentārs Nr. 12 “Bērna tiesības tikt uzklautam”](#)
- [Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#)¹³ u.c.

ANO Bērnu tiesību konvencijā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. **Dalībvalstis respektē no viena vai abiem vecākiem šķirta bērna tiesības pastāvīgi uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm.**¹⁴ Līdzvērtīgs princips ietverts Eiropas Padomes ieteikumos par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs, paredzot, ka to bērnu īpašās tiesības, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs ir regulāri sazināties ar bērna ģimeni un citiem bērnam svarīgiem cilvēkiem; šādu saskarsmi var ierobežot vai nepieļaut vienīgi tad, ja tas vajadzīgs bērna interesēs.¹⁵

Tādējādi tiek respektēts no viena vai abiem vecākiem šķirta bērna tiesības pastāvīgi uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm. Nav un nevar tikt sniegts izsmeļošs saraksts gadījumiem un situācijām, kad saskarsme veicināma un kad tā ierobežojama. Katrs gadījums vērtējams individuāli, balstoties un, vērtējot konkrētā bērna labākās intereses, kas plašāk šo metodisko ieteikumu kontekstā aplūkotas 3.nodaļā.

ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcijā “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi”¹⁶, sniegts papildus skaidrojums, akcentējot, ka situācijā, kad bērns ir nonācis alternatīvajā aprūpē, **jārosina un jāveicina viņa saskarsme ar ģimeni un ar citām bērnam tuvām personām**, piemēram, draugiem, kaimiņiem un iepriekšējiem aprūpētājiem, ievērojot bērna aizsardzību un vislabāko atbilstību viņa interesēm. Jānodrošina bērnam piekļuve informācijai par viņa ģimenes locekļu stāvokli, ja viņam nav sakaru ar tiem. Jebkurā gadījumā **jāveic viss iespējamais, lai brāļi un māsas varētu savstarpēji sazināties**, ja vien tas nav pret viņu gribu vai nav pretrunā viņu interesēm. Lai veicinātu to, ka bērns apzinās savu identitāti, ar bērna

¹³ [ANO “Bērnu tiesību konvencija”](#) .

[ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi”](#).

[ANO Bērnu tiesību komisijas Vispārējais komentārs Nr. 14 “Par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērumu būtu viņu intereses”](#) .

[ANO Bērnu tiesību komisijas Vispārējais komentārs Nr. 12 “Bērna tiesības tikt uzklautam”](#) .

[Eiropas Padomes “Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija](#) .

[Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#)

¹⁴ [ANO “Bērnu tiesību konvencija” 3.panta pirmais punkts, 9.panta trešais punkts](#).

¹⁵ [Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#).

¹⁶ [ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi” 17., 81. un 100.punkts](#).

līdzdalību jāveido viņa "dzīves grāmata" ar attiecīgu informāciju, attēliem, personīgiem objektiem un piemiņas lietiņām, un jādara tā viņam pieejama visa mūža garumā.

Vienlaikus šajā dokumentā vērsta uzmanība principam, ka bērna saskarsme ar vecākiem ir viena no nozīmīgākajiem aspektiem aizgādības lietas kontekstā, lai veiktu ģimenes atkalapvienošanu. Proti, **bērna atkalapvienošana ar ģimeni jāplāno kā process**, kas notiek pakāpeniski un tiek uzraudzīts, un kuram līdztekus tiek veikti uzraudzības un atbalsta pasākumi, ņemot vērā bērna vecumu, vajadzības un briedumu, kā arī nošķiršanas cēloni. Atkalapvienošanas mērķi un galvenie uzdevumi, kas šajā ziņā jāveic ģimenei un alternatīvajam aprūpētājam, **jāizklāsta rakstiski, un visām iesaistītajām personām par tiem jāvienojas. Ģimenes atkalapvienošanas nolūkā kompetentajai iestādei jāveido, jāatbalsta un jāpārtrauga bērna regulāra un atbilstoša saskarsme ar viņa ģimeni.** Lai sagatavotu un atbalstītu bērnu un tā ģimeni, paredzot tā iespējamo atgriešanos ģimenē, bērna situācija jāizvērtē šim nolūkam izraudzītai personai vai personu grupai ar piekļuvi konsultācijām daudzās jomās, apspriežoties ar dažādajām iesaistītajām pusēm (bērnu, ģimeni, alternatīvo aprūpētāju), lai izlemtu, vai ģimenes atkalapvienošana ir iespējama un vislabāk atbilst bērna interesēm, kādus pasākumus tā paredz un kas tos uzraudzīs.¹⁷

Nozīmīgs un Latvijai saistošs ir Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pantā noteiktais, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību. Sabiedriskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai valsts labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai morāli, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības. ECT savā judikatūrā ietvērusi tā tvērumu, norādot, ka minētais princips attiecināms arī uz jautājumos, kas izriet no ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem vai citām bērnam nozīmīgām personām.

§ ECT novērtējumi un praksē izveidotie principi

Pastāv ievērojama bīstamība, ka ilgstošs kontakta pārtraukums starp vecākiem un bērniem apdraud jebkādu reālu iespēju palīdzēt viņiem pārvarēt grūtības un „atkal apvienoties”. [177]¹⁸

Eiropas Padomes “Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk - ECPK) 8.pants prasa, lai tiesas nolēmumu mērķis sekmētu vecāku un bērnu saskarsmi, lai viņi varētu atjaunot attiecības ar mērķi atkal apvienoties. Tādējādi attiecīgo institūciju (šajā gadījumā tiesas) pienākums ir īstenot pastāvīgu uzraudzību attiecībā uz darbībām, ko veic sociālās iestādes. [181]

„Ģimenes dzīve” ECPK 8.panta izpratnē ir arī saiknes veidošana starp bērnu un viņu tuvākiem radniekiem, piemēram, vecvecākiem. [221]

¹⁷ [ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi” 49., 50., 51. un 52.punkts.](#)

¹⁸ ECT spriedumu atšifrējumā kvadrātiekvāds ievietotie skaitļi apzīmē paragrāfu spriedumā.

ECT atgādināja, ka vecāku un bērnu savstarpējās klātbūtnes baudījums ir būtisks ģimenes dzīves elements. [52] Parasti bērna ievietošanai ārpusģimenes aprūpē ir jābūt ar pagaidu raksturu. Kad to pieļauj apstākļi, bērns ir jāatgriež bioloģiskajiem vecākiem. Kamēr bērns ir ievietots ārpusģimenes aprūpē, ir jāspēr visi soļi, kas veicina ģimenes atkalapvienošanos. Primāri ir jāņem vērā bērna vislabākās intereses. [78]

ECT noteica, ka tāda līdzekļa piemērošanai kā aizgādības un saskarsmes tiesību atņemšana ir tālejošas sekas, jo tas pilnībā liedz iesniedzējai baudīt tiesības uz ģimenes dzīvi un nav savienojami ar ģimenes atkalapvienošanos mērķi. Šādi līdzekļi ir jāpiemēro tika ārkārtas gadījumos, un iejaukšanās var tikt attaisnota, ja ir pamatota ar sevišķi svarīgām prasībām, kuru mērķis ir bērna vislabāko interešu aizsardzība. [78]

Valsts pienākums veicināt ģimenes atkalapvienošanos nav absolūts, ja atkalapvienošanos nav iespējams īstenot nekavējoties (piemēram, bērns kādu laiku dzīvojis ar citām personām) un ir nepieciešams veikt sagatavošanās pasākumus šajā sakarā. Šo pasākumu raksturs un apjoms ir atkarīgs no katras lietas apstākļiem, tomēr svarīga sastāvdaļa ir visu iesaistīto personu izpratne un sadarbība. Varas iestādēm ir jāveic viss nepieciešamais, lai veicinātu šo sadarbību. Šajā jomā ir jāierobežo jebkuras piespiešanas piemērošana, jo ir jāņem vērā visu iesaistīto personu intereses, kā arī viņu tiesības un brīvības, it īpaši bērna intereses un tiesības, kas noteiktas ECPK 8.pantā. [58]

§ ECT praksē izveidotie principi

Izšķirošais ir tas, vai valsts iestādes veica visus iespējamus un nepieciešamos pasākumus, kuri varēja tikt pamatoti pieprasīti katras lietas īpašos apstākļos, lai veicinātu atkalapvienošanos. [58]

Kad ievērojams laika posms ir pagājis kopš bērna pirmās ievietošanas aprūpē, bērna intereses nepiedzīvot turpmākas de facto izmaiņas ģimenes situācijā var dominēt pār vecāku interesēm uz ģimenes atkalapvienošanos. Tādēļ ECT atzīst valsts plašu rīcības brīvību vērtēt bērna ievietošanu aprūpē nepieciešamību. Tomēr ir jābūt stingrākai kontrolei saistībā ar turpmākiem ierobežojumiem, piemēram, ierobežojumi uz vecāku saskarsmes tiesībām vai uz jebkuriem citiem aizsargpasākumiem, kas paredzēti, lai nodrošinātu efektīvu bērnu un vecāku tiesību uz viņu ģimenes dzīves neaizskaramību aizsardzību. Turpmāki ierobežojumi rada risku, ka ģimenes attiecības starp vecākiem un bērniem tiks faktiski ierobežotas. [67]

Fakts, ka bērns var tikt ievietots viņa attīstībai labvēlīgākā vidē, pats par sevi neattaisno tāda līdzekļa piemērošanu kā bērna šķiršana no viņa bioloģiskajiem vecākiem. Ir jābūt apstākļiem, kas norāda uz „nepieciešamību” iejaukties vecāku, ECPK 8.pantā noteikto, tiesību (uz ģimenes dzīvi ar savu bērnu) baudīšanā. [69]

Ievērojot minēto kopsakarā, secināms, ka atbilstoši starptautiskajos normatīvajos aktos ietvertajiem principiem, **ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar viņam nozīmīgiem cilvēkiem ievērojami sekojoši principi:**

1) ārpusģimenes aprūpē esošam **bērnam ir tiesības** uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, brāļiem, māsām citiem tuviem radiniekiem, ja vien tas nav pretrunā bērna vislabākajām interesēm;

2) īpaša vērība vēršama tam, lai tiktu darīts viss iespējamais, lai ārpusģimenes aprūpē esošs **bērns varētu savstarpēji sazināties un uzturēt** personiskas attiecības ar māsām, brāļiem, pusmāsām, pusbrāļiem, ja vien tas nav pret viņu gribu vai nav pretrunā viņu interesēm. Šajā procesā izteikti nozīmīga loma ir atbildīgo iestāžu darbībai (bāriņtiesa, ja attiecināms – Atbalsta centrs) un ārpusģimenes aprūpes sniedzēja iesaistei;

3) ārpusģimenes aprūpē esoša bērna **saskarsmes īstenošana ar vecākiem nevar tikt vērtēta atrauti no ģimenes atkalapvienošanas plāna** (lieta par aizgādības atjaunošanu). Bērna un vecāka saskarsme vērtējama kā būtisks aspekts, lai veicinātu ģimenes atkalapvienošanu (aizgādības atjaunošanu);

4) bērna atkalapvienošana ar ģimeni (aizgādības atjaunošana) jāplāno kā process, kas notiek pakāpeniski un tiek uzraudzīts. Šajā procesā līdztekus tiek veikti gan uzraudzības (bāriņtiesa) un atbalsta (sociālais dienests) pasākumi. **Ģimenes atkalapvienošanas nolūkā kompetentajai iestādei (bāriņtiesa sadarbībā ar sociālo dienestu un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju) jāveido, jāatbalsta un jāpārtrauga bērna regulāra un atbilstoša saskarsme ar viņa ģimeni.** Tādējādi pēc būtības mērķtiecīgi plānojot un sniedzot atbalstu ģimenei, lai tā pēc iespējas varētu atkalapvienoties;

5) **Vecākiem ir pienākums īstenot saskarsmi** ar bērnu, ja vien tā nav ierobežota. Savukārt atbildīgajām iestāžu darbības viens no mērķiem ir sekmēt vecāku un bērnu saskarsmi, lai viņi varētu atjaunot attiecības ar mērķi atkal apvienoties. Tādējādi attiecīgo institūciju (šajā gadījumā bāriņtiesas sadarbībā ar sociālo dienestu) pienākums ir īstenot pastāvīgu uzraudzību attiecībā uz darbībām, kas veiktas ģimenes atkalapvienošanai (aizgādības atjaunošanai);

6) **Ja konstatēts**, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar vecākiem, citiem ģimenes locekļiem vai bērnam nozīmīgām personām **var viņam kaitēt, jālemj par saskarsmes ierobežojumu**. Lēmumam jābūt pamatotam un izsvērtam, balstoties bērna labāko interešu izvērtējumā;

7) Saskarsmes tiesību ierobežošanai vai atņemšanai ir tālejošas sekas, jo tas pilnībā liedz īstenot iespēju ģimenes atkalapvienošanai. Lēmums par saskarsmes ierobežošanu vai atņemšanu piemērojami tikai ārkārtas gadījumos, un iejaukšanās var tikt attaisnota, ja ir pamatota ar sevišķi svarīgām prasībām, kuru mērķis ir bērna vislabāko interešu aizsardzība.

3.3. Nacionālajos tiesību aktos ietvertais regulējums ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes tiesībai ar tā ģimenes locekļiem un citām bērnam tuvām personām

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar ģimenes locekļiem un citām tuvām personām kārtību, kā arī iesaistīto institūciju un personu kompetences un sadarbības principus nosaka šādi normatīvie akti:

- [Latvijas Republikas Civillikums](#) (turpmāk - Civillikums);
- [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#) (turpmāk – BTAL);
- [Bāriņtiesu likums](#);
- [Sociālo pakalpojumu un palīdzības likums](#) (turpmāk – SPSPL);
- Ministru kabineta 19.12.2006. noteikumi Nr.1037 “[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)” (turpmāk – Bāriņtiesas darbības noteikumi);
- Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr. 354 “[Audžuģimenes noteikumi](#)” (turpmāk – Audžuģimenes noteikumi);
- Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr. 355 “[Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi](#)” (turpmāk – Atbalsta centra noteikumi)
- Ministru kabineta 13.06.2017. noteikumi nr.338 “[Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem](#)” (turpmāk - Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem).

Būtiski ņemt vērā arī nacionālās judikatūras atziņas un tiesu praksi šajā jomā.

Saskarsmes tiesību īstenošana ir personisku attiecību un tiešu kontaktu starp bērnu un tā ģimenes pārstāvi vai citu nozīmīgu personu, ar kuru bērns šobrīd nedzīvo kopā, uzturēšana, kas var tikt īstenota kā:

- jebkura saziņa starp bērnu un tuviniekiem, tostarp, izmantojot komunikāciju ierīces, vēstules utt.;
- bērna un tuvinieku tikšanās;
- bērna uzturēšanās tuvinieka dzīvesvietā noteiktu laiku, ja bāriņtiesa par to pieņēmusi lēmumu;
- informācijas sniegšana par bērnu tuviniekiem.

Atbilstoši nacionālajos tiesību aktos noteiktajam, ārpusģimenes aprūpē (aizbildnība, audžuģimene¹⁹, bērnu aprūpes iestāde) esošam bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja tas atbilst bērna interesēm.²⁰

Savukārt viens no nosacījumiem pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanai vecākam ir viņa paša iniciēta un īstenota intereses izrādīšana un attiecību uzturēšana ar savu bērnu, kurš atrodas ārpusģimenes aprūpē. Vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas

¹⁹ Audžuģimene un specializētā audžuģimene.

²⁰ [Civillikuma 181.panta otrajā daļā](#) un [BTAL 33.panta pirmā daļā](#).

attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. Šis noteikums piemērojams arī tad, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem.²¹

Šī pienākuma sekmēšanai nozīmīga loma atvēlēta atbalsta sniegšanā vecākam. Proti, bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.²²

§ Tiesu prakse

Katram vecākam ir pienākums uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, arī tad, ja vecāks nedzīvo kopā ar bērnu. Vecāka un bērna saskarsme nozīmē šo attiecību pamatu – saiknes uzturēšana starp šīm personām. Vecāka pienākums izrādīt interesi par bērnu un uzturēt saikni ar bērnu nodrošina bērna pilnvērtīgu attīstību. Tā kā vecāka pienākums bērna aprūpes ietvaros ir arī bērna audzināšana, kas ietvert bērna pilnvērtīgas attīstības nodrošināšanu (Civillikuma 177.panta ceturtā daļa), tad, neizrādot interesi par bērnu un neuzturot saikni ar bērnu, vecāks nenodrošina bērna attīstību, audzināšanu un secīgi aprūpi.

Analizējot Civillikumā ietverto tiesisko regulējumu, secināms, ka kā viena no saskarsmes sastāvdaļa izdalītas vecāku tiesības saņemt ziņas par bērnu: “tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.”²³

Vienlaikus vēršam uzmanību, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar viņam nozīmīgām personām nav un nedrīkst būt atstāta paša bērna vai viņam nozīmīgu personu pārziņā. Bērna šķiršana no ģimenes vienmēr rada krīzi gan bērnam, gan vecākiem un citām bērnam tuvām personām. Visbiežāk vecāki, kuriem pārtrauktas aizgādības tiesības, paši nav saņēmuši pietiekamu atbalstu un labvēlīgas ģimenes rūpes, kas rezultējies ar ierobežotām prasmēm, spējām un zināšanām rūpēs par bērnu. Tādējādi, bez mērķtiecīgām un sistemātiskām sadarbības attiecībām ar atbalsta sniedzējiem un pārdomāta, īstenojama saskarsmes plāna vecāka mobilizēšanai var nest tikai īstermiņa efektu. Minēto principu daļā gadījumu var attiecināt arī uz vecvecākiem un citām personām.

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanas procesā iesaistītas gan speciālisti, gan citas personas. Tā:

- bāriņtiesas un sociālā dienesta virszdevums ir veikt mērķtiecīgas darbības, kas vērstas uz to, lai tiktu uzturēts kontakts starp bērnu un vecākiem, citām bērnam nozīmīgām personām;

²¹ Atbilstoši [Civillikuma 181.panta otrajā daļā](#) noteiktajam.

²² [BTAL 44.panta pirmā daļa](#).

²³ [Latvijas Republikas Augstākā tiesa 2017. gada spriedumā lietā Nr. A420166716, SKA-639/2017.](#)

- atbalsta centram deleģēts pienākums organizēt audžuģimenē esoša bērna saskarsmi ar tā ģimenes locekļiem un sniegt audžuģimenei atbalstu;
- ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem deleģēts veicināt bērna saskarsmi ar tā izcelsmes ģimeni vai citām bērnam nozīmīgām personām;
- vecākiem, citiem bērnam tuviem radniekiem un nozīmīgām personām nepieciešams paust iniciatīvu un veidot sadarbību ar institūcijām un bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, lai turpinātu uzturēt bērnam drošas un nozīmīgas attiecības un būt iesaistītam bērna dzīvē.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka katram iesaistītajam dalībniekam ir sava noteikta loma šajā procesā – daļai uzraudzīt gadījumu un veidot mērķtiecīgu plānu tā risināšanai, daļai – iesaistīties un sadarboties šī plāna realizācijā, lai sasniegtu rezultātu. Tikai visu iesaistīto institūciju un personu vienota izpratne un mērķtiecīga, sistemātiska rīcība ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanā un veicināšanā, var nest pozitīvu rezultātu. Šajā procesā sociālajā sistēmā iesaistītajiem dalībniekiem – bāriņtiesai, sociālajam dienestam, Atbalsta centram un ārpusģimenes aprūpes sniedzējam deleģēti savi pienākumi, kuri detalizētāk pētīti 4. nodaļā.

Vienlaikus norādāms, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar viņam nozīmīgām personām nav absolūta visos gadījumos. Proti, ja bērns ir šķirts no ģimenes, saskarsmes tiesību var ierobežot bāriņtiesa, ja tā ir pretrunā bērna labākajām interesēm.²⁴

Tāpat ārpusģimenes aprūpes sniedzējs var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, vai brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu.²⁵

3.4. Bērna labāko interešu izvērtēšanas process lēmuma pieņemšanā par saskarsmes kārtības vai ierobežošanas noteikšanu

Ikvienam, kurš iesaistīts ārpusģimenes aprūpē esoša bērna gadījuma risināšanā, process virzāms, ievērojot bērna labākās intereses jeb kā primārās vērtējamas tieši bērna tiesības un intereses. Tas izriet gan no starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos noteiktā.²⁶ Bērna interešu izvērtēšana jāveic katrā konkrētajā gadījumā, ņemot vērā tos apstākļus, kādos atrodas katrs bērns un viņa individuālās iezīmes.

Iesaistītajām iestādēm un citiem gadījuma risināšanā iesaistītajiem profesionāļiem sadarbības rezultātā katrā gadījumā objektīvi jānoskaidro, kādas ir konkrētā bērna labākās

²⁴ Atbilstoši [Civillikuma 181.panta](#) 1.-3. daļā noteiktajam, arī [BTAL 33.pantam](#) un [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) trešajā daļā noteiktajam.

²⁵ [BTAL 33.panta ceturtā daļa](#).

²⁶ Piemēram, [ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) 3.pants, [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pants](#), arī [Civillikuma 181.](#) un [182.pants](#), [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmā daļa](#) u.c..

intereses, konkrētajā situācijā. Ievērojot, ka tās var atšķirties no gadījuma risināšanā iesaistīto pieaugušo interesēm.

Tas nozīmē, ka jāveic detalizēts ģimenes situācijas izvērtējums, lai noskaidrotu bērnam vispiemērotāko risinājumu. Turklāt lēmuma vai rīcības pamatojuma kontekstā ir jābūt izskaidrotam:

- kas ir uzskatīts par atbilstošu bērna interesēm;
- kādi kritēriji ir lēmuma pamatā;
- cik liela nozīme bijusi bērna interesēm salīdzinājumā ar citiem apsvērumiem neatkarīgi no tā, vai šie apsvērumi saistīti ar tiesību normām vai citiem konkrētiem gadījumiem.

Bāriņtiesai, sadarbojoties ar pārējiem dalībniekiem²⁷, kuri iesaistīti ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tā ģimenes pārstāvjiem vai citām bērnam tuvām personām, nodrošināšanā, jāanalizē virkne faktoru. **Piemēram:**²⁸

1) Kāds ir saskarsmes mērķis?

2) Cik vecs ir bērns un kāda ir bērna attīstības stadija?

3) Vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums?

4) Vai ņemts vērā bērna viedoklis?

5) Cik atbalstošs ir ārpusģimenes aprūpētājs?

6) Ja jau iepriekš īstenota saskarsme – kāda bijusi bērna reakcija un vai ir izmaiņas attiecībās un situācijā kopumā kopš pēdējās saskarsmes kārtības realizācijas izvērtēšanas (piemēram, pēdējās starpinstitūciju tikšanās)?

7) Ar saskarsmes plānošanu un faktisko nodrošināšanu saistīti jautājumi:

a) Kur organizējamās klātienes tikšanās?

b) Kam jāpiedalās saskarsmes realizācijā?

c) Vai saskarsmes īstenošana ietver nozīmīgu ceļa veikšanu un bērna dienas kārtības/režīma ietekmēšanu?

d) Kādam būtu jābūt saskarsmes biežumam?

e) Cik ilgi plānojama saskarsme?

f) Vai nepieciešama institūciju iesaiste saskarsmes nodrošināšanā (transports, telpas)?

8) Citi aspekti, kas nozīmīgi katrā konkrētajā gadījumā.

²⁷ Piem., sociālais dienests, Atbalsta centrs.

²⁸ Metodiskajos ieteikumos ietvertie faktori, apkopoti, analizējot zinātnisko literatūru:

Taplin S. *Is all contact between children in care and their birth parents 'good' contact? Discussion paper*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2005.;

un Scott D., O'Neill C., Minge A. *Contact between children in out-of-home care and their birth families*. Melbourne: School of Social Work - University of Melbourne, 2005.

3.4.1 Saskarsmes mērķis

Ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam ir tiesības regulāri sazināties ar vecākiem, brāļiem un māsām/pusbrāļiem un pusmāsām, kā arī citiem radniekiem vai bērnam nozīmīgām personām. Šāda saskarsme ierobežojama vien tad, ja tā kaitē bērnam un neatbilst viņa labākajām interesēm. Tāpat no ECT prakses izriet, ka vecāku un bērnu attiecības ietilpst Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.panta „ģimenes dzīves” tvērumā un tieši savstarpējās saskarsmes tiesības ir to būtisks elements.²⁹ **Vienlaikus šajā situācijā var izdalīt atšķirīgus saskarsmes mērķus. Piemēram:**

- saskarsme notiek ar vecākiem un galvenais mērķis ir ģimenes atkalapvienošana;
- saskarsme notiek ar vecākiem, jo bērnam ir ļoti spēcīgas attiecības ar vecākiem (īpaši vecākiem bērniem), neskatoties uz to, ka ģimenes atkalapvienošana nav izvirzītais mērķis (piemēram, vecākiem ar tiesas spriedumu ir atņemtas aizgādības tiesības);
- saskarsme notiek ar brāļiem, māsām / pusbrāļiem, pusmāsām, kas dzīvo šķirti pie cita aprūpētāja un mērķis ir uzturēt bērnu savstarpējās saites;
- saskarsme ar citiem radniekiem vai bērnam nozīmīgām personām, ar kurām bērna interesēs ir nodrošināt attiecību uzturēšanu, nodrošinot bērna vislabākās intereses.

Vērtējot jautājumu par to, cik bieži un ilgi būs apciemojumi vai cita veida saskarsme, ja bērns ir nodots ārpusģimenes aprūpē, **jāņem vērā attiecību nozīmīgums** bērna dzīvē un **emocionālā piesaiste** konkrētajai personai, **attiecību kvalitāte** un to **saglabāšanas nepieciešamība**.

Vienlaikus īpaši svarīgi apzināties, ka, lai arī kurš no saskarsmes mērķiem tiek īstenots un ar ko tiek stiprinātas ārpusģimenes aprūpē esoša bērna ģimenes saiknes, bērnam tiek izrādīta pieņemoša attieksme, cieņa un sniegts atbalsts pieņemt pašam savu situāciju. Pienācīgi tiek ņemta vērā bērna etniskā izcelsme, reliģiskā un kultūras piederība un dzimtā valoda, kā arī iespēja iegūt informāciju par savu bioloģisko ģimeni, kopumā veidojot bērna identitāti un pašapziņu.

3.4.1.1. Saskarsme ar bioloģiskiem vecākiem aizgādības lietās kontekstā ar mērķi veicināt ģimenes atkalapvienošanu

Bērna izņemšanas no ģimenes process vienmēr ir saistīts ar daudziem smagiem psiholoģiskajiem pārdzīvojumiem, radot krīzi bērnam, vecākiem, vecvecākiem un citiem tuviniekiem. Bērna gadījumā tas ir zaudējums, kas rada sāpīgas un pamešanas sajūtu un var ietekmēt viņa uzticību, pašvērtējumu, identitāti. Tāpat veicināt vainas sajūtu, lojalitātes konfliktu starp vecākiem un ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem utt. Tādēļ tik īpaši būtiski, ka ģimenes atkalapvienošanā **process ir mērķtiecīgi plānots, atbalstīts un pārraudzīts**, mazinot iespēju atkārtotai traumatiskai pieredzei. Saskarsmes ar vecākiem īstenošana, ieņem nozīmīgu lomu šajā procesā.

²⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006.gada 27.jūlija sprieduma lietā „Josubs Karass pret Rumāniju”, 28.–29.punkts.

Kā jebkura krīze, arī bērna šķiršana no ģimenes daudzos gadījumos aktivizē vecākus rīcībai un pārmaiņām. Tomēr bez gadījuma risināšanā iesaistīto atbildīgo speciālistu mērķtiecīgi plānotām, uzraudzītām un pārskatītām sadarbības attiecībām, konsekventas rīcības un pietiekama atbalsta, vecāka mobilizēšanās efekts var būt tikai īstermiņa. Tieši tādēļ iesaistītajām institūcijām un citiem dalībniekiem, bāriņtiesas, kura lēmusi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, virsvadībā, iniciējama sadarbība tā, lai visiem iesaistītajiem dalībniekiem būtu vienota izpratne par saskarsmes nodrošināšanu katrā konkrētajā gadījumā, ietverot tos galvenos principus, kas ievērojami tās īstenošanai. Šajā procesā nozīmīgi aspekti:

- skaidri un objektīvi īstenojami kritēriji saskarsmes īstenošanai, piesaistot atbalstu tā kvalitatīvai īstenošanai;
- vecāka iniciatīva un veiktās darbības regulārai un kvalitatīvai saskarsmes īstenošanai;
- ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts un veicināšana saskarsmes norisei, neveicot nekādas darbības, kas negatīvi ietekmētu bērna un tuvinieku attiecības;
- regulāra saskarsmes norises pārskatīšana, lai analizētu līdzšinējo situāciju un vienotos par turpmāko.

Tikai šo kritēriju mijiedarbība var nest vēlamo rezultātu – pakāpeniska, mērķtiecīga virzība uz ģimenes atkalapvienošanu, ja tiek konstatēts, ka novērsti visi tie aspekti, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes. Minētajam aspektam vērsta uzmanība arī zinātniskajā literatūrā³⁰. Proti, pētījumi liecina, ka bērna un bioloģisko vecāku saskarsmes uzturēšana ir cieši saistīta ar veiksmīgu ģimenes atkalapvienošanos. Tādējādi sniedzot skaidru vēstījumu vecākiem, ka viņiem ir vērtīga un nozīmīga loma bērnu dzīvē un **viņu iesaiste pēc būtības konstatēto risku novēršanā, sniegs rezultātu veiksmīgai bērna attīstībai un iespējai atgriezties ģimenē.**

Ja vecākam **pārtraukta aizgādība faktisko šķēršļu dēļ**, saskarsmes nodrošināšanai un īstenošanai ņemami vērā faktiskās situācijas apstākļi. Tostarp, ja vecāks atrodas ieslodzījumā – kāds bijis attiecību nozīmīgums bērna dzīvē un emocionālā piesaiste? Kāda bijusi vecāka iesaiste bērna dzīvē, t.sk. atbalsta sniegšana, interese par bērna gaitām utt. pirms ieslodzījuma? Kādas ir vecāka iespējas realizēt saskarsmi ar bērnu, atrodoties apcietinājumā?

§ Tiesu prakse

Ieslodzītas personas tiesības uz saskarsmi ar bērnu un pušu interešu līdzsvarošana

Izskatot lietas par bērna saskarsmes tiesībām ar vienu no vecākiem, kurš atrodas ieslodzījumā, ir pienākums atrast taisnīgu līdzsvaru starp bērna interesēm no vienas puses un vecāka tiesībām, kuras ietilpst Cilvēktiesību konvencijas 8.panta tvērumā, no otras puses.

Lietas faktiskie apstākļi: 2018.gada bērnu tēvs cēlis tiesā prasību pret bērnu māti par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības ar nepilngadīgajiem bērniem noteikšanu. Prasības

³⁰ Scott D., O'Neill C., Minge A. *Contact between children in out-of-home care and their birth families*. Melbourne: School of Social Work - University of Melbourne, 2005;

pieteikumā norādīts, ka kopdzīvē ar atbildētāju dzimuši divi bērni: dēls un meita. No 2006.gada puses kopā nedzīvo, tomēr kontaktus ar bērniem prasītājs uzturēja, tiekoties personiski un regulāri sazinoties telefoniski. Prasītājs no 2015.gada atrodas ieslodzījumā un kopš tā laika viņa kontaktiem ar bērniem atbildētāja liek šķēršļus – uz pasta sūtījumiem netiek atbildēts, bet prasītājam paziņotie atbildētājas telefona numuri ir „neeksistējoši”. Pamatojoties uz minēto, lūgts uzlikt bērnu mātei pienākumu paziņot tēvam saziņas nodrošināšanai bērnu pasta sūtījumu adresi un mobilā telefona numuru, kā arī vienu reizi gadā nodrošināt bērnu satikšanos ar tēvu ieslodzījumā bērniem izdevīgā laikā (bērnu brīvlaikā) uz sešām stundām.

Bērnu māte norādījusi, ka dēla (16 gadi) un meitas (15 gadi) tēvs jau agrāk atradies ieslodzījumā, atkārtoti apcietināts 2015.gadā un šobrīd ir notiesāts ar brīvības atņemšanu uz 13 gadiem un 11 mēnešiem. Bērnu māte viena audzinājusi bērnus, pēdējos astoņus gadus viņa ar bērniem dzīvo ārzemēs, kur bērni apmeklē skolu, runā un raksta angļu valodā. Savā vecumā saprot lietas būtību un spēj patstāvīgi paust savu viedokli. Bērnu māte uzskata, ka bērnu interesēs ir, lai viņi tiktu pasargāti no emocionāliem satricinājumiem, kādi ir sagaidāmi, ja tikšanās tiktu realizēta pret bērnu gribu. Tas var atstāt nelabvēlīgas sekas uz bērnu veselību, traumēt viņu psihi. Bērnu tēvs ir vairākas reizes sodīts, kas liecina, ka viņš nav mainījis savu dzīvesveidu.

Tiesas motīvu daļa: Izklāstot vispārīgos principus tēva tiesībām uz saskarsmi ar bērnu, ar kuru viņš kaut kādu iemeslu dēļ nedzīvo kopā, ECT uzsvērusi, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8.pants aizsargā ne vien „ģimenes”, bet arī „privāto” dzīvi, un ka arī iecerētā ģimenes dzīve izņēmuma kārtā var ietilpt minētā panta darbības jomā. Vīrieša un viņa bērna tiesiskās attiecības katrā ziņā attiecas uz viņa privāto dzīvi, jo ietver nozīmīgus cilvēka personiskās identitātes aspektus. Vienlaikus apsvērumi par to, kas ir attiecīgā bērna interesēs, ir ārkārtīgi svarīgi katrā šāda veida lietā, un atkarībā no to rakstura un nopietnības, bērna intereses var būt svarīgākas par vecāku interesēm. No tā izriet, ka valsts varas iestāžu pienākums veikt pasākumus, kas veicinātu atkalapvienošanos, nav absolūts, jo atkalapvienošanās ar kādu no vecākiem bērniem, kuri kādu laiku dzīvojuši ar citām personām, var nebūt iespējama uzreiz, un var būt nepieciešami sagatavošanās pasākumi. Ir ierobežojama jebkāda piespiešana šajā jomā, jo ir jāņem vērā visu iesaistīto personu intereses, kā arī tiesības un brīvības, un jo īpaši bērna intereses un viņa tiesības saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8.pantu. Tāpēc, ja kontaktēšanās ar vienu no vecākiem varētu apdraudēt šīs intereses vai aizskart šīs tiesības, valsts varas iestādēm ir jārod starp tām taisnīgs līdzsvars.

Lai arī lietā atrodas bērnu sniegts viedoklis bāriņtiesai, kur pausta negatīva attieksme un nevēlēšanās kontaktēties ar tēvu, un ar bāriņtiesas pārstāvja tiesas sēdē izteikto viedokli, konstatēts, ka konkrētajā gadījumā lietā nav ziņu, kādos apstākļos ir tapuši bāriņtiesas tiesai iesniegtie bērnu paskaidrojumi, savukārt bāriņtiesas viedoklis, balstīts uz bērnu mātes bāriņtiesai sniegtu informāciju. Nepievēršoties izskatāmajā lietā svarīgu apstākļu noskaidrošanai un izvērtēšanai, strīda pareizs risinājums (proti, nodrošināt taisnīgu līdzsvaru starp bērnu interesēm un tēva tiesībām saņemt informāciju par bērnu attīstību, kā arī sazināties ar viņiem, kas ir būtiska cilvēka personiskās identitātes sastāvdaļa) nav iespējams.

Rezultatīvā daļa: Ņemot vērā minēto, tiesa nosprieda lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.³¹

Tieši tāpat vērtējami apstākļi gadījumos, ja bērns šķirts no ģimenes vecāku veselības stāvokļa dēļ.

3.4.1.2. Saskarsme ar bioloģiskiem vecākiem, ja ģimenes atkalapvienošana netiek veikta

Pat ja ģimenes atkalapvienošana nav un nevar tikt izvirzīta kā mērķis, bērna saskarsmes nodrošināšanai ar vecākiem veltāma liela vērība.. Šajos gadījumos **saskarsme atbalstāma un veicināma, ja bērnam ar vecāku pastāvējušas spēcīgas attiecības un viņu klātbūtne bērna dzīvē sniedz bērnam nozīmīgu emocionālu kontaktu un pozitīvu ietekmi.**

Piemērs

Anna atrodas audžuģimenē. Bērna tēvs veicis seksuālu un fizisku vardarbību pret Annu un izcieš sodu ieslodzījuma vietā. Ar tiesas lēmumu tēvam atņemtas aizgādības tiesības. Saskarsme ar bērnu netiek veicināta, ņemot vērā tēva nodarījumu un Annas psihofizisko stāvokli saistībā ar piedzīvoto vardarbību. Bērna māte, sākotnēji izrādīja iniciatīvu atgūt meitas aizgādības tiesības, tomēr neveica darbības, lai novērstu iemeslus aizgādības tiesību pārtraukšanai, tādējādi arī viņai ar tiesas spriedumu atņemtas Annas aizgādības tiesības. Annas māte ar Annu tiekas reizi pāris mēnešos, sveic meitu viņai nozīmīgos svētkos. Psihologs, kurš strādā ar Annu atzinis, ka Annai ir svarīgi uzturēt saikni ar māti, vienlaikus esot drošā vidē – audžuģimenē.

3.4.1.3. Saskarsme ar brāļiem un māsām/pusbrāļiem un pusmāsām

Vienā ģimenē dzīvojošu brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) attiecības var būt noturīgākas un nozīmīgākas par jebkurām citām attiecībām. Tajā skaitā, attiecībām ar vecākiem. Gadījumos, kad brāļi un māsas tiek šķirti un vēlāk arī saskarsme netiek uzturēta, tiek pastiprināta bērnu emocionālā trauma – viņi ne vien zaudē būtisku atbalstu, ar kuru rēķinājušies, bet viņiem arī no jauna jāiziet cauri zaudējuma un sāpju procesam. Līdz ar to ikvienam bērna ārpusģimenes aprūpes procesā iesaistītajam, ar vislielāko atbildību jāveic visas iespējamās darbības, lai brāļu (pusbrāļu)/māsu (pusmāsu) personiskās attiecības tiktu uzturētas, veidotas pozitīvas un mūžilgas.

3.4.1.4. Saskarsme ar citiem bērnam tuviem radniekiem vai citām nozīmīgām personām

Vērtējot bērna labākās intereses, būtiski noskaidrot, ar kuriem tuviniekiem vai citām personām bērnam ir nozīmīga un savstarpējo attiecību turpināšana, lai sniegtu tam iespēju apzināties savas dzīves viengabalainību un veidotu mūžilgas attiecības.

³¹ Izvilkums no Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.gada [..]SPRIEDUMS Lieta Nr. C[...], SKC-[F]/2020. Lai arī lieta vērtēta tiesas kompetencē ietverti kritēriji, tās lēmuma pieņemšanas pamatojums izpratnes un zināšanu pilnveidei attiecināms arī uz ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu gadījumiem.

Tie var nebūt tikai radinieki (vecvecāki, vecāku brāļi vai māsas, māšīcas vai brālēni utt.), bet arī, piemēram, vecāku faktiskais dzīvesbiedrs vai viņa bērni ar kuriem bērns ilgstoši dzīvojis nedalītā saimniecībā, kaimiņi, skolotāji, ģimenes draugi u.c. personas. Tādēļ pienācīga vērība veltāma bērna viedoklim par to, kuras ir personas (ne radinieki), kuras bērns uzskata par nozīmīgām savā dzīvē un ar kurām vēlas uzturēt attiecības atrodoties ārpusģimenes aprūpē. Tāpat gadījumos, kad tiek mainīta bērna ārpusģimenes aprūpes forma, uzmanība pievēršama bērna un iepriekšējā aprūpētāja saskarsmes uzturēšanai. Piemēram, ja bērns ilgāku laiku dzīvojis audžuģimenē un vēlāk nodibināta aizbildnība – tikšanās un saziņa ar audžuģimeni bērnam var radīt ģimenes noturīguma sajūtu.

Vienlaikus ņemams vērā, ka radinieku un citu tuvu personu esamība automātiski nenozīmē obligātu pienākumu bērnam uzturēt attiecības. Proti, nepieciešams vērtēt cik spēcīgas un nozīmīgas attiecības pastāvējušas starp bērnu un attiecīgo ģimenes pārstāvi/personu? Minētais aspekts būs nozīmīgs, plānojot, cik intensīvas un kādas darbības būs jāveic bērna un personas attiecību uzturēšanai, saglabāšanai, veicināšanai u.tml. Piemēram, 8 gadus vecam bērnam var būt divi vectēvi – viens no tiem, mammas tēvs ar mazbērnu ticis tikai viņa 3 gadu vecumā, vēlāk nekādas attiecības un kontaktus nav uzturējis un otrs - tēva tēvs, kurš bieži ciemojies mazbērna ģimenē un dažkārt devies ar bērnu gan makšķerēšanas izbraucienos, gan veicis citas kopīgas aktivitātes.

3.4.2. Bērna vecums, attīstības stadija un neaizsargātības stāvoklis

Būtiski, ka iesaistītie speciālisti izvērtējot katra bērna situāciju, ņem vērā gan bērna vecumposmu un attīstības stadiju, gan izvērtē vai konkrētā gadījumā bērns atrodas kādā neaizsargātības stāvoklī³², kas atsevišķi ņemams vērā (piemēram, veselības problēmas u.c.). Informācija par šiem aspektiem nozīmīga, lai plānotu saskarsmes biežumu, ilgumu, norises vietu, piesaistāmos resursus utt.

Nozīmīgi, ka iesaistītie speciālisti, vērtējot saskarsmes jautājumu, ņem vērā ne vien bērna bioloģisko vecumu, bet analizē arī visus tos faktorus, kas var ietekmēt bērna briedumu. Piemēram, vairumā gadījumu bērnam, piedzīvojot krīzi (arī šķiršana no ģimenes un ievietošana ārpusģimenes aprūpē), var būt uzvedības un jūtu izpausmes neatbilstoši savam vecumam, visbiežāk kā gados jaunākam bērnam. Tāpat būtiski ņemt vērā tās pazīmes, kas saistītas ar traumas ietekmi un skar gan fizisko, gan kognitīvo, gan emocionālo jomu. Piedzīvotā trauma rada grūtības gan saistībā ar pieķeršanos, gan emociju regulēšanu, gan uzvedības kontroli, u.c. jomās.

Vienlaikus lēmumu pieņemējiem jāņem vērā citi faktori, kas konstatējami katra bērna gadījumā individuāli. Piemēram, bērnam, kuram ir fiziskās veselības sarežģījumi, spēja paust viedokli būs atšķirīgāka kā bērnam ar intelektuālās attīstības traucējumiem vai bērna centrālās nervu sistēmas attīstības īpatnībām (piemēram, autiska spektra traucējumu gadījumā).

³² Termins "Neaizsargātības stāvoklis" lietots atbilstoši [ANO Bērnu tiesību komisijas Vispārējais komentārs Nr. 14 "Par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērumu būtu viņu intereses"](#) 75.-76.punktā norādītajam: "Svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, ir neaizsargātības stāvoklis, kurā atrodas bērns. Tāda bērna intereses, kas atrodas kādā noteiktā neaizsargātības stāvoklī, nebūs tādas pašas kā visiem bērniem, kuri atrodas tādā pašā neaizsargātības stāvoklī. Iestādēm un lēmumu pieņemējiem jāņem vērā katra konkrētā bērna neaizsargātības stāvokļa veids un pakāpe, jo ikviens bērns ir neatkārtojams un katra situācija jāizvērtē atbilstoši attiecīgā bērna unikalitātei."

Tāpat bērna individuālā neaizsargātības situācija ņemama vērā, vērtējot jautājumu par saskarsmes vietas izvēli, tās atbilstību bērna situācijai utt.

3.4.3. Drošības izvērtējums (vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums?)

Plānojot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmi ar tam nozīmīgām personām, būtiski uzmanību vērst arī dažādiem ar drošības izvērtējumu saistītiem apstākļiem, kas var būt par iemeslu saskarsmes uzraudzībai un varbūt pat saskarsmes ierobežošanai. Tā, piemēram, gadījumos, kad bērns tikko ievietots ārpusģimenes aprūpē, jāvērtē iespēja sākotnējās tikšanās reizēs nodrošināt trešās personas klātbūtni (piemēram, pats ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājs vai speciālists). Saskarsmes uzraudzība nodrošināma arī gadījumos, ja konstatēts, ka vecāks vai cita persona neprot un nespēj tikt galā ar bērna uzvedības izpausmēm vai veselības problēmām. Tāpat speciālistu iesaiste būtiska gadījumos, kad vecākiem nepieciešama palīdzība attiecību ar bērniem veidošanā.

3.4.4. Bērna viedoklis

Gan starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos ietverts princips, ka bērnam tiek dota iespēja tikt uzklausi jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību.³³ Jebkurās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.³⁴ Jebkurš bērna viedoklis ir jāvērtē no katra bērna individuālām personības iezīmēm, uztveres īpatnībām un jāvērtē, vai tas nav ietekmēts no citu personu, tostarp vecāka, puses. Tas, ka bērns ir ļoti mazs vai atrodas neaizsargātības stāvoklī (piemēram, viņam ir invaliditāte u. c.), nenozīmē to, ka viņš zaudē tiesības paust savu viedokli, ne arī mazina nozīmi, kāda piešķirama bērna viedoklim.

Vienlaikus saistībā ar bērna viedokļa noskaidrošanu, būtiski ievērot tādu aspektu, kā **bērna informēšana un viņa tiesību izskaidrošana bērnam saprotamā veidā**. Turklāt bērns ir jāinformē par apstākļiem, kādos viņam lūgs paust viedokli. Tiesības uz informāciju ir būtiskas, jo tas ir priekšnoteikums tam, lai bērns pieņemtu pamatotu lēmumu. Bērna informēšana ir ļoti būtiska, jo tas palīdz panākt bērnu efektīvu līdzdalību un mazināt bailes, satraukumu un neziņu, veicinot paša bērna iesaisti to jautājumu risināšanā, kas tieši skar viņa dzīvi. Ievērojot minēto, aicinām speciālistus savā praksē īstenot labās prakses piemērus, informējot bērnus par viņu tiesībām.

Lai faktiski īstenotu bērna tiesības tikt uzklausi katrā jautājumā, kas viņu skar, bērna viedokļa uzklausišana īstenojama vairākos posmos³⁵:

³³ [BTAL, 20.pants](#) ;

³⁴ [BTAL, 13.pants](#);

³⁵ [ANO Bērnu tiesību komisijas Vispārējais komentārs Nr. 12 "Bērna tiesības tikt uzklausi"](#);

- Sagatavošanās - personām, kuras ir atbildīgas par bērna uzklausišanu, ir jānodrošina, ka bērnu informē par viņa tiesībām paust viedokli visos jautājumos, kas viņu skar. Turklāt bērns ir jāinformē par to, ka viņam ir iespēja sazināties tieši vai ar pārstāvja starpniecību. Bērnām ir jāapzinās savas izvēles iespējamās sekas;
- Uzklausišana - apstākļiem, kādos bērns izmanto savas tiesības tikt uzklausiņam, ir jābūt veicinošiem un iedrošinošiem, lai bērns būtu pārliecināts par to, ka par uzklausišanu atbildīgais pieaugušais vēlas ieklausīties un nopietni uztvert bērna sacīto. Bērna viedokli var uzklausiņ pieaugušais, kurš ir iesaistīts jautājumā, kas bērnu skar (piemēram, sociālais darbinieks), lēmuma pieņēmējs kādā iestādē (piemēram, bāriņtiesas priekšsēdētājs vai bāriņtiesas loceklis) vai speciālists (piemēram, psihologs). Saruna veicama kā atvērts dialogs, lai neradītu bērnam pratināšanas sajūtu;
- Bērna spēju novērtēšana – bērna viedoklis lēmuma pieņēmējam jāpieņem kā būtisks, vienlaikus jāvērtē arī visi faktori, kas var ietekmēt bērna viedokļa objektivitāti un neatkarību, spēju bērnam paust viedokli;
- Informācija par to, cik lielā mērā bērna viedoklis tiek ņemts vērā (atgriezeniskā saite) - Informācija var mudināt bērnu uzstāt, piekrist vai izteikt citu priekšlikumu vai tiesvedības vai administratīvas procedūras gadījumā iesniegt pārsūdzību vai sūdzību.

3.4.5. Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts

Vērtējot jautājumu par ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalstu, jāņem vērā, ka minētajā brīdī tie ir tuvākie un ietekmīgākie pieaugušie bērna dzīvē. Svarīgi apzināties, ka ārpusģimenes aprūpes sniedzējam tā darbības ietvaros, kā viens no uzdevumiem ir palīdzēt bērnam izprast sevi kā vienotu veselumu, lai pieņemtu pagātni un izprastu tagadni.

Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts ir svarīgs arī tajos gadījumos, ja tam deleģēts pienākums būt klātesošam, saskarsmes īstenošanas laikā. Tāpat ārpusģimenes aprūpētāja loma un nozīmīgums saistībā ar saskarsmes tiesības pozitīvu īstenošanu konstatējams veiktajos pētījumos³⁶, secinot, ka vecāku regulārākā saskarsme ar bērniem notiek gadījumos, kad sociāliem darbiniekiem un bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem bijusi pozitīva attieksme pret vecāku līdzdalību un pašiem vecākiem kā tādiem.

Gadījuma risināšanā iesaistītajiem speciālistiem vēršama uzmanība, ka ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem ir ļoti svarīga loma bērna un bioloģiskās ģimenes kontakta veidošanā - piemēram, palīdzot bērnu sagatavot apmeklējumam; bērnu mierināšana, šaubu mazināšana un runāšana ar bērniem pēc radnieku vai citu nozīmīgu personu apmeklējuma; ļaut saskarsmei notikt bērna dzīvesvietā; veidojot uzticības attiecības ar bērna radniekiem un veselīgas pieaugušo – bērna mijiedarbības modelēšana; bērna un vecāka saskarsmes novērošana un atgriezeniskās saiknes (informācijas) sniegšana speciālistiem par saskarsmes nodrošināšanu utt.. Iesaistītajiem dalībniekiem, jāizprot, ka šis process prasa no aprūpētāja ne vien rūpes un

³⁶ Poirier M.A, Simrad M. Parental Involvement During the Placement of a Child in Family Foster Care: Factors Associated with the Continuation of Parental Roles. Child and Youth Care Forum, *Journal of Research and Practice in Children's Services*, 2006, Nr.3, 277.-288.lpp.;

mīlestību pret bērnu, bet izpratni un profesionālu rīcību bērna labāko interešu nodrošināšanai, uzturot personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērna bioloģisko ģimeni vai citām bērnam nozīmīgām personām. Proti, jābūt nodrošinātai gan bērna labāko interešu ievērošanai, gan jāīsteno objektīvu neitralitāti (ārpusģimenes aprūpes sniedzējam jāatturas no tādām darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem vai citiem radniekiem). Tajā pašā laikā ik katrā gadījumā ārpusģimenes aprūpes sniedzējam ir pienākums informēt bāriņtiesu, ja konstatēts, ka saskarsme bērnam kaitē. Šajā gadījumā jānorāda konkrēti, objektīvi novērojumi vai fakti, uz kuriem balstīta minētā informācija. Šajā procesā, jo labāk ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājs saprot savu lomu un bērna lietas virzību saistībā ar ģimenes atkalapvienošanu, jo veiksmīgāk var palīdzēt bērnam jautājumos, kas izriet no saskarsmes ar vecākiem.

Tādēļ būtiski, ka atbildīgās iestādes izskaidro aprūpētājam bērna un tam tuvu personu saskarsmes nozīmīgumu, kā arī pārrauga vai un kā tā īstenota. Vienlaikus būtiski, ka atbildīgajiem speciālistiem nav pamats prasīt ārpusģimenes aprūpes sniedzējam būt galvenajam dalībniekam saskarsmes procesa organizēšanai un veikt vienpusējas darbības, lai veicinātu tikšanos un kontaktu uzturēšanu. Ārpusģimenes aprūpes sniedzējs ir vien daļa no sadarbības komandas, kur visiem iesaistītajiem ir vienota izpratne par bērna labāko interešu nodrošināšanu un kopējais mērķis ir to nodrošināšana.

3.4.6. Situācijas analīze, ja saskarsme jau īstenota iepriekš

Pārskatot vienošanos par saskarsmes norisi, būtiski iegūt objektīvu informāciju par līdz šim konstatēto. Minētais aspekts īpaši nozīmīgs aizgādības lietas virzības kontekstā, kā arī gadījumos, ja lemts par saskarsmes ierobežojumu. Šajos gadījumos, bērna labāko interešu nodrošināšanai, it sevišķi nozīmīga ir starpinstitucionālā un starpprofesionālā sadarbība un objektīvas informācijas iegūšana. Gan lūdzot sniegt nepieciešamo informāciju iestādēm, gan ārpusģimenes aprūpes sniedzējam, gan skaidrojot bērna viedokli. Tādējādi, veicot vērtējumu, kā rezultātā saskarsmes apjoms var gan pieaugt, gan samazināties.

Piemērs

Pusaugu meitenei nodrošināta ārpusģimenes aprūpe audžuģimenē. Vecāmāte ar mazmeitu iepriekš periodiski uzturējusi attiecības. Vecāmāte vērsusies bērnu tiesību aizsardzības iestādē, prasot, lai viņai tiktu nodrošināta saskarsme ar mazmeitu. Skaidrojot lietas apstākļus, iegūta informācija, ka vecāmāte sākotnēji reti, bet tikusies ar mazmeitu. Tāpat zina mazmeitas tālruņa numuru un ir bijusi informēta, ka var sazināties ar mazmeitu un turpināt uzturēt komunikāciju. Vecāmātei bijis zināms, ka var vērsties pie ārpusģimenes aprūpes sniedzēja, lai risinātu jautājumu par tikšanās organizēšanu, bet viņa to nav veikusi. Bāriņtiesai skaidrojot mazmeitas viedokli, noskaidrots, ka viņa nevēlas tikties ar vecmāti, dažādu iepriekš piedzīvotu negatīvu attiecību dēļ. Mazmeita apstiprināja, ka dažkārt sazvanās ar vecmāti un tas ir pietiekoši. Mēdz neatbildēt uz vecāsmātes telefona zvaniem, jo to nevēlas.

§ ECT praksē izveidotie principi:

Lietas faktiskie apstākļi: Iesniedzēji ir divu meiteņu tēvs un vectēvs. 1992.gadā meitenes bija ievietotas ārpusģimenes aprūpē uz noteiktu laiku, jo bija aizdomas, ka viena no meitenēm cieta no seksuālās vardarbības un otra ir pakļauta riskam. Tēvam tika atļauts satikties ar vecāko meitu divas reizes nedēļā, bet otras meitas atrašanās vieta netika atklāta. Psihiatriskā izmeklēšana neparādīja, ka vecākā meita cieta no seksuālās vardarbības. Vēlāk varas iestāde nolēma atkārtoti ievietot bērnus aprūpes iestādē, jo vecāki nebija spējīgi nodrošināt bērniem tādus apstākļus, kas ir nepieciešami viņu izaugsmei, attīstībai un drošībai. Turklāt viņu mātei bija garīga rakstura traucējumi. Vecākiem tika atļauts satikties ar meitenēm, bet vecvecākiem tika aizliegts, jo tas traucēja vecākās meitas dzīvei audžu ģimenē un skolā.

ECT galvenās atziņas: ECT konstatēja, ka tēvam tika atļauts regulāri satikties ar bērniem. Taču bērni izrādīja negatīvu attieksmi, un ar tēva vecākiem nevēlējās satikties vispār. Vēlāk viena no meitenēm norādīja, ka tika seksuāli izmantota, tomēr šīs liecības nebija apstiprinātas ar tiesas nolēmumu. Tomēr ECT secināja, ka bērna intereses attaisno iestāžu rīcību samazināt satikšanās skaitu starp tēvu un meitenēm. ECT tiesa atzina par samērīgu aizliegt vectēvam tikties ar savām mazmeitām, jo bija aizdomas, ka vectēvs seksuāli izmanto savas mazmeitas. ECT konstatēja, ka varas iestādes nepārkāpa tai piešķirto rīcības brīvību un ierobežojumi bija nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā.³⁷

3.4.7. Saskarsmes plānošana un nodrošināšana

Plānojot saskarsmes organizēšanu ar bērna vecākiem vai citām bērnam nozīmīgām personām, būtiski ņemt vērā un vienoties par tādiem kritērijiem kā:

- kad tikties (sazināties) – *datums*?
- kāda saziņa plānota (*piemēram, tikšanās klātienē – kur tikties, sazināšanās ar dažādu komunikācijas ierīču palīdzību, u.c.*)?
- cikos saskarsme plānota?
- cik ilgi tikšanās (saziņa) notiks?
- vai nepieciešams, ka saskarsmes laikā piedalās trešā persona – ja jā, kura tā būs?
- ja nepieciešams, vai papildus organizējams jautājums par bērna aizvešanu / atvešanu šai saskarsmei (*minētais attiecināms gan vērtējot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna perspektīvu, gan tās personas, ar kuru plānota saskarsme. Nepieciešamības gadījumā piesaistot atbalsta sniedzēju, piemēram, sociālo dienestu, Atbalsta centru*)?

Minētie jautājumi vērtējami kopsakarā ar bērna vecumposmu, veselības stāvokli un dienas režīmu.

§ Tiesu prakse

³⁷ ECT spriedums 27.04.2000 lietā nr. 25651/94, L. v. Finland; [A.Haružika. Pētījums "Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu bērnu tiesību jomā analīze"](#);

Apgabaltiesa konstatē, ka bāriņtiesa, nosakot satikšanās laiku, nav ņēmusi vērā bērna dienas režīmu, kas tai bija zināms no O. A. paskaidrojumiem tiesas sēdē. Lēmumā, paredzot satikšanās laiku no plkst. 17.00 līdz plkst. 20.00 ārpus bērna dzīvesvietas, tiek izjaukts bērna dienas režīms, kas pirmsskolas vecuma bērnam ir svarīgs pilnvērtīgai attīstībai. Ar lēmumu noteiktais satikšanās laiks būtu atbilstošs, ja A. I. nogādātu bērnu viņa dzīves vietā līdz plkst. 20.00. Turpretī lēmumā norādītā satikšanās kārtība rada situāciju, kad vecmāmiņa sagaida bērnu pēc pasākuma beigām plkst. 20.00 laikā, kurā bērnam ir jābūt mājās un jāsaņem doties pie miera. Līdz ar to apgabaltiesa par bērna interesēm atbilstošāku laiku atzīst laika intervālu no plkst. 17.00 līdz plkst. 19.00, saglabājot lēmumā noteikto satikšanās kārtību, kurai bāriņtiesas sēdē piekrita aizbildne un bērna tēvs. Tādā veidā būtu nodrošināts, ka bērns līdz plkst. 20.00 ir mājās un var doties pie miera ierastajā laikā.³⁸

Par īstenoto saskarsmi veicami novērojumi un tie dokumentējami. Fiksējama gan vecāku/tuvinieku interese par bērnam nozīmīgiem jautājumiem, gan iesaiste šajos procesos, personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana ar bērnu – gan neklātienē, gan klātienes tikšanās laikā. Vienlaikus objektīvi fiksējot informāciju gan par plānotu / neplānotu un notikušu, gan plānotu, bet nenotikušu saskarsmi (piemēram, tikšanās reizēm; video zvaniem utt.).

Tikai kvalitatīva atgriezeniskā saikne jeb objektīvi novērojumi par saskarsmi, nevis kvantitatīvs tās uzskaitījums, atbildīgajām iestādēm sniedz patieso ainu par to vai tās veicināšana patiesi ir bērna interesēs. Tostarp, vai vecāks pēc būtības novērsis tos riskus attieksmē pret bērnu, kas bijuši par iemeslu aizgādības pārtraukšanai. Šādi novērojumi un secinājumi var būt pamats, lai pieņemtu izvērtētu un pamatotus lēmumus būtiskos bērna interešu jautājumos, piemēram, vai brāļu / māsu šķiršana ir bērnu labākajās interesēs utt..

Gadījumos, ja ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar viņam nozīmīgu personu īstenojama trešās personas klātbūtnē, nozīmīgi veikt precīzu un aprakstošu saskarsmes īstenošanas dokumentāciju, kurā ietverama tāda informācija kā:

- 1) Kāda bija sākotnējā vienošanās un kas realitātē piedalījās;
- 2) Vai saskarsmes dalībnieki ieradās? Ja jā – ierašanās laiks, apmeklējuma ilgums;
- 3) Tikšanās dalībnieku mijiedarbība (piemēram, veidoja kontaktu, veica kopīgas darbības, pauda interesi vienam par otru utt.);
- 4) Cik lielā mērā pieaugušais izmantoja savu lomu (piemēram, nosakot ierobežojumus, disciplinējot bērnu, pievēršot uzmanību bērnam utt.);
- 5) Vai trešajai personai bija jāiejaucas (bērna drošība vai veselība tika apdraudēta utt.);
- 6) Kā bērns un persona, ar kuru notika saskarsme, atvadījās (piemēram, pateica viens otram “attā” un devās prom; apskāvās; sarunāja ko vēlas darīt nākošā reizē utt.);
- 7) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas);
- 8) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi.

Veidlapas paraugu skat. [metodisko ieteikumu 1.pielikumā](#).

³⁸ Administratīvās apgabaltiesa 2016.gada 22.aprīļa lēmums lietā Nr.A420141116;

Gadījumos, ja saskarsme īstenota nepastarpināti bērnam uzturot tiešus un personiskus kontaktus un attiecības ar sev nozīmīgiem tuviniekiem, atgriezeniskajā saiknē par saskarsmes nodrošināšanu, fiksēt:

- 1) Vai un ja jā - kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (ja ir zināms);
- 2) Kad, cik ilgi saskarsme īstenota, kādā veidā tā īstenota (telefonzvans, tikšanās klātienē, videozvans utt. Arīdzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādēļ nenotika));
- 3) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas);
- 4) Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai;
- 5) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai radinieks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai tikšanās reizē sniedzis atbalstu bērna uzturā vai nodrošinājis dāvanu bērnam u.c.).

Veidlapas paraugu skat. [metodisko ieteikumu 2.pielikumā](#).

3.5. Iesaistīto dalībnieku darbības pamatotība, kompetence, sadarbība

Tikai mērķtiecīgi veidojot starpinstitutūciju un starpprofesionāļu sadarbību, visiem tās dalībniekiem rodot vienotu izpratni par bērna labākajām interesēm saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanai, tiek mazināta bērna atkārtota traumatizācija un veicināta bērna izpratne par savu identitāti un mūžīgām attiecībām.

Ievērojot minēto, turpmāk detalizētāk aplūkosim katru no procesā iesaistīto dalībnieku pienākumiem un rīcībām.

3.5.1. Bāriņtiesas kompetence

Bāriņtiesai šajā procesā deleģēta lēmējietādes, situācijas aktīva pārraudzītāja un bērnu tiesību ievērošanas uzrauga loma, kas īstenojama ciešā sadarbībā ar citām iestādēm un personām.

Bāriņtiesa kā pašvaldības izveidota aizbildnības iestāde prioritāri nodrošina bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzību, aizstāv bērna personiskās tiesības. Bāriņtiesa sadarbojas ar citām bāriņtiesām, bērnu aprūpes iestādēm, sociālajiem dienestiem, u.c., lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu aizsardzību. Bāriņtiesa savā darbībā pamatojas uz normatīvajiem aktiem un publisko tiesību principiem.³⁹

Bāriņtiesai, kā **prioritāri atbildīgajai iestādei par ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesību un interešu aizsardzību**, ikviena bērna lietā jāpārzina tuvo personu loks, ar kurām bērna interesēs var būt personisku attiecību uzturēšana, un jāveic aktīvas darbības, lai sniegtu atbalstu ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam ar mērķi veicināt bērna saskarsmi ar tuviniekiem. Tāpat bāriņtiesas pienākums ir objektīvi novērtēt situāciju un nepieciešamības

³⁹ [Bāriņtiesu likuma 2.panta](#) pirmā daļa un [4.panta](#) pirmā un otrā daļa, [17.panta](#) pirmais, ceturtais apakšpunkts;

gadījumā lemt par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu, ja tas kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

3.5.1.1. Bāriņtiesas kompetence vecāku saskarsmes ar bērnu veicināšanā aizgādības lietas kontekstā

VBTAI, strādājot ar ārpusģimenes aprūpē nodotu bērnu lietām secinājusi, ka vecāku un ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu mērķtiecīga un kvalitatīva saskarsmes uzturēšana, ir viena no galvenajām ģimenes atkalapvienošanās atslēgām. Tādēļ, ka šajā procesā vecāks ne vien var praksē mainīt savu uzvedību novēršot tos riskus, kas bija par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes, bet arī saglabājot un pilnveidojot attiecības un savstarpējās saites. Tā apliecinot bērnam, ka viņš vecākam rūp un ir mīlēts, palīdzot bērnam mazināt vainas sajūtu un stiprinot bērna identitāti.

Balstoties uz starptautiskajos tiesību aktos noteiktajiem principiem, kompetentajām iestādēm, kas iesaistītas lietā par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, jāņem vērā, ka veicamās darbības un sniedzamais atbalsts primāri īstenojami ar mērķi ģimenes atkalapvienošanai un tas:

- jāplāno kā process, kas notiek pakāpeniski;
- šis process ir jāuzrauga;
- ģimenei un bērnam jāsniedz atbalsta pasākumi, ņemot vērā gan bērna situāciju, gan nošķiršanas cēloni;
- jāveido, jāatbalsta un jāpārtrauga bērna regulāra un atbilstoša saskarsme ar viņa ģimeni (vecākiem).

Situācijā, kad tiek pieņemts lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem un ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērniem, galvenie pienākumi turpmākam darbam ar ģimeni tiek sadalīti starp bāriņtiesu un sociālo dienestu. Proti, bāriņtiesa:

- rakstveidā informē vecākus par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē;⁴⁰
- nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem.⁴¹ Savukārt sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu ar mērķi novērst tos faktorus, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes.⁴²

Informējot vecāku⁴³ par pienākumu sadarboties ar sociālo dienestu, **bāriņtiesai vecākam saprotamā veidā jāizskaidro** un vēstulē jāiekļauj arī informācija par tā pienākumu saskarsmes

⁴⁰ [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrā daļa;

⁴¹ [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) pirmā daļa ;

⁴² [BTAL 27.panta](#) piektā daļa;

⁴³ [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrā daļa;

ar bērnu īstenošanā (vai tieši otrādi, ja lemts par saskarsmes ierobežojumu, jāizskaidro, kādēļ pieņemts šāds lēmums, un kādas darbības veicamas, lai atjaunotu saskarsmi). Tāpat jāinformē par vecāka pienākumu sadarboties ar iestādēm un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju šajā procesā, norādot konkrētu informāciju par tiem. Vecākam, saņemot minēto informāciju gan mutvārdos, gan rakstveidā jābūt saprotamam par tā pienākumiem saskarsmes īstenošanā, sadarbības nepieciešamību un par kārtību, kādā saskarsme veicama. Minētais aspekts īpaši būtisks, ņemot vērā, ka tieši saskarsmes kvalitātes izvērtējums ir viens no pamatkritērijiem, bāriņtiesai pārskatot lēmumu par aizgādības tiesībām.

Vienlaikus bāriņtiesai jāinformē ārpusģimenes aprūpes sniedzēju par pienākumu veicināt bērna un vecāka saskarsmi vai tieši otrādi – ņemt vērā ierobežojumus saskarsmes nodrošināšanā. Tāpat, bāriņtiesai jāseko, lai ārpusģimenes aprūpes sniedzējs pildītu šo pienākumu.⁴⁴ Detalizētāku izklāsts par ārpusģimenes aprūpes sniedzēja informēšanu un atgriezeniskās saiknes saņemšanu skat. 4.2. apakšnodaļā.

Ņemot vērā, ka aizgādības lietas risināšanas specifika paredz, ka pirms bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas vecākiem jau bijis pienākums sadarboties ar pašvaldības sociālo dienestu ar mērķi novērst riskus un nepieļaut aizgādības tiesību pārtraukšanu, secināms, ka gan bāriņtiesa, gan sociālais dienests ir iepazinies ar ģimenes lietu un būtiskiem tās apstākļiem. Tādēļ jau sākotnēji pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas, starpinstitūciju un personu⁴⁵ sadarbības ietvaros nepieciešams vienoties par tiem principiem un kārtību, kas ievērojama vecāka saskarsmes īstenošanai ar bērnu uz noteiktu periodu. Tā mazinot bērna atkārtotas traumatizācijas riskus, kā arī radot pārredzamību un skaidrību situācijā. Pēc noteiktā laika perioda atkārtotā sadarbības ietvarā, minētā vienošanās pārskatāma, kā arī veicams izvērtējums turpmāk īstenojamā saskarsmes kārtībai.

Gadījumos, kad vecāki nav sadarbojušies vai bāriņtiesas koleģiālais lēmums par aizgādības neatjaunošanu pieņemts pēc vienpersoniskā lēmuma un bijis ierobežots īsā laika termiņā, institūciju rīcībā sākotnēji var būt ierobežots informācijas apjoms par vecāku situāciju. Līdz ar to vienošanās panākšanu nebūs iespējams īstenot uzreiz, bet pēc papildu informācijas iegūšanas. Tādēļ bāriņtiesai kā ārpusģimenes aprūpē esoša bērna tiesību un tiesisko interešu pārraugam, šajā periodā būtu vēlams uzņemties “gadījuma vadītāja” lomu, iezīmējot saskarsmes plānu līdz vienošanās panākšanai.

Tad, kad panākta vienošanās par saskarsmes kārtības īstenošanas principiem un kārtību, tas turpmāk ir vecāka pienākums to īstenot atbilstoši noteiktajam plānam. Savukārt ārpusģimenes aprūpes sniedzējam vai Atbalsta centram jāveicina šī plāna nodrošināšana. Sociālajam dienestam jāsniedz atbalsts vecākiem tā īstenošanā. Tāpat bāriņtiesas pienākums šajā laikā ir arī vērst uzmanību, vai ārpusģimenes aprūpes sniedzēja vai citas, bērna situācijā iesaistītas personas, darbībā nav konstatējams, ka tās varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem.⁴⁶ Nav atbalstāma situācija, ka saskarsmes process tiek nodrošināts tikai tad, ja

⁴⁴ Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrajā daļā noteiktajam;

⁴⁵ Bāriņtiesa, sociālais dienests, vecāks, ārpusģimenes aprūpes sniedzējs, ja attiecināms – Atbalsta centrs;

⁴⁶ [Civillikuma 181.panta](#) ceturtā daļa;

bez izstrādāta saskarsmes plāna, iniciatīvu un iesaisti pauž vecāki bez ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsta un iesaistes vai otrādi.

Piemērs

Piemēram, ārpusģimenes aprūpes sniedzējam tiek uzlikts par pienākumu veicināt bērna un vecāka saskarsmi, lai gan objektīvi konstatējams, ka vecāks neveic nekādas darbības un neizrāda iniciatīvu komunikācijas ar bērnu atsākšanai un uzturēšanai. Sociālā dienesta kompetences ietvarā ir sniegt atbalstu vecākiem, t.sk. motivējot un piesaistot resursus, lai tiktu veicināta bērna un vecāku tikšanās vai cita saskarsmes forma.

Bērnākam nozīmīga persona izrāda iniciatīvu un vēlas turpināt uzturēt attiecības un komunikāciju ar bērnu, bet tā organizēšanas process un norises iespēja tiek atstāta pašas personas vienpersoniskā pārziņā, jo ārpusģimenes aprūpes sniedzējs vai citi gadījumā iesaistītie speciālisti neveic darbības saskarsmes veicināšanai. Bāriņtiesai jāiesaistās gadījuma risināšanā un jāsniedz ārpusģimenes aprūpētājam norādījumus, kas vērsti uz bērna tiesību ievērošanu un nodrošināšanu.

VBTAI izstrādājusi metodiskos ieteikumus bāriņtiesām par sadarbības veikšanas principiem ar dažādām institūcijām. Metodiskie ieteikumi par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību un par bāriņtiesu sadarbību ar Atbalsta centriem pieejami Rokasgrāmatā bāriņtiesām 3. sējumā.

Piemērs

Vecākam pārtrauktas aizgādības tiesības un bērni ievietoti ārpusģimenes aprūpē citā pašvaldībā. Vecāks aktīvi izrādīja interesi par bērniem un iespēju robežās devās uz tikšanās ar bērniem – sākotnēji bez Atbalsta centra iesaistes, bāriņtiesas telpās vai zinību dienā skolā. Lai novērstu konfliktsituāciju veidošanos, audžuģimene vērsās Atbalsta centrā, lūdzot tikšanās organizēt ar Atbalsta centrā speciālistu iesaistīšanos. Ņemot vērā minēto mainīts tikšanās biežums (tas samazināts – agrāk apmēram 2 reizes mēnesī, tagad reizi mēnesī) un pamatvieta, kur noris tikšanās (agrāk pilsēta, tagad - novads).

Sniedzot atgriezenisko saikni par tikšanās norisēm bāriņtiesai, Atbalsta centrs norādīja, ka vecāks iesaistās un tiekas ar bērniem. Vēlas tikties biežāk, bet tikšanās iespējas ir ierobežotas, jo laikā, kad iespējams organizēt tikšanos, no vecāka dzīves vietas līdz novadam nekursē sabiedriskais transports. Sava autotransporta vecākam nav. Tāpat audžuģimenei ir ierobežotas iespējas brīvi aizvest bērnus uz tikšanos jebkurā dienā un laikā, jo strādā algotu darbu. Atbalsta centrs bāriņtiesai sniegtajā informācijā norādīja, ka sociālajam dienestam ieteicams atbalstīt vecāku ar transportu, lai nodrošinātu vecāka un bērna saskarsmi. Atbalsta centrs minēto informāciju netika sniedzis sociālajam dienestam.

Savukārt sociālais dienests informēja, ka lietas risināšanas gaitā ir sniedzis vecākam atbalstu saskarsmes ar bērniem nodrošināšanā dienesta telpās. Vienlaikus sociālais dienests nav saņēmis informāciju no bāriņtiesas vai Atbalsta centra par to, ka vecāks transporta trūkuma dēļ nespēj īstenot saskarsmes tiesības ar bērniem. Reiz vecāks vērsās sociālajā dienestā, lai lūgtu nodrošināt transportu, bet sociālais dienests to nespēja nodrošināt, tā kā tas netika pieteikts savlaicīgi un visi sociālā dienesta transporti konkrētajā dienā bija aizņemti. Vēlāk

sarunās vecāks sociālajam darbiniekam vairākas reizes apgalvojis, ka transports neesot problēma, esot, viens cilvēks”, kas var izvest uz satikšanās reizēm ar bērniem. Sociālajam dienestam nav radušās bažas par to, ka vecāks saskarsmi ar bērniem nevar īstenot, jo ir transporta trūkums, pretējā gadījumā sociālais dienests iespēju robežās transporta pakalpojumu vecākam būtu nodrošinājis.

No iestāžu sniegtās informācijas secināms, ka sadarbība un komunikācija starp iestādēm, lai nodrošinātu bērnu tiesības uz saskarsmi ar vecāku, ir bijusi nepietiekama. Iestāžu starpā nebija pietiekama komunikācija. Lai gan Atbalsta centrs bija informējis bāriņtiesu, ka bērnu tikšanos ar vecāku kavē transporta trūkums, bāriņtiesa par to neinformēja sociālo dienestu atbalsta sniegšanai bērnu interesēs. Lai arī vecāks bija vērsies sociālajā dienestā par atbalstu transporta nodrošināšanai, saņēma atteikumu, jo nebija informēts par kārtību, kādā var lūgt atbalstu transporta nodrošināšanai – tas veicams savlaicīgi, plānojot transporta izmantošanas datumus un laika posmu kopsakarā ar transporta pieejamību.

Bērna atgriešana ģimenē un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana jeb ģimenes atkalapvienošana ir viens no galvenajiem mērķiem pēc lēmuma par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņemšanas. Šajā procesā, pārskatot saskarsmes plānu un vērtējot vecāku iesaisti, bāriņtiesa var lemt par bērna uzturēšanos pie vecākiem, uz noteiktu laiku.⁴⁷ Šīs uzturēšanās aktīvas aizgādības lietas kontekstā vērtējamās kopsakarā ar vecāka iesaisti to problēmsituāciju novēršanā, kas bijusi par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes, gan savu pienākumu pret bērnu pildīšanā – gan saskarsmes nodrošināšanā, gan iesaistē tās audzināšanas procesā. Nav pieļaujams, ka lietas sagatavošanas procesā minētā lēmuma pieņemšanai, bāriņtiesa neiegūst objektīvu informāciju par saskarsmes norisi kā tādu un tās kvalitātes izvērtējumu. Lemjot par atļauju uzturēties pie vecākiem ilgāku laiku, šajā posmā atbildīgajiem speciālistiem – bāriņtiesai un sociālajam dienestam sadarbības ietvarā organizējama vecāku un bērna dzīvesvietas apsekošana, lai pārliecinātos par bērna situāciju. Tādējādi pārliecinoties par vecāku faktisko rīcību to risku novēršanā, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes.

Piemērs

Vecākam pārtrauktas aizgādības tiesības un noteikt saskarsmi ar bērnu (10g) īstenot trešās personas klātbūtnē – iestādes telpās, speciālista klātbūtnē. Pēc pirmajām bērnu tikšanās reizēm ar vecāku, ārpusģimenes aprūpētājs novēroja, ka bērns jūtas priecīgs, mierīgs, dalījās savās sajūtās par tikšanos utt.. Pēc pāris nākošajām tikšanās reizēm ārpusģimenes aprūpētājs novēroja, ka bērns pēc tikšanās reizēm mājās uzvedās verbāli un fiziski agresīvi pret pārējiem ģimenē esošajiem bērniem un aprūpētāju. Bērnā atsākās nakts enurēze, sāka sist galvu pret sienu, kulakus pret stenderi, graužt nagus. Vienlaikus bāriņtiesā vērsās vecāks, lūdzot ļaut bērnam brīvdienas pavadīt pie viņa mājās. Sociālais dienests minēto lūgumu atbalstīja, pamatojot to, ka vecāks iesaistās visos noteiktajos līdzdarbības pasākumos (apmeklē psihologa konsultācijas, audzināšanas kursus utt.). Ārpusģimenes aprūpētājs vērsās bāriņtiesā, informējot par novērotajām bērna reakcijām.

⁴⁷ BTAL 33.panta ceturtā daļa;

Bāriņtiesa organizēja starpinstitūciju sanākumi, kuras laikā noskaidroja, ka pēc pirmajām pozitīvajām tikšanās reizēm, bērna un vecāka tikšanās turpināja notikt iestādes telpās, bet bez tiešas speciālista klātbūtnes (speciālists atradies iestādē, bet blakus kabinetā nevis novērojis īstenoto saskarsmi). Tādējādi netika veikta vecāka saskarsmes ar bērnu novērošana un pārliecināšanās, ka vecāks pielieto apgūtās zināšanas, prasmes utt.

Lēmuma pieņemšanas par atļauju bērnam uzturēties pie vecāka brīvdienās ietvarā, bāriņtiesa skaidroja bērna viedokli par minēto jautājumu. Bērns sniedza viedokli, ka šobrīd vēlas tikties ar vecāku, ja klāt ir vēl kāds pieaugušais, bet nevēlas dzīvot pie vecāka, jo baidās. Vecāks to tikšanos laikā, kad nebija klāt speciālists, esot atsācis savus iepriekšējos gājienus (emocionāla pazemošana, noniecināšana u.c.), pēc kā bērns esot slikti juties un piedzīvotais radīja bailes būt kopā ar vecāku.

Lai bāriņtiesa pārskatāmi varētu pārliecināties par veiktajām darbībām no brīža, kad pieņemts lēmums par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem līdz lēmuma par bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai lēmuma par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pieņemšanai, VBTAI izstrādājusi veidlapu “Pārskats par bāriņtiesas veiktajām darbībām”, kas uzskatāms kā praktisks rīks ģimenes atkalapvienošanas mērķtiecīgi vadītā procesā: <https://www.bti.gov.lv/lv/parskats-par-barintiesas-veiktajam-darbibam>

Bāriņtiesai lēmuma par aizgādības tiesību atjaunošanu pieņemšanai ir nepieciešama tikpat rūpīga un vispusīga informācijas iegūšana, kā pirms lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Proti, sagatavojot lietu par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākam, bāriņtiesa pieprasa vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu⁴⁸ par iespējām bērnam atgriezties vecāka aizgādībā un informāciju no ārpusģimenes aprūpes sniedzēja par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā.⁴⁹

§ Tiesu prakse

Vērtējot pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, būtiski ir vērtēt ne tikai personu vārdiski vai rakstiski izteiktos apsvērumus lietā, bet arī vērtēt personu faktisko/reālo rīcību. Līdz ar to šādās lietās būtiska nozīme ir arī tam, kā personas faktiski rīkojas, nevis tikai tam, kādu viedokli un attieksmi par lietu personas pauž.⁵⁰

Par informācijas iegūšanas aspektiem no ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem detalizētāk skat. 4.2. apakšnodaļā. Vienaļikus būtiski, lai bāriņtiesa, lūdzot sociālajam dienestam sniegt informāciju lēmuma pieņemšanai, lūgtu sniegt izvērtējumu par to, kā sociālā dienesta īstenotā

⁴⁸ Atbilstoši Labklājības ministrijas [metodiskajā materiālā par sociālo darbu ar ģimeni un bērniem](#), lietots termins “pārskats”;

⁴⁹ [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) piektā daļa;

⁵⁰ [Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020.gada 5.oktobra SPRIEDUMS Lieta Nr. A420212519, SKA-1471/2020](#)

intervence atspoguļojas vecāka faktiskajā rīcībā, tostarp, personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas laikā ar bērnu.

Tādējādi secināms, ka sniegtā atgriezeniskā saikne par bērna saskarsmes ar vecāku norisi, tās kvalitātes izvērtējums kopsakarā ar sociālā dienesta sniegto atzinumu par veikto intervenci un vecāka līdziesaisti to risku novēršanai, kas bijuši par iemeslu aizgādības pārtraukšanai, veido bāriņtiesas lēmuma pamatojumu un argumentāciju.

3.5.1.2. Bāriņtiesas kompetence ārpusģimenes aprūpē esoša bērna un tā ģimenes locekļu vai citu tam nozīmīgu personu saskarsmes veicināšanā

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, ārpusģimenes aprūpē (aizbildnība, audžuģimene, bērnu aprūpes iestāde) esošam bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja vien tas atbilst bērna interesēm.⁵¹ Šajā procesā bāriņtiesai kā bērnu tiesību un interešu pārstāvošajai institūcijai deleģēta nozīmīga loma. Proti:

- Informēt ārpusģimenes aprūpes sniedzēju par bērna radniekiem ar kuriem veicināma personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana;⁵²
- Uzraudzīt, vai tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar tam nozīmīgiem radniekiem vai citām bērnam nozīmīgām personām.⁵³ Tostarp, vērst uzmanību vai notiek saskarsme starp brāļiem un māsām / pusbrāļiem, pusmāsām, kuriem aprūpi nodrošinā citi aprūpētāji, kā arī starpinstitūciju un starpprofesionālā sadarbības ietvarā risināt tos gadījumus, ja konstatēts, ka saskarsme netiek nodrošināta un veicināta vai konstatēti citi problēmjaucājumi;
- Nepieciešamības gadījumā lemt par saskarsmes ierobežojumu.⁵⁴

Minēto principu ievērošanai uzmanība vēršama visu kategoriju lietās. Vienlaikus, VBTAI praksē novērots, ka īpaši šo priekšnoteikumu ievērošana akcentējama:

- aizbildnības lietās (īpaši, ja aizbildnības lietas uzraudzību nodota pārraudzībai citas pašvaldības bāriņtiesai), lai ikviens aizbildnis tiktu informēts par viņa pienākumu veicināt bērna un viņam nozīmīgu radnieku un citu personu saskarsmi, kā arī būtu informēts, kuras ir šīs personas (plašāku izklāstu skat. 4.2.2 apakšnodaļā);
- audžuģimeņu lietās (īpaši, ja lieta nodota pārraudzībai citas pašvaldības bāriņtiesā).⁵⁵

Ņemot vērā, ka aizgādības lietas un bērna ārpusģimenes aprūpes lietas kontekstā bāriņtiesa iegūst plašu informāciju par bērna radniekiem un citām bērnam nozīmīgām personām

⁵¹ [Civillikuma 181.panta](#) otrajā daļā un [BTAL 33.panta](#) pirmā daļā;

⁵² [Audžuģimenes noteikumu 58.](#) un [71.punkts](#). [Bāriņtiesas darbības noteikumu 79.punkts](#), kopsakarā ar [Bāriņtiesu likuma 31.panta](#) pirmās daļas 2. un 6.apakšpunktu;

⁵³ [Audžuģimenes noteikumu 3., 4., 68., 69.punkts](#), [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrā daļa, [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81.punkta](#) pirmā daļa, [81.³](#) un [81.⁴](#) punktā, [SPSPL 28.panta](#) 1² punkts

⁵⁴ [BTAL 33. panta pirmā daļa](#), arī [Civillikuma 181.pants](#)

⁵⁵ Atbilstoši VBTAI Rokasgrāmatas bāriņtiesām 3.sējumā ietvertajam apkopojumam par biežāk konstatētām nepilnībām bāriņtiesu darbībā plānoto pārbaužu laikā bāriņtiesās 2019.gadā;

(piemēram, mammas dzīvesbiedrs, šī dzīvesbiedra bērni utt.) ar kurām tas dzīvojis nedalītā saimniecībā, bāriņtiesa ir tā iestāde, kuras rīcībā ir informācija par bērnam nozīmīgām personām. It īpaši attiecībā uz brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām), kuriem nodrošināta aprūpe pie citiem aprūpētājiem.

Svarīgi!

Bāriņtiesām kā prioritāri atbildīgām par ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesību un interešu aizsardzību, ikviena bērna lietā jāpārzina tuvo personu loks, ar kurām bērna interesēs varētu būt personisku attiecību uzturēšana, un jāveic aktīvas darbības, lai sniegtu atbalstu ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam veicināt bērna saskarsmi.

4.5.1.3. Bāriņtiesas kompetence saskarsmes ierobežošanā

Ja bērns ir šķirts no ģimenes, saskarsmes tiesību var ierobežot bāriņtiesa, ja tā ir pretrunā bērna labākajām interesēm.⁵⁶ Bāriņtiesai jāvērtē jautājums un jālemj par saskarsmes ierobežošanu, ja šī saskarsme:

- kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- rada draudus audžuģimenēm vai citiem bērniem.⁵⁷

Īpaša vērība vēršama gadījumiem, kad pastāv bažas par bērna drošību, saistībā ar iepriekš pret bērnu vērstu vardarbību. Īpaši, ja tas bijis iemesls bērna šķiršanai no ģimenes. Šajā gadījumā, izvērtējot visus lietas apstākļus un bērna labākās intereses, jau primāri vērtējams jautājums par lēmuma pieņemšanu saskarsmes ierobežošanai, tādējādi neradot atkārtotu traumatizāciju bērnam.

Minētajam faktoram īpaša uzmanība vērsta profesionālajā literatūrā.⁵⁸ Traumatizēti bērni ir viena grupa, attiecībā pret, kuru rūpīgi jāapsver visi riska faktori, kas saistīti ar saskarsmes nodrošināšanu. Bērni, kuriem ir dezorganizēts piesaistes modelis vecākiem, visticamāk, tiks atkārtoti traumēti saskarsmē ar pieaugušajiem, kas viņus ļaunprātīgi izmantoja. Šāds kontakts var apdraudēt jebkādas iespējas pārveidot attiecību pieredzes un panākt drošu piesaistes izveidi bērnam pret kādu.

Tāpēc tiek ieteikts ierobežot kontaktu īstermiņā, atsevišķos gadījumos vidējā termiņā, vērtējot iespēju saskarsmes veida maiņai tikai tad, kad bērni ir sasnieguši zināmu drošības pakāpi un spēju tikt galā ar emocionālo satraukumu, ko saskarsme ar bioloģisko ģimeni izraisīs. Pēc tam veicams novērtējums, lai izdarītu secinājumus, par to, vai saskarsme atjaunojama un turpināma, ja pēc būtības ir nodrošināti visi iespējamie atbalsta pasākumi iesaistītajām pusēm

⁵⁶ Atbilstoši [Civillikuma 181.panta](#) 1.-3. daļā noteiktajam, arī [BTAL 33.pantam](#) un [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) trešajā daļā noteiktajam;

⁵⁷ [BTAL 33. panta](#) pirmā daļa, arī [Civillikuma 181.pants](#);

⁵⁸ Howe D., Steele M. Contact in cases in which children have been traumatically abused or neglected by their birth parents. No: Neil E., Howe D. Contact in adoption and permanent foster care: Research, theory and practice. London: BAAF. 2004. 250 lpp.;

(atbalsta un rehabilitācijas pasākumi gan bērnam, gan vardarbības veicējam – iestarpinājums VBTAI), kas ir pieejami, radot drošu vidi un kuru atbalsta visas iesaistītās puses.

Tādējādi atbildīgajiem speciālistiem īpaša uzmanība vēršama iesaistīto pušu situācijas kopsakarībai. Proti, vai persona, kura īstenojusi vardarbību pret bērnu, iesaistījusies atbalsta un rehabilitācijas pasākumos, kā arī mainījusi faktisko uzvedību, izsverot to kopsakarā ar bērna psihoemocionālo stāvokli un labāko interešu izvērtējumu.

Tāpat kritiski izvērtējami visi citi gadījumi, kad pieaugušo rīcība radījusi negatīvu ietekmi bērnu veselībai, attīstībai un drošībai. Piemēram, izpratnes un prasmju trūkums par bērna situācijai atbilstošas veselības aprūpes nodrošināšanu, kas būtiski negatīvi ietekmē bērna veselības stāvokli; apzināta darbība kā bērna aprūpētāju nodrošinot personu, kas rada apdraudējumu bērnam; apzināta bērna iesaistīšana dažādu likumpārkāpumu veikšanā utt..

§ Tiesu prakse

Lietās, kur nepilngadīgai personai jāatgriežas ģimenē, kurā pret nepilngadīgo personu konstatēta vecāku vardarbība, un šīs rīcības rezultātā konstatēts arī iespaids uz bērna psihoemocionālo stāvokli, aizgādības tiesību atjaunošana vecākiem, kas secīgi ietver arī bērna atgriešanos ģimenē jāvērtē arī no tā, kādu iespaidu tas objektīvi atstās uz bērna psihoemocionālo stāvokli jeb bērna veselību.

Proti, jaunieša psihoemocionālā stāvokļa dinamika lietā, kurā ir konstatēta vardarbība pret jauniešu, ir ļoti nozīmīgs faktors, kas jāņem vērā, vērtējot, vai saskarsme ar vecākiem un secīgi arī aizgādības tiesību atjaunošana, kas noved pie tā, ka vecāki var īstenot savas aizgādības tiesības (arī noteikt jaunieša dzīvesvietu), neveicina jaunieša psihoemocionālā stāvokļa objektīvu pasliktināšanos, tostarp iepriekš piedzīvoto notikumu iespējamu atkārtāšanos.⁵⁹

Vienlaikus ņemams vērā, ka saskarsmes ierobežošana nav vienlīdzīga saskarsmes atņemšanai. Proti, bērniem un viņu vecākiem ir tiesības nodibināt un uzturēt regulāras personiskas attiecības. Šādu kontaktu var ierobežot vai aizliegt tikai tad, ja tas nepieciešams bērna interešu nodrošināšanai. Ja konstatēta bērna drošībai apdraudoša situācija, primāri vērtējams vai saskarsme nodrošināma bērnam drošā veidā – vai pieļaujama tikšanās, bet tā nodrošināma trešās personas – speciālista, klātbūtnē. Ja bērna un atsevišķi dzīvojoša vecāka uzraudzīta tikšanās nav bērna interesēs – izvērtējama saskarsmes nodrošināšana cita kontakta veidā (piemēram, attālināti, izmantojot komunikāciju ierīces videozvana formātā, personisku vēstulju apmaiņa utt.). Tikai galējā situācijā, lemjot par saskarsmes aizliegumu.

Lai gan BTAL paredz iespēju bāriņtiesām lemt par konkrētā bērna saskarsmes ierobežojumu ar tam nozīmīgām personām arī tad, ja tā rada draudus audžuģimenēm vai citiem bērniem, būtiski, ka bāriņtiesa, lemjot par saskarsmes ierobežojumu, to vērtētu bērna vislabāko interešu izvērtējuma prizmā, primāri vēršot uzmanību vai saskarsmes norises / veida maiņa nesīs

⁵⁹ [Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 12.novembra SPRIEDUMS Lieta Nr. A420344312, SKA-870/2012;](#)

vēlamo risinājumu un vai apdraudējums citām personām ir novēršams, neierobežojot bērna tiesības uz saskarsmi.

§ Tiesu prakse

Saskarsmes tiesību ierobežošanā vērā ņemamie aspekti

1. Bērna un vecāka saskarsmes tiesība jeb personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana ir ierobežota ar nosacījumu, ka saskarsmei ir jāatbilst bērna vislabākajām interesēm.

Vērtējot saskarsmes tiesību ierobežošanu, atbilstoši samērīguma principam iestādei vienmēr ir jāvērtē, kā ir iespējams konkrēto gadījumu atrisināt bērnam vissaudzējošākā veidā. Tādējādi iestādei vienmēr ir jāveic izsvērums, kāds ierobežojuma veids (pilnīgs vai daļējs) ir vispiemērotākais konkrētam bērnam.

2. Lēmumam par saskarsmes ierobežošanu ir ilgstoša tiesiska iedarbība, tāpēc šāda lēmuma atcelšana iespējama, ja tiesa konstatē, ka vairs nepastāv vai ir mainījušies apstākļi, kas bijuši lēmuma pieņemšanas pamatā. Tāpēc tiesai jāņem vērā arī faktiskie apstākļi, kas radušies pēc pārsūdzētā lēmuma pieņemšanas. Šāds aktuālās situācijas vērtējums ir arī nepieciešams, lai nodrošinātu efektīvu bērnu tiesību aizsardzību.

3. Bērna, kas ir nobrieduša pusaudža vecumā, viedoklis ir būtisks; lemšana pretēji pusaudža viedoklim jāmotivē. Tomēr vienlaikus ir jāvērtē, vai, neskatoties uz to, ka lietā ir runa par saskarsmi ar pusaudzi, tomēr nepastāv objektīvi apstākļi, kas var kaitēt šā pusaudža tiesībām un interesēm. Tāpat pusaudža viedoklis, kas ir vērā ņemams šīs personas pietiekami nobriedušā vecuma dēļ, tomēr tāpat kā jebkurš bērna viedoklis ir jāvērtē no katra bērna individuālām personības iezīmēm, uztveres īpatnībām un jāvērtē, vai tas nav ietekmēts no citu personu, tostarp vecāka puses.⁶⁰

3.5.2. Ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja kompetence saskarsmes nodrošināšanā

3.5.2.1. Audžuģimene

Audžuģimenes izpratnes veidošana un kompetences tās aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Katrai audžuģimenei pirms statusa iegūšanas obligāti apgūstama speciāla mācību programma. Mācību programmā iekļauts mācību saturs par bērnam nozīmīgu emocionālu

⁶⁰ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas 17.02.2020. spriedums lietā Nr. A420207818, SKA-700/2020;](#)

saikņu ietekmi un atbalstīšanu, kur kā rezultāts izvirzīts audžuģimenes izpratne par bērnam nozīmīgu saikņu ietekmi.⁶¹

Audžuģimenes apgūtās mācību programmas un turpmākās pilnveides procesā sadarbībā ar Atbalsta centru, virzītas uz noteiktu kompetenču apguvi rūpēs par tiem bērniem, kuri atrodas to aprūpē. Tostarp:

- Vispusīga izpratne par pārdzīvotās traumas (t.sk., šķiršanās, zaudējuma, vardarbības, pamešanas novārtā) ietekmi uz bērna attīstību, uzvedību, bērna vajadzībām un piesaistes veidošanās aspektiem;
- Izpratne par traumatiskas pieredzes pārvarēšanas stratēģijām un metodēm. Gatavība atbilstoši reaģēt uz bērna vajadzībām un nodrošināt tās;
- Izpratne par bērnam nozīmīgu saikņu ietekmi. Pārzina veidus, kā palīdzēt bērnam izprast dažādās lomas un jūtas, kas saistītas ar viņa izcelsmes ģimeni un ievietošanu audžuģimenē;
- Izpratne par ģimenes nozīmīgumu, māsu un brāļu savstarpējo saikņu nozīmīgumu, to atbalstīšanu un stiprināšanu. Prasme stiprināt un nodrošināt bērnam nozīmīgu attiecību turpināšanu.
- Prasme veicināt attiecību uzturēšanu bērnam ar izcelsmes ģimeni. Izpratne par iespējamiem riskiem un bērna reakcijām pēc saskarsmes īstenošanas.

Tādējādi secināms, ka, **uzsākot savu darbību un uzņemot ģimenē bērnu, audžuģimenes ir apguvušas un apzinās bērna un viņa tuvinieku saiknes uzturēšanas nozīmību, prot stiprināt bērnam nozīmīgās attiecības un izprot bērna reakcijas pēc saskarsmes īstenošanas.**

Audžuģimenes darbība un sadarbība tās aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Bāriņtiesa pārstāv audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības.⁶² Bāriņtiesai ir pienākums pirms bērna ievietošanas **rakstveidā informēt audžuģimeni un to Atbalsta centru**, ar kuru tā noslēgusi vienošanos par sadarbību, par bērna emocionālo stāvokli un **par saskarsmes kārtību ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem**. Tāpat, ja mainījušies apstākļi, bāriņtiesa informē audžuģimeni par saskarsmes kārtību.⁶³

Vienlaikus norādāms, ka nav un nevar tikt pieprasīts, lai bāriņtiesa audžuģimenei uzreiz sniegtu detalizētu saskarsmes nodrošināšanas plānu. Primāri tā ir informācija par tiem bērnam nozīmīgiem cilvēkiem, kuru klātbūtne bērna dzīvē veicināma arī turpmāk. Tāpat, tā ir aktīva darbība palīdzēt vienoties un noteikt saskarsmes īstenošanas kārtību kā tādu (vismaz sākotnējā periodā), nevis atstājot minēto procesu audžuģimenes atbildības jomā. Ierasti, ka vienošanās par saskarsmes īstenošanas kārtības noteikšanu panākama tikšanās (saruna) laikā, kurā

⁶¹ [Audžuģimeņu noteikumi, 2. pielikums](#);

⁶² [Bāriņtiesu likuma 17.panta](#) desmitais apakšpunkts;

⁶³ [Audžuģimenes noteikumu 58. un 71.punkts](#);

pieņemot gan bērna bioloģiskā ģimene, gan Atbalsta centra speciālisti, gan audžuģimenes pārstāvis, arī sociālais darbinieks (aizgādības lietas ietvars).

Audžuģimene nodrošina aprūpi bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi atņemta viņa ģimeniskā vide vai kura interesēs nav pieļaujama palikšana savā ģimenē.⁶⁴ Audžuģimenes pienākums ir nodrošināt bērnam viņa vecumam un veselības stāvoklim atbilstošus sadzīves apstākļus un aprūpi (veselības aprūpi, audzināšanu un izglītību).⁶⁵

Audžuģimenei jāveicina tajā ievietota bērna un viņa vecāku saskarsme.⁶⁶ Tāpat audžuģimenei jāinformē bērna vecāki par bērna attīstību.⁶⁷ Pat gadījumā, **ja bāriņtiesa lēmusi par bērna saskarsmes ar vecākiem ierobežošanu, minētais apstāklis neatceļ pienākumu audžuģimenei informēt bērna vecākus par bērna attīstību.** Savukārt bāriņtiesai jāseko, lai audžuģimene īstenotu savus pienākumus. Tāpat audžuģimenei ir pienākums, pēc bērna lūguma, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, paziņot bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī sniegt ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē.⁶⁸

Bērnam, kas nodots audžuģimenē, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā. Tas nodrošināms visos gadījumos, izņemot, kad tas:

- kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- rada draudus audžuģimenēm vai citiem bērniem.⁶⁹

Piemērs

“Pēc tam, kad bāriņtiesa mani informēja par radniekiem kā tādiem, ar kuriem būtu jānodrošina, lai bērns tiekas, un sapratu, ka nav paskaidrots cik bieži, kur utt. pati vērsos pie bāriņtiesas un vienojāties, ka tad, ja vecāki man zvanīs un izteiks vēlmi tikties ar bērnu, lūgšu viņiem to kārtot caur bāriņtiesu. Šādu soli spēru, jo vecāki bija alkoholiķi - man bija bail par bērnu, nezināju vai viņi būs agresīvi vai nē, kādā stāvoklī ieradīsies, nejutos ērti viņus uzņemt savā mājoklī, kur, lai saskarsmi organizēju? Un bāriņtiesa piekrita šādam modelim. Teorētiski tas darbojās, sociālais dienests pat bija saorganizējis vecākiem autotransportu – divas reizes organizējam tikšanos, bet vecāki nevienu reizi neieradās.”

Īpaša vērība vēršama tajos gadījumos, ja audžuģimenē ievietota bērna brāļu (pusbrāļu) vai māsu (pusmāsu) aprūpi nodrošina citas personas. Šajā gadījumā bāriņtiesa sadarbībā ar audžuģimeni un Atbalsta centru nodrošina, lai bērni ārpusģimenes aprūpē varētu uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām).⁷⁰ Bez bāriņtiesas, audžuģimeņu un Atbalsta centru koordinētas darbības, pastāv pamatotas

⁶⁴ [BTAL 1.panta](#) trešais apakšpunkts;

⁶⁵ [Audžuģimeņu noteikumu 67.punkts](#);

⁶⁶ [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrā daļa;

⁶⁷ [BTAL 44.pants](#) ;

⁶⁸ Atbilstoši [BTAL 34.pantam](#);

⁶⁹ [BTAL 33. panta](#) pirmā daļa, arī [Civillikuma 181.pants](#) ;

⁷⁰ [Audžuģimeņu noteikumu 7.punkts](#);

bažas par brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) savstarpējās piesaistes vājināšanos un attiecību izzušanu.

Piemērs

“Bāriņtiesas lietvedībā ir administratīvās lietas par aizgādības tiesību pārtraukšanu (trīsgadīgu un četrgadīgu) bērnu vecākiem - bērnu mātei un katra bērna tēvam. Abi bērni nodoti ārpusģimenes aprūpē audžuģimenē. Vecākā bērna tēvs ir izteicis vēlmi turpmāk audzināt bērnu savā ģimenē. Bērnu mātei šobrīd pārtrauktās aizgādības tiesības nav atjaunojamas. VBTAI sniegusi viedokli, ka princips - nodrošinot ārpusģimenes aprūpi, vienas ģimenes bērni nav šķirami, konkrētajā gadījumā nevar prevalēt pār bērna tiesībām augt bioloģiskā vecāka ģimenē. Līdz ar to, ja bāriņtiesa konstatē, ka ir pamats lemt par aizgādības atjaunošanu vecākā bērna tēvam, bērns nododams tēva aprūpē. Vienlaikus, bāriņtiesai ir jāizskaidro bērna tēvam pienākums, nodrošināt pusbrāļu saskarsmi, ja vienam no pusbrāļiem turpinās ārpusģimenes aprūpe audžuģimenē. Tāpat jāseko, vai audžuģimene, kurā atrodas otrs bērns, iesaistās un veicina šo saskarsmes nodrošinājumu.”

Atgriezeniskās saiknes kontekstā, bāriņtiesa saņem informāciju no audžuģimenes par bērna situāciju. Tostarp, par saskarsmes īstenošanu ar vecākiem, citiem radniekiem un bērnam nozīmīgām personām. Minētais izrietošs no audžuģimenes pienākuma bāriņtiesā regulāri iesniegt bērna psihofizioloģisko pārskatu.⁷¹

Psihofizioloģiskās attīstības pārskats satur ziņas par bērna attīstību un izglītības procesa nodrošināšanu, bērna attiecībām ar bioloģisko ģimeni ārpusģimenes aprūpes laikā utt. Sadaļa par saskarsmi ietver kritējus, kas saistīti gan ar kvantitatīviem datiem (tikšanās biežums), kā arī kvalitatīviem datiem (attiecību kvalitāti, kas atainojama ekokartē). Minēto pārskatu audžuģimene iesniedz:

- 5 darbdienu laikā pēc bērna uzņemšanas;
- pēc tam ik pēc sešiem mēnešiem.

Bērna psihofizioloģiskās attīstības pārskata regulāra un kvalitatīva aizpildīšana ir īpaši būtiska, jo sniedz bāriņtiesai kā bērna likumiskajam pārstāvim un lietas vadītājam pamatotu informāciju par bērna situāciju. Analizējot minēto informāciju kopsakarā ar bērna lietu, bāriņtiesai ir iespēja savlaicīgi un objektīvi novērtēt un nepieciešamības gadījumā rīkoties bērna interešu nodrošināšanai, lai veicinātu, vai tieši otrādi – ierobežotu saskarsmi ar bērnam nozīmīgām personām. Arī audžuģimenes ieguldījumu šīs jautājuma kontekstā.

Diemžēl, līdz šim konstatēts, ka psihofizioloģiskās attīstības pārskati tiek saņemti novēloti un liela daļa no tiem ir aizpildīta formāli, lietā nav atspoguļojuma par audžuģimenes un bāriņtiesas veiktajām darbībām konstatēto problēmu risināšanā – tostarp, saskarsmes kārtības nodrošināšanā un veicināšanā.⁷² Būtiski, lai audžuģimenes apzinātos šī pārskata nozīmību un to aizpildītu kvalitatīvi, izvērsti, iekļaujot argumentētu un pamatotu informāciju. Gadījumā, ja audžuģimene nepilda tai deleģēto pienākumu informācijas sniegšanā, bāriņtiesai nepieciešams

⁷¹ [Audžuģimenes noteikumu 68.punkts](#);

⁷² Atbilstoši VBTAI Rokasgrāmatas bāriņtiesām 4.sējumā ietvertajam apkopojumam par biežāk konstatētām nepilnībām bāriņtiesu darbībā plānoto pārbaužu laikā bāriņtiesās 2019.gadā.

sazināties ar audžuģimenes Atbalsta centru par nepieciešamību pilnveidot audžuģimenes izpratni par psihofizioloģiskā attīstības pārskata aizpildīšanu un nosūtīšanu bāriņtiesai, informācijas sniegšanu u.c. jautājumiem.

Piemērs

Kādā lietā konstatēts, ka audžuģimenē ievietoti brālis un māsa. Māsai (jaunākais bērns) uzstādīta diagnoze – viegla garīga atpalcība.

Pēc tam, kad bērni jau vairāk nekā divus gadus bijuši audžuģimenes aprūpē, bāriņtiesa saņēma iesniegumu ar lūgumu brālim nodibināt aizbildnību, par aizbildni ieceļot citu personu. Minētais apstāklis pamatots, ka brālis pauž viedokli, ka vēlas dzīvot bez māsas. Vērtējot jautājumu par ārpusģimenes aprūpes maiņu, iegūta papildus informācija un piesaistīti speciālisti, t.sk. veikta psiholoģiskā izpēte. Iegūta informācija liecināja, ka brāļa viedokli par vēlmi dzīvot ģimenē bez māsas, visticamāk, ietekmējuši pieaugušie. Tostarp, audžuģimene un potenciālais aizbildnis. Proti, jau bērnu ģimenē bija veidotas disfunkcionālas brāļa-māsas attiecības un savstarpēja konkurence. Piemēram, bērniem nozīmīgs ģimenes loceklis gan pirms ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanas, gan tās laikā, tiekoties ar bērniem, izcēlis brāli, nesis viņam dāvanas, samīļojis utt., vienlaikus to nav veicis pret māsu, atstūmis to. Līdzīgu attieksmi demonstrējusi audžuģimene – slavējusi brāli, vērsusi uzmanību tā panākumiem, bet māsas situācijai nav pievērsusi uzmanību vai veiktas darbības bērnu savstarpējo attiecību uzlabošanai un prasmju pilnveidei uzlabotai savstarpējai komunikācijai. To turpinājis īstenot potenciālais aizbildnis. Tādējādi psihologs secinājis, ka bioloģiskajā ģimenē uzsāktā bērnu sacensība nevar samazināties, tieši pretēji – jaunie aprūpētāji to vairojuši un neviens nav iesaistījies, lai konstatēto problēmsituāciju savlaicīgi risinātu, ievērojot, ka audžuģimenei jau bērnu ievietošanās sākumposmā speciālisti sniedza konkrētus ieteikumus, kā bērnu savstarpējo agresiju mazināt un attiecību dinamiku mainīt.

Bāriņtiesa pieņēma lēmumu par ārpusģimenes aprūpes maiņu brālim – nodibināja aizbildnību. Audžuģimene un jaunais aizbildnis uzturējuši bērnu saskarsmi, vienlaikus izvērtējot tās kvalitāti secināts, ka tas veikts formāli un nekādā veidā neveicina brāļa – māsas attiecību attīstību un uzturēšanu. Proti, ņemot vērā abu bērnu vecumposma īpatnības un māsai noteikto diagnozi – viegla garīga atpalcība, kā arī vairāku psihologu apstiprinājumu bērna saskarsmes un komunikācijas īpatnībai, bāriņtiesai jau proaktīvi bija jāvērtē, kā būs iespējams realizēt bērnu kontakta uzturēšanu. Tā vietā atbildība par saskarsmi deleģēta bērniem - bāriņtiesas pārstāve sniegusi ietiekumu aizbildnei motivēt brāli veidot garākas sarunas ar māsu.

Ievērojot minēto, pastāv bažas par aizbildnes un audžuģimenes motivāciju un izpratni par brāļa un māsas savstarpējo attiecību uzturēšanu, ņemot vērā, ka ārpusģimenes aprūpētāji šim jautājumam nav veltījuši atbilstošas pūles jau bērnu nokļūšanas ārpusģimenes aprūpē. Bāriņtiesai, sadarbībā ar audžuģimeni, aizbildni un audžuģimenes Atbalsta centru jāizstrādā konstruktīvs un pamatots bērnu saskarsmes plāns, ņemot vērā bērnu individuālās vajadzības un spējas, kontrolējot plāna izpildi pēc būtības.

Audžuģimenei **pēc bāriņtiesas pieprasījuma** jāsniedz informācija par bērna un vecāku saskarsmi, vecāku garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes

laikā.⁷³ Tāpat bāriņtiesai deleģēts pienākums ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar Atbalsta centru izvērtēt gan audžuģimenē ievietota bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu (tostarp skaidrojot vai tiek nodrošināta saskarsme ar bērnam nozīmīgajām personām), gan vai nav mainījušies apstākļi, kas liedz audžuģimenei turpmāk veikt tās pienākumus.⁷⁴

Saskarsmes izvērtējums un dokumentēšana veicama ikkatras bērnam nozīmīgas personas gadījumā, vērību vēršot gan paustajai interesei par bērnam nozīmīgiem jautājumiem, gan iesaistei šajos procesos, personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanā ar bērnu – gan neklātienē, gan klātienes tikšanos laikā. Fiksējot informāciju ne vien par notikušu saskarsmi, bet arī tiem gadījumiem, kad tā bijusi plānota īstenot, bet nav notikusi (fiksējami iemeslus kādēļ tā). Detalizētāku informāciju par ieteikumiem saskarsmes fiksācijai skat. 3.7. apakšnodaļā.

Nemot vērā minēto, secināms, ka tiesību aktos skaidri noteikts bāriņtiesu, Atbalsta centra un audžuģimeņu sadarbības mehānisms bērna saskarsmes ar tā radniekiem un citām nozīmīgām personām īstenošanā un uzraudzības veikšanā. Bāriņtiesa informē audžuģimeni par vecākiem un citiem radniekiem, ar kuriem saskarsme uzturama, iniciē vienošanās panākšanu par saskarsmes plāna izstrādi un seko tā īstenošanai. Savukārt audžuģimene un Atbalsta centrs veic aktīvas darbības tām norādīto personu saskarsmes ar bērnu veicināšana un panāktās vienošanās izpildē. Gadījumos, ja rodas sarežģījumi – informē par to bāriņtiesu.

Audžuģimene var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu.⁷⁵

3.5.2.2. Aizbildnis

Aizbildņa izpratnes veidošana un kompetences tā aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Aizbildņiem pirms statusa iegūšanas nav bijusi un joprojām nav obligāta mācību programmas apguve. Proti, atbilstoši BTAL noteiktajam, pašvaldība sava budžeta līdzekļu ietvaros nodrošina aizbildņu apmācību. Tādējādi secināms, ka aizbildņu mācību programmas apguve bijusi un joprojām ir atkarīga no katras individuālas pašvaldības finanšu iespējām.

Šobrīd atbilstoši spēkā esošajam regulējumam⁷⁶ noteikts, ka aizbildņu mācību programma kopumā aptver 64 akadēmiskās stundas, kuru laikā apgūstami 9 dažādu tēmu moduļi. Mācību programmā viens no moduļiem ir “Ģimenes un citu bērnam nozīmīgu saikņu saglabāšana”. Tādējādi, lai gan šobrīd aizbildņa mācību programmā ietverts modulis par ģimenes un citu bērnam nozīmīgu saikņu saglabāšana, tas, ka mācības nodrošina pašvaldība atkarībā no tās budžeta iespējām, kā arī ievērojot, ka minētais modulis nav kā obligāts pirmā gada laikā kopš bērna uzņemšanas ģimenē, rada pamatotas šaubas, ka vairums aizbildņu nav apguvuši

⁷³ [Audžuģimenes noteikumu 69.punkts](#);

⁷⁴ [Audžuģimeņu noteikumu 3. un 4.punkts](#);

⁷⁵ [BTAL 33. panta](#) ceturtā daļa.

⁷⁶ [Labklājības ministra 21.02.2019. rīkojums Nr.19, kas stāties spēkā no 01.04.2019.](#)

zināšanas un guvumi izpratni par šo nozīmīgo aspektu ikviena ārpusģimenes aprūpē esoša bērna dzīvē.

Apgūtās mācību programmas rezultātā, aizbildņiem izvirzīti noteikti mērķi zināšanu, izpratnes un prasmju pilnveidē aizbildnībā esošo bērnu aprūpē. Tostarp:

- sniegt izpratni par ģimenes saikņu nozīmīgumu un saglabāšanu kā vienu no bērna vajadzībām;
- veicināt bērna attiecību ar vecākiem, brāļiem un māsām, kā arī citiem radniekiem un tuvām personām plānošanu un saglabāšanu;
- pilnveidot aizbildņa kompetences attiecībā uz bērnam nozīmīgu emocionālu saikņu atbalstīšanu, drošu un atbalstošu mūžilgu attiecību veidošanu;
- izpratnes veidošanu un kompetenču attīstīšanu atbalstīt bērnam nozīmīgas emocionālas saiknes, drošas un atbalstošas mūžilgu attiecību veidošanu;
- sniegt zināšanas un izpratni par bērna tiesībām un aizbildnības tiesiskajiem aspektiem, aizbildņa lomu bērna tiesību pārstāvībā;
- sniegt zināšanas un izpratni par sadarbības iespējām ar dažādām valsts, pašvaldību un nevalstiskajām institūcijām;
- pilnveidot aizbildņa kompetences attiecībā uz bērna aprūpes un aizsardzības nodrošināšanu un sadarbību.

Svarīgi!

Neatkarīgi no tā vai aizbildnībā esošais bērns ir vai nav aizbildņa ģimenes loceklis, ikviena situācija, kad bijis jāpieņem lēmums par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam, saistīta ar traumatizējošu situāciju gan bērnam, gan vecākiem, gan citiem ģimenes locekļiem un ģimenei pietuvinātiem cilvēkiem. Ievērojot minēto, aizbildnībā esoša bērna audzināšana saistīsies ar dažādiem izaicinājumiem, kurus ierasti ģimenes nav pieredzējušas. Lai labāk izprastu aizbildnībā esošā bērna vajadzības, stiprinātu savas zināšanas un prasmes aizbildnībā esošā bērna aprūpē un tiesību nodrošināšanā, lai ikviens aizbildnis pilnā apmērā apgūt aizbildņiem īpaši organizētu mācību programmu, kad vien pašvaldība nodrošina tādu iespēju.

Aizbildņa darbība un sadarbība tā aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Aizbildnis atvieto savam aizbilstamajam vecākus (bērna likumiskais pārstāvis).⁷⁷ Bērnam, kas nodots aizbildnībā, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tas:

- kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;

⁷⁷ [Civillikuma 252.pants](#);

- rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.⁷⁸

Normatīvajos aktos nav tieši izteikts bāriņtiesas pienākums informēt aizbildni par tām bērnam nozīmīgajām personām, ar kurām uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus. Tas izrietošs pastarpināti no sekojošiem aspektiem:

- 1) bāriņtiesa izskaidro ieceltajam aizbildnim viņa pienākumus (t.sk. pienākumu veicināt saskarsmi ar bērna vecākiem un tuviem radniekiem, citām bērnam nozīmīgām personām), tiesības un atbildību, un aizbildnis parakstās, ka ir informēts par to;⁷⁹
- 2) aizbildnim jāinformē vecāki par bērna attīstību un jāveicina ģimenes saišu atjaunošanos;⁸⁰
- 3) aizbildnim, pēc bērna lūguma, jāpaziņo bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī jāsniedz ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē;⁸¹
- 4) bāriņtiesa seko, lai aizbildnis veicinātu bērna un vecāku saskarsmi;⁸²
- 5) bāriņtiesa pastāvīgi uzrauga aizbildņu rīcību bērna personisko un mantisko tiesību un interešu nodrošināšanā uzraugot, vai aizbildnis gādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par sava bērna audzināšanu;⁸³
- 6) Bāriņtiesa ne retāk kā reizi gadā pārbaudot aizbildnībā esošā bērna dzīves apstākļus, skaidro bērna viedokli par saskarsmi un iespējām kontaktēties ar vecākiem, citiem radniekiem un citām bērnam tuvām personām.⁸⁴ Ja bāriņtiesa konstatē bērna interesēm neizdevīga aizbildņa darbību (tostarp, darbības, kas neveicina bērna saskarsmi ar viņam nozīmīgām personām; apzinātu rīcību, kas negatīvi ietekmē bērna un vecāku attiecības utt.), bāriņtiesa dod aizbildnim attiecīgus norādījumus konstatētā novēršanai.⁸⁵

Aicinām bāriņtiesas pirms lēmuma pieņemšanas, sarunā ar aizbildni **sniegt informāciju par personām, ar kurām veicināma saskarsme**, lai aizbildnis, ar parakstu apliecinot, ka viņš apzinās pienākumu – veicināt bērna un ģimenes locekļu saskarsmi, **izprot, ar kurām personām primāri minētā saskarsme veicināma un kādā veidā, ar ko sadarbojoties – pienākums nodrošināms**. Jo tas ir būtiski ne tikai aizbildņiem, kas nav bērna radnieki, bet arī radniekiem – ievērojot, ka šajos gadījumos var pastāvēt problemātiskas starppersonu attiecības starp aizbildni un citu ģimenes locekli. Minētā informācija fiksējama sarunu protokolā un pievienojama lietas materiāliem.

⁷⁸ [BTAL 33.panta](#) pirmā daļa;

⁷⁹ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 79.punkts](#);

⁸⁰ [BTAL 44.panta](#) otrā daļa;

⁸¹ [BTAL 34.pants](#);

⁸² [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrā daļa;

⁸³ [Bāriņtiesu likuma 31.panta](#) pirmās daļas 2. un 6.apakšpunkts;

⁸⁴ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81.punkta](#) pirmā daļa

⁸⁵ [Bāriņtiesu likuma 32.panta](#) pirmās daļas pirmais apakšpunkts

Tāpat nozīmīgi, ka aizbildnis jau sākotnēji apzinās nepieciešamību veikt novērojumus par saskarsmes īstenošanu un veikt pierakstus (dokumentēt) tos. **Detalizētāku informāciju par ieteikumiem par saskarsmes novērojumu fiksēšanu skat. [3.4.7. apakšnodalā](#).**

Piemērs

“Mēs ar vīru neko nezinājām par bērna radiniekiem un bāriņtiesa mūs par tādiem neinformēja. Mēs pat īsti nezinājām, ka mums kaut kas jāveicina vai tikšanās jānodrošina! Neko! Uzskatījām, ka tikai jā rūpējas par bērnu. Speciālas mācības nebijām apguvuši. Viss izvērtās šausmu murgā mums visiem - tad, kad bērns jau kādu laiku bija pie mums bijis un tobrīd atradās rehabilitācijas centrā veselības stāvokļa dēļ, pie viņa “pa taisno” ieradās bioloģiskā māte, kas paņēmusi līdzī vīrieti, kuru stādīja priekšā kā bioloģisko tēvu un bērnu nostādīja fakta priekšā. Ar mums vispār neviens nebija runājis, bērns nebija sagatavots. Izrādās, ka bērna tēvs arī tikai tad uzzināja, ka viņam ir bērns – līdz tam to nezināja. Laika gaitā uzzinājām par bērna brāli un māsu – viens bija adoptēts ārvalsts ģimenē, viens bija bērnu namā. Nākošie divi trīs gadi pagāja kā ellē, jo bērns vienkārši gāja ārā no rāmjiem, nesaprata neko. Arī mēs nesapratām neko. Ko darīt, kā risināt, ko drīkstam un visi citi jautājumi. Mēs vērsāmies gan bāriņtiesā, gan sociālajā dienestā, un visur tikai noplātīja rokas, neko nespēja palīdzēt. Mūs kā ģimeni tobrīd gandrīz iznīcināja. Vienīgais, kas palīdzēja – citu pieredzējušu ģimeņu stāsti ko un kā darījuši vienā vai citā situācijā, jo Atbalsta centru vēl nebija.”

Vienlaikus ņemams vērā fakts, ka tas, ka bērnam ir radinieki, automātiski nenozīmē obligātu pienākumu uzturēt attiecības viņu starpā. Proti, nepieciešams vērtēt, cik spēcīgas un nozīmīgas attiecības pastāvējušas starp bērnu un attiecīgo ģimenes pārstāvi / personu. Minētais aspekts būs nozīmīgs, plānojot, cik intensīvas un kādas darbības būs jāveic bērna un personas attiecību uzturēšanai, saglabāšanai, veicināšanai u.tml.

Piemērs

Bērnām (6g) nodibināta aizbildnība, par bērna aizbildni ieceļot personu, kurš iepriekš pazinis bērna mammu un bērnu, bet ne pārējos ģimenes locekļus. Bāriņtiesa iepazīstinājusi aizbildni ar viņa tiesībām un pienākumiem, kur viens no tiem bija noteikts – veicināt saskarsmi ar bioloģisko ģimeni. Informācija par bērnam nozīmīgiem ģimenes locekļiem, ar kuriem veicināma saskarsme, aizbildnim atsevišķi netika sniegta. Vienlaikus bāriņtiesa noteica, ka bērna saskarsme ar mammu īstenojama aizbildņa klātbūtnē.

Pēc pāris tikšanās, uz kurām mamma ieradās viena, viņa sāka ierasties kopā ar bērna vectēvu (tēva tēvs), kurš iepriekš ar bērnu nebija pazīstams un bērna dzīvē nebija nekādā veidā iesaistījies. Vectēvs pēc pāris tikšanās reizēm kopā ar mammu, lūdza ļaut tikties viņam ar bērnu vienatnē, bez mammas un aizbildnes. Tāpat vectēvs mutvārdos pauda, ka labprāt uzņemtu ciemoties mazbērnu pie sevis, ar laiku pašam kļūstot par bērna aizbildni. Skaidrojot iemeslus, kādēļ vectēvs līdz šim nebija izveidojis attiecības ar mazbērnu, aizbildnis noskaidroja, ka vectēvs visu šo laiku atradies ieslodzījumā.

Aizbildnis vērsās bāriņtiesā, jautājot vai arī šī saskarsme ar vectēvu īpaši veicināma? Sākotnēji bāriņtiesa sniedza ieteikumu veicināt šīs attiecības, jo vectēvs ir bērna radinieks. Tomēr, risinot jautājumu par bērna uzturēšanos pie vectēva un papildu informācijas iegūšanas, bāriņtiesa lēma par bērna saskarsmes ierobežošanu ar vectēvu, pamatojoties uz iegūto

informāciju par saskarsmes kvalitāti, tās laikā īstenotajām darbībām kopsakarā ar informāciju, ka viņš neilgi pirms tikšanās ar mazbērnu bija atbrīvojies no apcietinājuma saistībā ar soda izciešanu par seksuāla rakstura noziegumu pret nepilngadīgo.

Ņemot vērā, ka vairumā gadījumu aizbildņi ir bērna radnieki, tas var sniegt papildus emocionālo slodzi un negatīvu attieksmi pret vecākiem vai citiem radniekiem. Personām, kuras kļūst par bērna aizbildni nepieciešams apzināties un izprast, ka to tiešā pienākumos ietilpst gan rūpes par paša bērna audzināšanu, gan veicināt un nodrošināt saskarsmi ar bērna vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām), citiem radniekiem un bērnam nozīmīgām personām. Tādējādi palīdzot bērnam pieņemt pašam sevi, izprast izveidojušos situāciju un paužot beznosacījumu pieņemošu attieksmi pret bērnu, neliekot justies vainīgam par viņa izcelsmi. Atbalsta saņemšanai un resursu stiprināšanai aizbildņi var vērsties gan Atbalsta centrā, gan sociālajā dienestā.

Savukārt gadījumā, ja aizbildnis saistībā ar saskarsmes īstenošanu konstatē tādus apstākļus, kas kaitē bērnam, tam nepieciešams vērsties bāriņtiesā, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, un sniegt objektīvu informāciju par tiem. Tādā gadījumā bāriņtiesas kompetence ir vērtēt, vai konkrētajā gadījumā saskarsme ierobežojama vai veicamas citas darbības.

Aizbildnībā esoša bērna saskarsmi ar vecākiem nedrīkst patvaļīgi ierobežot, kā arī nedrīkst veikt tādas darbības, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem.⁸⁶

Piemērs

Jurim un Allai tika pārtrauktas 3 bērnu aizgādības tiesības. Maksims tika ievietots aprūpes iestādē, Jurijam nodibināta aizbildnība, savukārt Amēlijai aprūpi nodrošināja audžuģimene. Vecāki aktīvi sadarbojās ar sociālo dienestu, lai atjaunotu pārtrauktās aizgādības tiesības. Iegūstot informāciju no bērnu ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem, gan audžuģimene, gan aprūpes iestāde pozitīvi novērtēja vecāku saskarsmi ar bērniem, veicināja, lai bāriņtiesa lemtu par atļauju bērniem uzturēties pie vecākiem. Tāpat arī veicināja brāļu – māsu saskarsmi. Savukārt aizbildne – zēna vecmāmiņa (nebija vecmamma jaunākajiem bērniem) puda kritisku viedokli par vecākiem, nenodrošināja bērna saskarsmi ar vecākiem un brāli un māsu, t.sk., nenodrošināja bāriņtiesas lēmuma par atļauju bērnam uzturēties pie vecākiem, izpildi. Bāriņtiesa secināja, ka aizbildne ierobežo aizbildnībā esošā bērna saskarsmi ar tuviniekiem, veicina negatīvu vecāku tēla veidošanu, nostāda bērnus vienu pret otru, aizbildnībā esošajam bērnam paužot kritisku un negatīvu viedokli par viņam tuvajām personām. Ņemot vērā minēto, bāriņtiesa ierosināja lietu par aizbildnes atcelšanu no pienākumu pildīšanas.

§ Tiesu prakse

Lietas materiālos ir informācija par to, ka gan vecmāmiņa, gan tētis viens par otru bērna klātbūtnē izsaka negatīvu informāciju, kā arī atklāti konfliktē bērnam klātesot. Šāda aizbildnes un tēva rīcība Bērnu tiesību aizsardzības likuma izpratnē ir atzīstama par emocionālu vardarbību pret bērnu. Pastāvot minētajiem apstākļiem, tiesa vērš procesa

⁸⁶ [Civillikuma 181.panta](#) ceturtā daļa;

dalībnieku uzmanību uz to, ka turpinoties ilgstošai emocionālai vardarbībai pret bērnu, institūcijām var rasties pamats pieņemt lēmumu par aizbildņa atcelšanu un tēva tiesību uz satikšanos ar bērnu ierobežošanu, šķirot bērnu no aizbildnes ģimenes un ievietojot viņu audžuģimenē, vai arī īslaicīgās sociālās aprūpes iestādē.⁸⁷

Lai arī aizbildnis ir bērna likumiskais pārstāvis, arī šajā gadījumā bāriņtiesai deleģēts pienākums pārraudzīt aizbildnības lietu un ne retāk kā reizi gadā pārbaudīt aizbildnībā esoša bērna aprūpi, par ko sastāda pārbaudes aktu,⁸⁸ kurā tostarp iekļaujama informācija par aizbildnībā esoša bērna viedokli par attiecībām ar vecākiem un citiem radniekiem, kā arī aizbildņa viedokli par aizbildnības pārvaldību.

Lai gan aizbildnim nav deleģēts pienākums regulāri iesniegt bāriņtiesā pārskatu saistībā ar bērna psihofizioloģisko attīstību, kur ietverti jautājumi par saskarsmes nodrošināšanu ar bērnam nozīmīgām personām, aicinām bāriņtiesas sistemātiski iegūt informāciju par saskarsmes norisi. It īpaši:

- aizgādības lietas kontekstā, ja plānojama ģimenes atkalapvienošana;
- ja saskarsme nodrošināma ar citiem ģimenes locekļiem un pastāv augsts risks, ka aizbildnim kā bērna radniekam pastāv konfliktējošas attiecības ar šīm personām;
- ja bērna brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) aprūpi nodrošina citas personas.

Aizbildnis var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu.⁸⁹

3.5.2.3. Bērnu aprūpes iestāde

Bērnu aprūpes iestādes vadītāja izpratnes veidošana un kompetences tā aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā, tā un citu darbinieku darbība un sadarbība aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Bērnu aprūpes iestādes vadītājs pilda tajā ievietota bērna aizbildņa pienākumu.⁹⁰ Tādējādi ārpusģimenes aprūpes iestādes iesaiste un atbildība tajā ievietota bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanā un veicināšanā, attiecināma tādā pašā apjomā kā aizbildnim. Proti, aizbildnim, ir pienākums informēt vecākus par bērna attīstību un veicināt ārpusģimenes aprūpē esoša bērna ģimenes saišu atjaunošanos.⁹¹ Pēc bērna lūguma, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, aizbildnis paziņo bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī sniedz ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē.⁹²

⁸⁷ Administratīvās apgabaltiesas 2016.gada 22.aprīļa lēmums lietā Nr.A420141116;

⁸⁸ Atbilstoši [Bāriņtiesu darbības noteikumu 81.punktā](#) noteiktajam ;

⁸⁹ [BTAL 33. panta](#) ceturtdaļa;

⁹⁰ [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) otrā daļa;

⁹¹ [BTAL 44.panta](#) otrā daļa;

⁹² [BTAL 34.pants](#);

Bāriņtiesa pastāvīgi uzrauga aizbildņu rīcību bērna tiesību un interešu nodrošināšanā uzraugot, vai aizbildnis gādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par sava bērna audzināšanu.⁹³ Ja konstatēta bērna interesēm neizdevīga aizbildņa darbība, bāriņtiesa dod aizbildnim attiecīgus norādījumus.⁹⁴

Tieši tāpat kā aizbildņa gadījumā, arī situācijā, ja bērns ievietots aprūpes iestādē, būtiski, ka bāriņtiesa jau sākotnēji tai sniegtu korektu informāciju par konkrētām personām, ar kurām veicināma bērna saskarsme.

Vienlaikus, vērtējot bērnu aprūpes iestādes kompetenci attiecībā uz ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes īstenošanu ar tam nozīmīgām personām, secināms, ka šim ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam izvirzītas detalizētākas prasības gan sadarbības īstenošanā, gan atgriezeniskās saiknes sniegšanā par saskarsmes īstenošanu.

Tā, atbilstoši SPSPL noteiktajam⁹⁵, laikā, kamēr bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē, pašvaldības sociālais dienests un bāriņtiesa sadarbībā ar iestādes darbiniekiem veic pasākumus, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē un uzturētu kontaktus starp bērnu un vecākiem.

Bērnu aprūpes iestādei uzlikts par pienākumu regulāri sniegt atgriezenisko saikni par bērna saskarsmi ar tam nozīmīgām personām gan bāriņtiesai, gan sociālajam dienestam. Proti, izmantojot Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu, **bērnu aprūpes iestādei jāinformē bāriņtiesa un sociālais dienests par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar bērnu aprūpes iestādi.** Bērnu aprūpes iestāde šo informāciju sniedz ne retāk kā:

- **reizi trijos mēnešos** par bērnu, kas jaunāks par 3 gadiem;
- **reizi sešos mēnešos** par bērnu no 3 – 18 gadiem vai līdz brīdim, kad pakalpojuma sniegšana viņam tiek pārtraukta.⁹⁶

Bāriņtiesai ir pienākums rūpīgi vērtēt saņemto informāciju un nepieciešamības gadījumā iesaistīties problēmsituāciju risināšanā (piemēram, noskaidrot, kādēļ bērnam nenotiek saskarsme ar tuvām personām, īpašu vērību veltot gadījumiem par saskarsmi ar brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām) gan situācijā, ja viņi dzīvo vienā iestādē, gan tad, ja tiem aprūpe nodrošināta pie dažādiem tās sniedzējiem). Tāpat svarīgi pievērst uzmanību, ja aprūpes iestāde sniedz ziņas par bērna saskarsmi ar kādu personu, par ko bāriņtiesai nav informācijas kā par personu, ar kuru bērnam būtu bijušas personiskas attiecības, bet kura pēkšņi sākusi veidot ar bērnu personisku saskarsmi.

Piemērs

14.gadus vecs zēns ir ievietots aprūpes iestādē no 12 gadu vecuma. Bāriņtiesa, veicot dzīves apstākļu pārbaudi un sarunu ar iestādes darbinieci, uzzināja, ka zēnu pēdējo pusgadu iestādē

⁹³ [Bāriņtiesu likuma 31.panta](#) pirmās daļas otrais apakšpunkts;

⁹⁴ [Bāriņtiesu likuma 32.panta](#) pirmās daļas pirmais apakšpunkts;

⁹⁵ Atbilstoši [SPSPL 4.panta](#) piektajā daļā noteiktajam;

⁹⁶ Atbilstoši [SPSPL 28.panta](#) 1² punktā un [Bāriņtiesu darbības noteikumu 81.³ un 81.⁴ punktā](#) noteiktajam ;

regulāri apciemo onkulis (tā kā bērns par tikšanos bijis pozitīvi noskaņots un teicis, ka tas viņa onkulis, pieņēmuši, ka tas ir kāds zēna radnieks, bet sarunā ar bāriņtiesu nevar precizēt, kas tas par radnieku), iestāde ir atļāvusi zēnam ar onkuli arī uz pāris stundām braukt peldēties vai uz veikalu. Vīrietis arī bieži zēnam kaut ko dāvinot, sarunās ar darbiniekiem paudis, ka vēlētos nokārtot zēna ņemšanu aizbildnībā. Bāriņtiesa, pievēršot vērību saņemtajai informācijai, secināja, ka vīrietis nav zēna radnieks, ir uzrunājis bērnu sociālajos tīklos. Bāriņtiesai radās bažas par iespējamu seksuālu vardarbību pret zēnu.

Papildus minētajam, bāriņtiesai deleģēts pienākums vismaz reizi gadā pārbaudīt bērna aprūpes iestādē ievietota bērna aprūpi.⁹⁷ Aprūpes izvērtējums, līdzīgi kā pārējās ārpusģimenes aprūpes formu gadījumos ietver, arī dzīvi, bērna viedokļa skaidrošanu un iestādes darbinieku sniegto informāciju par bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni, citiem radniekiem un citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā.

Svarīgi!!!

VBTAI, veicinot vienotu bāriņtiesu darbības praksi visā Latvijā, izstrādājusi vienotas veidlapas (<https://www.bti.gov.lv/lv/izstradatas-barintiesas-darba-izmantojamas-veidlapas>) un [metodiskos ieteikumus ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu vislabāko interešu aizsardzībai](#), veicot dzīves apstākļu pārbaudi.

3.5.3. Sociālā dienesta kompetence

Lai arī sociālais dienests nav lēmumu pieņemošā institūcija par bērna šķiršanu no ģimenes vai ievietošanu ārpusģimenes aprūpē, tomēr tam ir svarīga loma ārpusģimenes aprūpē esoša bērna gadījuma risināšanas kontekstā. Proti, sociālā dienesta sociālais darbinieks ir tas speciālists, kurš ar ģimeni (vecākiem) ir sadarbojies vēl pirms bērna šķirts no ģimenes. Tāpat sociālā dienesta sociālajam darbiniekam ir jāturpina sociālā gadījuma vadīšana līdz pat brīdim, kad vecākam tiek atjaunotas aizgādības tiesības vai lemts par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai. Šajā procesā sociālā darbinieka uzdevums ir ar informācijas un atbalsta palīdzību veicināt ģimenes sociālo funkcionēšanu, sociālo iekļaušanos un stiprināt vecāka kapacitāti. Tāpat pašvaldības sociālā dienesta uzdevumu apjomā ietverts -sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu audžuģimenēm un aizbildņiem.⁹⁸

Aizgādības lietas risināšanas specifika paredz, ka pirms bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas par aizgādības tiesību pārtraukšanu, vecākiem jau bijis pienākums sadarboties ar pašvaldības sociālo dienestu ar mērķi novērst konstatētos riskus, lai novērstu bērna šķiršanu no ģimenes. Tādējādi secināms, ka sociālā dienesta rīcībā ir noteikta informācija par ģimenes lietu un dažādiem apstākļiem, kas saistīti ar vecāku situāciju un var ietekmēt bērna labāko interešu nodrošināšanu. Tādēļ sociālā dienesta sociālajam darbiniekam, kurš strādājis ar konkrētās ģimenes lietu, ir būtiska loma bāriņtiesas organizētās starpinstitūciju un starpprofesionāļu

⁹⁷ Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 36.panta](#) pirmajā daļā un [Bāriņtiesu darbības noteikumu 81.¹ punktā](#) noteiktajam;

⁹⁸ [SPSPL 11.panta](#) otrais apakšpunkts;

sadarbībā ar mērķi vienoties par tiem principiem un kārtību, kas ievērojama vecāka saskarsmes īstenošanai ar bērnu tās sākotnējā periodā. Tostarp, sniedzot objektīvu ieskatu par vecāka situāciju, attiecību ar bērnu intensitāti, iespējām nokļūt uz tikšanos ar bērnu un iespēju sniegt palīdzību šī jautājuma risināšanā (atbalsts vecāku pienākuma īstenošanai saskarsmes ar bērnu nodrošināšanā, nepieļaujot, ka zemo ienākumu vai citu resursu trūkuma dēļ vecāki saskarsmi nevar realizēt) utt..

Minētais princips uzsvērts arī Labklājības ministrijas izstrādātajā metodiskajā materiālā sociālajam darbam ar ģimeni un bērniem, norādot, ka sociālā dienesta galvenais uzdevums ir turpināt darbu ar vecākiem un ģimeni, kamēr vecākiem ir pārtrauktas aizgādības tiesības, un atbalstīt vecāku saskarsmi ar bērniem ārpusģimenes aprūpes laikā. Sociālajam darbiniekam jāveicina un jāattīsta vecāku saskarsme ar bērniem, jo tieši agrīno apmeklējumu kvalitāte un kvantitāte ir būtiski saistīta ar iespējami īsāku bērna uzturēšanos ārpusģimenes aprūpē. Saskarsmes regularitātes nodrošināšana starp bērnu un viņa vecākiem uzskatāma par vienu no svarīgākajiem uzdevumiem. Neskatoties uz to, ka bērnu aprūpē audžuģimene vai iestāde, ir jāparedz skaidri noteikti termiņi, laika limiti un citi nosacījumi, lai bērnam nodrošinātu pastāvīgas tikšanās iespējas ar vecākiem.⁹⁹

Pēc tam, kad bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, tā nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem. Šajos gadījumos pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm **izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu**.¹⁰⁰ Bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē.¹⁰¹ Savukārt SPSPL normas papildina gadījuma risināšanu, paredzot, ka šajā procesā nepieciešama abu pušu iesaiste. Proti, klientam (vecākam) ir pienākums aktīvi iesaistīties savas problēmas risināšanā, pildot līdzdarības pienākumus, tajā skaitā piedaloties sociālās rehabilitācijas pasākumos sociālo prasmju saglabāšanai, atjaunošanai un apgūšanai.¹⁰²

Prasībās sociālo pakalpojumu sniedzējiem noteikts, ka sociālo pakalpojumu sniedzējs (t.sk. sociālā dienesta sociālais darbinieks) pēc klienta situācijas izvērtēšanas un sociālo problēmu noteikšanas, izstrādā individuālo sociālās rehabilitācijas plānu,¹⁰³ ietverot gan sociālās rehabilitācijas ilgtermiņa un īstermiņa mērķus, gan uzdevumus, veicamos pasākumus un termiņu tā veikšanai. Ne retāk kā reizi 12 mēnešos novērtē klienta sociālās situācijas izmaiņas un sasniegtos rezultātus.¹⁰⁴ Gadījumos, kas saistīti ar intervences īstenošanu, lai sasniegtu mērķi – ģimenes atkalapvienošana, īpaša uzmanība veltāma tam, lai plānā ietvertu tādu mērķus un veicamās darbības / sniedzamo atbalstu to sasniegšanā, **kas veicina vecāka zināšanu pilnveidi, izpratni un rīcību regulārai un saturiski atbilstošai personisku attiecību un**

⁹⁹ [Metodiskais materiāls sociālajam darbam ar ģimeni un bērniem](#), 167.-168.lpp;

¹⁰⁰ [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) pirmajā daļā; [BTAL 27.panta](#) piektā daļā;

¹⁰¹ Atbilstoši [BTAL 44.panta](#) pirmajai daļai;

¹⁰² Atbilstoši [SPSPL 7.panta](#) pirmajā punktā noteiktajam;

¹⁰³ [BTAL](#) analogais termins - ģimenes atbalsta un palīdzības programma;

¹⁰⁴ Atbilstoši [Prasībās sociālo pakalpojumu sniedzējiem 5.punktā](#) noteiktajam;

tiešu kontaktu ar bērnu uzturēšanai. Šajā procesā vērību pievēršot arī vecāku iespējai praktiski nokļūt līdz vietai, kur plānota tikšanās vai pieejai komunikācijas ierīcēm, ar kuru palīdzību kontaktu uzturēt.

Vienlaikus īpaša uzmanība vēršama apstāklim, ka lietās, kas izriet no atbalsta sniegšanas vecākam saistībā ar risku novēršanu, kas bijuši par iemeslu pārtraukt aizgādības tiesības un mērķtiecīgi virzīt lietu ģimenes atkalapvienošanai, ievērojami daudz īsāki termiņi kā 12 mēneši, lai novērtētu klienta sociālās situācijas izmaiņas. Minētais apgalvojums balstīts atsaucē uz SPSPL noteiktajām normām:

- 1) laikā, kamēr bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē, **pašvaldības sociālais dienests un bāriņtiesa sadarbībā ar iestādes darbiniekiem veic pasākumus, lai uzturētu kontaktus starp bērnu un vecākiem** vai, ja tas nav iespējams, meklētu iespēju nodrošināt bērna aprūpi citā ģimenē;¹⁰⁵
- 2) laikā, kamēr bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē, **sociālais dienests ne retāk kā reizi trijos mēnešos par bērnu, kas ir jaunāks par trim gadiem, un ne retāk kā reizi sešos mēnešos par bērnu, kas ir vecāks par trim, bet jaunāks par 18 gadiem, sniedz informāciju bāriņtiesai un ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijai par sociālo darbu, kas veikts, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.**¹⁰⁶

Aicinām pašvaldību sociālā dienesta sociālos darbiniekus ievērot SPSPL iekļautās normas attiecībā uz pasākumu veikšanu, lai uzturētu ārpusģimenes aprūpē esoša bērna kontaktus ar vecākiem un analogos termiņos kā noteikts attiecībā uz bērnu aprūpes iestādē esošiem bērniem, informēt bāriņtiesu par sociālo darbu, kas veikts, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē!

Sociālā dienesta sociālā darbinieka loma darbam ar ģimeni bērna ārpusģimenes aprūpes laikā, ietver arī pienākumu sniegt atbalstu vecākiem, palīdzot sagatavoties tikšanās reizēm ar bērnu, kā arī pārrunā to norisi. SPSPL noteikts, ka pašvaldības sociālajam dienestam ir tiesības pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm un citām valsts pārvaldes iestādēm, privātpersonām, ziņas, kas nepieciešamas aizbildnības un aizgādības jautājumos, bērna aizgādības tiesību realizācijai.¹⁰⁷ Ievērojot minēto, sociālo dienestu sociālajiem darbiniekiem jābūt aktīviem sadarbības dalībniekiem. Proti, regulāri jāsažinās ar bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzēju vai Atbalsta centru, lai iegūtu objektīvu informāciju par vecāku īstenoto saskarsmi – gan kvantitāti, gan kvalitāti. Tā iegūstot objektīvu informāciju un pēc būtības atkārtoti novērtētu klienta sociālās situācijas izmaiņas un sniedzot pamatotu atzinumu bāriņtiesai lēmuma pieņemšanai.

Regulāra un sistemātiska rehabilitācijas plāna pārskatīšana un vecāka līdziesaiste problēmu risināšanā, regulāra saskarsmes norise un tās uzraudzība, vērtējams kā būtisks faktors, lai ar laiku ārpusģimenes aprūpes sniedzējs varētu ļaut uzturēties bērnam pie vecākiem, ja bāriņtiesa

¹⁰⁵ Atbilstoši [SPSPL 4.panta](#) piektajā daļā noteiktajam;

¹⁰⁶ Atbilstoši [SPSPL 12.panta](#) 2.³ punktā noteiktajam;

¹⁰⁷ [SPSPL 12.panta](#) trešā daļa;

par to pieņēmusi lēmumu,¹⁰⁸ tādējādi sperot nozīmīgu soli ģimenes atkalapvienošanas virzienā.

Ievērojot minēto, sociālajam dienestam, sniedzot atzinumu (pārskats – atbilstoši [LM metodiskajam materiālam](#)) jāsniedz strukturētas un izvērtētas informācijas kopsavilkums par sadarbību ar ģimeni. Šīs informācijas izvērtējumā būtiski analizēt kopsakarā tādos kritērijus kā:

- vecāku līdziesaiste un sadarbība nodrošināto atbalsta pakalpojumu apmeklēšanā/saņemšanā;
- sniegto atbalsta pakalpojumu mērķu sasaiste ar pienākumu regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, kopsakarā ar īstenotās saskarsmes kvalitāti.

Tikai saskarsmes kvalitātes izvērtējums kopsakarā ar īstenotās intervences darbībām, sniegs objektīvu ainu vai vecāks patiesi izpratis un novērsis tos apstākļus, kas bijis par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes.

Detalizētu metodisko materiālu par sociālā dienesta sociālā darbinieka darbību, t.sk. bērna ārpusģimenes aprūpes laikā skat. Labklājības ministrijas mājas lapā: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/7621/download>.

3.5.4. Atbalsta centra kompetence

Bāriņtiesai ir pienākums pirms bērna ievietošanas **rakstveidā informēt** gan audžuģimeni, gan **Atbalsta centru**, ar kuru tā noslēgusi vienošanos par sadarbību, par bērna emocionālo stāvokli un **par saskarsmes kārtību ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem**.¹⁰⁹ Atbalsta centrs organizē audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām.¹¹⁰ Atbalsta centrs nodrošina sadarbību ar bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, atbalsta centriem un citām iestādēm atbalsta sniegšanā audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam.¹¹¹

Zinot, ka audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības pārstāv bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, bērna saskarsmes tiesības ar bioloģiskajiem vecākiem vai citām personām, jāsaņem ar bāriņtiesu. Tostarp bāriņtiesas kompetencē būtu palīdzēt vienoties un noteikt saskarsmes īstenošanas kārtības vispārīgo ietvaru, ievērojot katra bērna vajadzības un intereses, it īpaši bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanas sākumposmā. Atbalsta centram sadarbībā ar audžuģimeni nepieciešams ņemt vērā, ka audžuģimenei jāinformē bērnu vecāki par bērna attīstību.¹¹² Pat gadījumā, ja bāriņtiesa lēmusi par bērna saskarsmes ar vecākiem ierobežošanu, minētais apstāklis šo pienākumu

¹⁰⁸ [BTAL 33.panta](#) ceturtajā daļā;

¹⁰⁹ [Audžuģimenes noteikumu 58.punkts](#);

¹¹⁰ [Atbalsta centra noteikumu 12.16. apakšpunkts](#);

¹¹¹ [Atbalsta centra noteikumu 12.14 apakšpunkts](#);

¹¹² [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44.pants](#);

neatceļ. Tādējādi, nepieciešamības gadījumā, jau sākotnēji būtu veicama vienošanās par veicamo informācijas aprites kārtību un sniedzamo informācijas apjomu.

Ņemot vērā, ka audžuģimenei nav obligāts pienākums nodrošināt bērna ar viņa ģimenes locekļu tikšanos savā dzīvesvietā, plānojot saskarsmes īstenošanu, jau sākotnēji vienojoties par saskarsmes kārtības īstenošanu var paredzēt, ka tā nodrošināma Atbalsta centra (vismaz sākotnēji) telpās. Tostarp, nepieciešamības gadījumā vienoties par to speciālistu atbalstu, kas veicinātu dialogu starp audžuģimeni un bērna tuviniekiem, kā arī nodrošinātu klātbūtni konkrētās tikšanās reizēs, ja tas ir nepieciešams. Norādāms, ka speciālisti var profesionāli novērtēt situāciju gadījumos, ja bērna saskarsme ar vecākiem vai citiem tuviem cilvēkiem būtu ierobežojama un nepieciešamības gadījumā informēt bāriņtiesu par nepieciešamību pieņemt lēmumu par saskarsmes ierobežošanu. Ievērojot bērna labākās intereses, gadījumos, ja nepastāv apdraudoši apstākļi un visas iesaistītās puses piekrīt, bērna un viņa izcelsmes ģimenes pārstāvju tikšanās organizējama bērnam drošos un ierastos apstākļos – audžuģimenes dzīvesvietā.

Gadījumos, kad audžuģimenei pašai var rasties kādas psiholoģiskas vai emocionālas grūtības pieņemt ģimenē uzņemta bērna kontaktēšanos ar vecākiem, citiem ģimenes locekļiem vai bērnam nozīmīgām personām, svarīgi, ka par šiem jautājumiem ģimenei iespējams vērsties pie Atbalsta centra speciālistiem, lai saņemtu konsultāciju un atbalstu, rast situācijai atbilstošu risinājumu.

Bāriņtiesai ir pienākums iegūt informāciju no Atbalsta centra un audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes par vecāku saskarsmi ar bērnu. Iegūto informāciju bāriņtiesa var vērtēt gan aizgādības lietas kontekstā, lemjot par iespēju vecākiem atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības, gan lēmuma pieņemšanā par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu.

Tāpat Atbalsta centra pienākums ir informēt bāriņtiesu par tiem gadījumiem, kad konstatētas problēmas saskarsmes veicināšanā un nodrošināšanā.

Atbalsta centriem primāri deleģēts pienākums organizēt audžuģimenē ievietota bērna saskarsmi ar tam nozīmīgām personām. Vienlaikus, ņemot vērā Atbalsta centru iesaisti citos ārpusģimenes aprūpes gadījumos¹¹³, ja vien rodamas finansiālas iespējas papildu pakalpojumu nodrošināšanai (piemēram, pašvaldības atbalsts), aicinām piesaistīt Atbalsta centru kā nozīmīgu resursu aizbildnībā esoša bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanai.

3.5.5. Bērna ģimenes locekļa vai cita bērnam nozīmīgas personas kompetence

Katram vecākam ir pienākums uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, arī tad, ja bērnam nodrošināta ārpusģimenes aprūpe.¹¹⁴ Šī pienākuma īstenošanā vecākam ir

¹¹³ Nodrošina psihologa konsultācijas un atbalsta grupas aizbildņiem un pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz atzinumu;

¹¹⁴ [Civillikuma 181.panta](#) otrā daļa;

pienākums sadarboties ar sociālo dienestu un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju. Gadījumā, ja bērns ievietots audžuģimenē, sadarbība organizējama ar Atbalsta centru. Vecāka pienākums ir izrādīt interesi par bērnu un uzturēt saikni ar bērnu, tādējādi veicinot bērna pilnvērtīgu attīstību. Regulāra un patiesa komunikācija ar bērnu ir šo attiecību pamats.

Būtiski, lai speciālisti mērķtiecīgi vadītu savu darbību tā, ka tiktu veicināta vecāku izpratne, par to, ka, lai risinātu lietu par ģimenes atkalapvienošānu, vecākiem primāri darāms viss, lai pēc būtības novērstu tos iemeslus, kuru dēļ bērnu šķīra no ģimenes. Minētais aspekts attiecināms ne vien sadarbības īstenošanā ar sociālo dienestu un uzdoto līdzdarbības pienākumu formālā veikšanā, bet tam rodams atspoguļojums regulārā saskarsmes ar bērnu uzturēšanā un tās novērtēšanā. Īpaši, ja aizgādība pārtraukta vecāka vardarbības dēļ. Tādēļ jādara viss, lai vecāka tikšanās ar bērnu vai cita veida attiecību uzturēšana būtu plānotas un paredzamas, organizētas tā, lai neradītu bērnam atkārtotu pāridarījumu utt..

Lai to īstenotu, jau pēc tam, kad pieņemts lēmums par aizgādības pārtraukšanu, bāriņtiesai jāaicina vecāki sadarboties ar iestādēm un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, lai vienotos par principiem un kārtību, kas ievērojama vecāka saskarsmes īstenošanai ar bērnu uz noteiktu periodu. Vecākam ir pienākums pildīt panākto vienošanos. Pēc noteiktā laika perioda, atkārtotā sadarbības ietvarā, minētā vienošanās pārskatāma, kā arī veicams izvērtējums turpmāk īstenojamā saskarsmes kārtībai. Saskarsmes izvērtējums ir būtisks, lemjot par aizgādības tiesībām. Tostarp, vai atļaut bērnam ciemoties vecāka dzīvesvietā uz vairākām dienām, kamēr vecākiem vēl pārtrauktas aizgādības tiesības.

Tāpat būtiski, ka saskarsmes ierobežošanas gadījumā vecāki turpinātu sadarbību ar sociālo dienestu un iesaistītos rehabilitācijas plānā ietverto uzdevumu īstenošanā. Ar savu rīcību apliecinot, ka izprot radušos situāciju un mērķtiecīgi sadarbojas ar mērķi, mainīt to.

Citiem bērna radniekiem, jautājuma skaidrošanai par turpmāko attiecību uzturēšanu ar bērnu, primāri jāvēršas bāriņtiesā, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, turpinājumā sadarbību veidojot ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju. Līdzīgi kā minēts iepriekš, būtiski apzināties, ka tikšanās vai cita veida saskarsmes norise nevar tikt organizēta, pamatojoties uz radnieku subjektīvo vēlmju vai priekšstatu nodrošināšanu. Tā organizējama savstarpēji vienojoties ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, ievērojot bērna situāciju, dienas režīmu u.c. būtiskus aspektus.

Gadījumos, kad bērns ir tādā vecumā, kad pats sāk izmantot komunikācijas ierīces, neklātienē saziņu iespējams uzturēt ar bērnu pašu bez citu personu iesaistes, ja ārpusģimenes aprūpētājs nekonstatē riskus šāda veida saskarsmei.

Brāļi (pusbrāļi) un māsas (pusmāsas), kuru aprūpi nodrošina cits aprūpētājs savu vēlmi tikties un sazināties ar šķirti esošo brāli / māsu, primāri var izteikt savam aprūpētājam, kura pienākumos ir veikt tālākās darbības šī jautājuma risināšanā. Tāpat bērns var nepastarpināti vērsties bāriņtiesā vai sociālajā dienestā, lai paustu savu vēlmi tikšanās un attiecību uzturēšanai ar savu šķirti dzīvojošu brāli vai māsu.

3.6. Ieteikumi sadarbības principiem ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes nodrošināšanai ar bioloģisko ģimeni un bērnam tuvām personām

3.6.1. Institūciju un audžuģimenes sadarbības modelis, audžuģimenē ievietota bērna saskarsmes nodrošināšanā ar bioloģisko ģimeni

Pirms lēmuma par bērna ievietošanu audžuģimenē, bāriņtiesa ņem vērā vai tā:	
Pārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, bērns jau atradies bērnu aprūpes iestādē; aizgādības lietas kontekstā apzināta ģimenes situācija u.c) Pirms lēmuma par bērna ievietošanu audžuģimenē rakstveidā informē audžuģimeni un Atbalsta centru par bērnam būtiskiem jautājumiem, tostarp, 1) bērna vecākiem un iepriekš panāktās vienošanās par saskarsmes organizēšanas kārtību; 2) bērna radniekiem, ar kuriem saskarsme veicināma, īpašu vērību vēršot bērna brāļiem / māsām, kuriem aprūpi nodrošina cits aprūpētājs un citām bērnam nozīmīgām personām; 3) citiem ar saskarsmes nodrošināšanu saistītiem jautājumiem. Pēc lēmuma pieņemšanas, bāriņtiesai sniedzama kontaktinformācija par minētajām personām. Tāpat jāinformē par nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu un nosaka	Pilnā apmērā nepārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, lēmums par ārpusģimenes aprūpi pieņemts situācijā, kad nav atjaunotas aizgādības tiesības pēc vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas) Drīzumā pēc lēmuma pieņemšanas par bērna ievietošanu audžuģimenē bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, mērķtiecīgi veido sadarbības ietvaru ar: • vecāka pašvaldības sociālā dienesta sociālo darbinieku – gadījuma vadītāju; • Atbalsta centru, ar kuru audžuģimene noslēgusi vienošanos par sadarbību, pārstāvi; • audžuģimeni; • vecākiem; • pēc nepieciešamības citiem speciālistiem vai personām. Sadarbība organizējama: • uzreiz pēc bāriņtiesu sēdēm, ja viena pēc otras plānotas sēdes par aizgādības pārtraukšanu un bērna ievietošanu audžuģimenē; • kā atsevišķa strapinstitūciju tikšanās (t.sk. interneta tiešsaistes tikšanās); • cits sadarbības aspekts. Ņemot vērā visu iesaistīto dalībnieku pausto viedokli bērna labāko interešu nodrošināšanā, sadarbības dalībnieki, izvērtējot situāciju, identificē un vienojas par: 1) bērnam nozīmīgām personām, ar kurām veicināma saskarsme; 2) minēto personu kontaktinformāciju (pēc iespējas); 3) bērna radniekus, ar kuriem saskarsme nodrošināma tikai trešās personas klātbūtnē;

termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par nodrošināto saskarsmi. Akcentējams, ka saskarsmes uzsākšanai ar vecāku, iniciatīvai jāseko no vecāka puses, savukārt audžuģimenei neatkarīgi no tā paliek pienākums sniegt informāciju par bērnu.	4) saskarsmes biežumu, īstenošanas formu ar bērna vecākiem; 5) informē par nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu. Starpinstitūciju sanāksmē noteiktais sastādāms rakstveidā un apkopotā veidā nosūtāms/izsniedzams visiem dalībniekiem. Akcentējams, ka saskarsmes uzsākšanai ar vecāku, iniciatīvai jāseko no vecāka puses. Nosaka termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi
---	---

Lai nodrošinātu bērna labāko interešu ievērošanu, izvērtējot jautājumu par saskarsmes kārtības un formas noteikšanu, **nepieciešams vārst uzmanību** tādiem aspektiem kā:

- 1) Kāds ir saskarsmes mērķis?
- 2) Cik spēcīgas attiecības pastāvējušas starp bērnu un attiecīgo ģimenes pārstāvi?
- 3) Vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums?
- 4) Vai skaidrots bērna viedoklis par saskarsmes nodrošināšanu?
- 5) Cik vecs ir bērns un kāda ir bērna attīstības stadija (ieteikums - bērniem līdz 5 gadu vecumam tikšanās sākotnēji nodrošināt tikai trešās personas klātbūtnē)?
- 6) Cik atbalstošs ir ārpusģimenes aprūpētājs?
- 7) Saskarsmes faktiskā norise – kur organizējama klātienes tikšanās? Vai saskarsmes īstenošana ietver nozīmīgu ceļa veikšanu un bērna dienas kārtības/režīma ietekmēšanu? Kāds “netiešais” kontakts atbalstāms (piemēram, telefonsarunas, sarakste sociālajos tīklos u.c.)? Cik bieži saskarsmi īstenot? Cik ilgi saskarsmei būtu jānotiek? u.c.

Ja tikšanās nodrošināmas speciālista klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināmas audžuģimenes klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināma bez trešās personas klātbūtnes
Atbalsta centrs vai cits speciālists, kuram deleģēts uzraudzīt īstenoto saskarsmi sadarbībā ar bāriņtiesu, audžuģimeni un vecākiem vai citiem radniekiem: • vienojas par dienu un laiku, kad īstenojama bērna un tam nozīmīga radnieka tikšanās; • nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; • par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus.	Audžuģimene, ievērojot iezīmēto informāciju par saskarsmes nodrošināšanu un bērna radnieka pausto vēlmi saskarsmes īstenošanai: • vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanā; • vienojas par dienu un laiku, kad minētās darbības veicamas; • nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; • par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus	Audžuģimene, ievērojot iezīmēto informāciju par saskarsmes nodrošināšanu un bērna radnieka pausto vēlmi saskarsmes īstenošanai: vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanai un vienojas par saskarsmes organizēšanu saistītiem jautājumiem. Par novērojumiem veic pierakstus. Audžuģimene iniciē saskarsmes uzsākšanu ar audžuģimenē ievietotā bērna nepilngadīgajiem māsām un brāļiem.
Novērojot saskarsmi, veicami pieraksti, kas ietver tādus kritērijus kā: 1) Kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (vai saskarsmes plāns īstenots kā paredzēts? lemesli, kādēļ plānotā tikšanās nav notikusi u.c.); 2) Diena, laiks, kad bērna radnieks ieradās un apmeklējuma ilgums; 3) Saskarsmes dalībnieku mijiedarbība; 4) Cik lielā mērā bērna radnieks izmantoja savu lomu (nosakot ierobežojumus, disciplinējot bērnu, pievēršot uzmanību bērnam, mainot attiecību modeli; veidojot drošas piesaistes attiecības utt.), kādas ir rekomendācijas konstatēto risku mazināšanai; 5) Vai saskarsmes uzraudzītājam bija jāiejaucas; 6) Kā bērna radnieks un bērns atvadās; 7) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas). 8) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai radnieks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai tikšanās reizē sniedzis atbalstu bērna uzturā vai nodrošinājis dāvanu bērnam u.c.)		Veic pierakstus, kas ietver tādus kritērijus kā: 1) Vai un ja jā - kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (ja ir zināms); 2) Kad, cik ilgi saskarsme īstenota, kādā veidā tā īstenota (telefona zvans, tikšanās klātienē, videozvans utt., arīdzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādēļ nenotika)); 3) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas); 4) Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai 5) Citi aspekti saistībā arī īstenoto saskarsmi

Ziņas par īstenotās saskarsmes ar vecākiem novērojumiem sniedzamas bāriņtiesai, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi. Sadarbības gadījumā, ziņas par īstenoto saskarsmi ar vecākiem, tās novērojumiem un secinājumiem sniedzamas arī dzimšanas vecāka pašvaldības sociālajam dienestam (ja tas nav veikts nepastarpināti, tad bāriņtiesa sniedz sociālajam dienestam ziņas par saņemto informāciju). Sociālais darbinieks, pamatojoties uz saņemtajām ziņām: var papildināt rehabilitācijas plānu, nosakot papildus atbalsta pakalpojumus risku novēršanai; aktualizēt nepieciešamību vecāku izpratnes veicināšanai saskarsmes īstenošanas laikā; konstatējot, ka vecāks nesadarbojas ar sociālo dienestu risku novēršanai, bet aktīvi /nekritiski īsteno saskarsmi, sniegt informāciju bāriņtiesai, lūdzot pārskatīt saskarsmes atbilstību bērna interešu nodrošināšanai; pieņemt informāciju zināšanai u.c..

Ievērojot noteikto termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi, bāriņtiesa izvērtē:

- Vai ir izmaiņas attiecībās un situācijā kopumā kopš pēdējās izvērtēšanas (piemēram, pēdējās starpinstitūciju tikšanās)?
- Kā bērna vecāki reaģējuši / ievērojuši vienošanos par saskarsmes nodrošināšanu?

Atbilstoši situācijai un veiktajam izvērtējumam, bāriņtiesa:

Pieņem zināšanai lietas kontekstā (piemēram, nav izrādīta nekāda interese par personisku attiecību un tieša kontakta uzturēšanu ar bērnu);

Pamatojoties uz saņemtajām ziņām no citiem sadarbības partneriem par lietas virzību un vecāku / citu radnieku iesaisti, tiek pārskatīta saskarsmes kārtības īstenošana;

Iniciē atkārtotu starpinstitūcijas sanākumi, lai iegūtu aktuālo informāciju par lietas virzību un vecāku / citu radnieku iesaisti, tiek pārskatīta saskarsmes kārtības īstenošana;

t.sk. lēmuma pieņemšana par saskarsmes ierobežojumu;
lēmuma pieņemšana par atļauju bērnam uzturēties pie vecākiem, pilngadīgiem brāļiem vai māsām, vai citiem radniekiem;
vienošanās par saskarsmes kārtības izmaiņām bez lēmuma pieņemšanas

Vērtējot jautājumu par ģimenes atkalapvienošanās iespēju:

- Sociālajam dienestam, sniedzot atzinumu (pārskats) bāriņtiesai par iespēju vecākam atjaunot pārtraukto aizgādību, vērtējama ne vien vecāka sadarbība ar dienestu un iesaiste noteikto uzdevumu izpildē, bet tā analizējama kopsakarā ar īstenotās saskarsmes aspektiem;
- Bāriņtiesai vērtējot jautājumu par aizgādības atjaunošanu, ņemt vērā saņemto informāciju par vecāka īstenoto saskarsmi: personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu, vēršot uzmanību tādiem aspektiem kā:
 - vecāka pienākuma uzturēt personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu īstenošanas regularitāte un sistemātiskums, atbilstoši vienošanai par saskarsmes kārtību;
 - vecāka saskarsmes kvalitātes izvērtējumam, īpašu vērību vēršot tiem aspektiem, kas liecina vai vecāks ar savām faktiskajām darbībām paudis, ka apzinājies un novērsis tos riskus, kas bija par iemeslu aizgādības pārtraukšanai.

Ja bāriņtiesa lēmusi, ka aizgādība nav atjaunojama un sniedzams prasības pieteikums tiesā aizgādības atņemšanai, nepieciešams aktualizēt saskarsmes kārtības ar vecākiem īstenošanu, ievērojot bērna labākās intereses.

3.6.2. Institūciju un aizbildņa (bērnu aprūpes iestādes) sadarbības modelis, aizbildnībā esoša bērna saskarsmes nodrošināšanā ar ģimeni

Pirms lēmuma pieņemšanas par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu, bāriņtiesa ņem vērā vai tā:	
Pārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, bērns jau iepriekš atradies ārpusģimenes aprūpē, mainīts aprūpes sniedzējs, tādējādi jau iepriekš apzināta ģimenes situācija u.c.)	Pilnā apmērā nepārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, lēmums par ārpusģimenes aprūpi pieņemts situācijā, kad nav atjaunotas aizgādības tiesības pēc vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas)
Veic sarunu ar aizbildni /bērnu iestādes pārstāvi, sniedzot informāciju par: 1) bērnam nozīmīgām personām, ar kurām veicināma saskarsme un minēto personu kontaktinformāciju (pēc iespējas); - ieteikumi saskarsmes nodrošināšanas uzsākšanai un nodrošināšanai. Tāpat bāriņtiesa sniedz informāciju par: 1) iemesliem, kādēļ bērnam nodrošināta ārpusģimenes aprūpe; 2) iespēju aizbildnim saņemt atbalstu (skaidrot bāriņtiesas, sociālā dienesta, Atbalsta centra kompetences. Sniegt informāciju par konkrētiem bāriņtiesas un sociālā dienesta darbiniekiem, pie kuriem aizbildnis var vērsties problēmsituāciju risināšanai; sniegt informāciju par aizbildņa iespēju izvēlēties tam atbilstošāko Atbalsta centru atbalsta saņemšanai, sniegt papildu informāciju par nevalstisko organizāciju nodrošināto mentora atbalsta pakalpojumu – informācijas apkopojums izsniedzams	Veic sarunu ar aizbildni, ar mērķi izskaidrot tā tiesības un pienākumus, vienlaikus iegūstot aizbildņa rīcībā esošo informāciju par bērnam būtiskiem jautājumiem, t.sk. nozīmīgām personām. Sarunas laikā bāriņtiesa sniedz informāciju par: 1) ārpusģimenes aprūpētāja pienākumu veicināt bērna un tam nozīmīgu radnieku saskarsmi, kā arī informēt vecākus par bērna situāciju. 2) iemesliem, kādēļ bērnam nodrošināta ārpusģimenes aprūpe; 3) iespēju aizbildnim saņemt atbalstu (skaidrot bāriņtiesas, sociālā dienesta, Atbalsta centra kompetences. Sniegt informāciju par konkrētiem bāriņtiesas un sociālā dienesta darbiniekiem, pie kuriem aizbildnis var vērsties problēmsituāciju risināšanai; sniegt informāciju par aizbildņa iespēju izvēlēties tam atbilstošāko Atbalsta centru atbalsta saņemšanai, sniegt papildu informāciju par nevalstisko organizāciju nodrošināto mentora atbalsta pakalpojumu – informācijas apkopojums izsniedzams rakstveidā, kur, tostarp, ietverta kontaktinformācija atbalsta saņemšanai); 4) nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu.

rakstveidā, kur, tostarp, ietverta kontaktinformācija atbalsta saņemšanai); 3) nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu; 4) izskaidro ārpusģimenes aprūpes sniedzēja pienākumu veicināt bērna un tam nozīmīgu radnieku saskarsmi.	Pēc papildu informācijas iegūšanas, t.sk. no gadījuma risināšanā iesaistītām citu institūciju pārstāvjiem, atkārtotā saziņā ar aizbildni / bērna aprūpes iestādi,, sniedz informāciju par: 1) bērnām nozīmīgām personām, ar kurām veicināma saskarsme un minēto personu kontaktinformāciju (pēc iespējas); 2) ieteikumiem saskarsmes nodrošināšanas uzsākšanai.
Saruna protokolējama un tās protokols pievienojams bāriņtiesas lietas materiāliem. Arīdzan šajā gadījumā iesakāms veidot sadarbību ar visiem gadījuma risināšanā iesaistītajiem dalībniekiem, lai vienotos par vecāku saskarsmes ar bērnu principiem un kārtību (vismaz pirmajam periodam). Akcentējams, ka saskarsmes uzsākšanai ar vecāku, iniciatīvai jāseko no vecāka puses. Vienlaikus neatkarīgi no tā, paliek aizbildņa pienākums informēt vecāku par bērna situāciju Bāriņtiesai, informējot sociālo dienestu par aizgādības pārtraukšanu vecākiem un tiem riska faktoriem, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes, sniedzama informācija par aizbildni un bērna situāciju, kas var ietekmēt vai veicināt saskarsmes īstenošanu. Bāriņtiesa nosaka termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi ar vecākiem (vai citiem radniekiem, ja attiecināms).	

Ja tikšanās organizēta speciālista klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināma aizbildņa klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināma bez trešās personas klātbūtnes
Aizbildnis, sadarbībā ar sociālo dienestu vai citiem speciālistiem, vecākiem vai citiem radniekiem: - vienojas par dienu un laiku, kad īstenojama bērna un tam nozīmīga radnieka tikšanās; - nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; - par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus	Aizbildnis, ņemot vērā saņemto informāciju par saskarsmes īstenošanu un izvērtējot esošo situāciju, sadarbībā ar vecākiem vai citiem radniekiem: - vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanā; - vienojas par dienu un laiku, kad minētās darbības veicamas; - nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; - par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus.	Aizbildnis, ievērojot iezīmēto informāciju par saskarsmes nodrošināšanu un bērna radnieka pausto vēlmi saskarsmes īstenošanai: vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanai un vienojas par saskarsmes organizēšanu saistītiem jautājumiem. Par novērojumiem veic pierakstus. Aizbildnis iniciē saskarsmes uzsākšanu / atjaunošanu ar aizbildnībā esošā bērna nepilngadīgajiem māsām un brāļiem.
Novērojot saskarsmi, veicami pieraksti, kas ietver tādus kritērijus kā: - Kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (Vai saskarsmes plāns īstenots kā paredzēts? lemesli, kādēļ plānotā tikšanās nav notikusi u.c.); - Diena, laiks, kad bērna radnieks ieradās un apmeklējuma ilgums; - Saskarsmes dalībnieku mijiedarbība; - Cik lielā mērā bērna radnieks izmantoja savu lomu (nosakot ierobežojumus, disciplinējot bērnu, pievēršot uzmanību bērnam, mainot attiecību modeli; veidojot drošas piesaistes attiecības utt.), kādas ir rekomendācijas konstatēto risku mazināšanai; - Vai saskarsmes uzraudzītājam bija jāiejaucas; - Kā bērna radnieks un bērns atvadās; - Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas); - Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai radnieks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai tikšanās reizē sniedzis atbalstu bērna uzturā vai nodrošinājis dāvanu bērnam u.c.)		Veic pierakstus, kas ietver tādus kritērijus kā: - Vai un ja jā - kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (ja ir zināms); - Kad, cik ilgi saskarsme īstenota, kādā veidā tā īstenota (telefonzvans, tikšanās klātienē, videozvans utt., arīdzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādēļ nenotika)); - Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas); - Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai; - Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi.

Ziņas par īstenoto saskarsmi, novērojumiem regulāri sniedzamas bērna pašvaldības bāriņtiesai.

Ziņas par īstenoto saskarsmi ar vecākiem, tās novērojumiem un secinājumiem sniedzamas arī dzimstības sociālajam dienestam (ja tas nav veikts nepastarpināti, tad bāriņtiesa sniedz sociālajam dienestam ziņas par saņemto informāciju). Sociālais darbinieks, pamatojoties uz saņemtajām ziņām: var papildināt rehabilitācijas plānu, nosakot papildus atbalsta pakalpojumus risku novēršanai; aktualizēt nepieciešamību vecāku izpratnes veicināšanai saskarsmes īstenošanas laikā; konstatējot, ka vecāks nesadarbojas ar sociālo dienestu risku novēršanai, bet aktīvi / nekritiski īsteno saskarsmi, sniegt informāciju bāriņtiesai, lūdzot pārskatīt saskarsmes atbilstību bērna interešu nodrošināšanai; pieņemt informāciju zināšanai u.c.

Ievērojot noteikto termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi, bāriņtiesa izvērtē:

- Vai ir izmaiņas attiecībās un situācijā kopumā kopš pēdējās izvērtēšanas (piemēram, pēdējās starpinstitūciju tikšanās)?
- Kā bērna vecāki īstenojuši savu pienākumu personisku attiecību un tiešu kontaktu ar bērnu nodrošināšanā?

Atbilstoši situācijai un veiktajam izvērtējumam, bāriņtiesa:

Pieņem zināšanai lietas kontekstā (piemēram, nav izrādīta nekāda interese par personisku attiecību un tieša kontakta uzturēšanu ar bērnu);

Pamatojoties uz saņemtajām ziņām no citiem sadarbības partneriem par lietas virzību un vecāku / citu radnieku iesaisti; aktualizē jautājumu par saskarsmes īstenošanu;

Iniciē starpinstitūcijas sanākumi, lai risinātu problēmsituāciju par bērna un vecāku / citu radnieku saskarsmes kārtības organizēšanu.

t.sk. lēmuma pieņemšana par saskarsmes ierobežojumu;
lēmuma pieņemšana par atļauju bērnam uzturēties pie vecākiem, pilngadīgiem brāļiem vai māsām, vai citiem radniekiem.

Vērtējot jautājumu par ģimenes atkalapvienošanās iespēju:

- Sociālajam dienestam, sniedzot atzinumu bāriņtiesai par iespēju vecākam atjaunot pārtraukto aizgādību, vērtējama ne vien vecāka sadarbība ar dienestu un iesaiste noteikto uzdevumu izpildē, bet tā analizējama kopsakarā ar īstenotās saskarsmes aspektiem;
- Bāriņtiesai vērtējot jautājumu par aizgādības atjaunošanu, ņemt vērā saņemto informāciju par vecāka īstenoto saskarsmi: personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu, vēršot uzmanību tādiem aspektiem kā:
 - vecāka pienākuma uzturēt personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu īstenošanas regularitāte un sistemātiskums, atbilstoši noteiktajai saskarsmes kārtībai;
 - vecāka saskarsmes kvalitātes izvērtējumam, īpašu vērību vēršot tiem aspektiem, kas liecina vai vecāks apzinājies un novērsis tos riskus, kas bija par iemeslu aizgādības pārtraukšanai.

Ja bāriņtiesa lēmusi, ka aizgādība nav atjaunojama un sniedzams prasības pieteikums tiesā aizgādības atņemšanai, nepieciešams aktualizēt saskarsmes kārtības ar vecākiem īstenošanu, ievērojot bērna labākās intereses.

3.7. Metodisko ieteikumu pielikumi

3.7.1. Saskarsmes fiksācijas veidlapa, ja saskarsme notiek trešās personas klātbūtnē

(Saskarsmes persona, kuras klātbūtnē notiek saskarsme - Vārds Uzvārds, ja attiecināms - iestādes nosaukums, amats)

novērojumi par ārpusģimenes aprūpē esošā bērna

saskarsmi ar

(Vārds Uzvārds)

(Personas, ar kuru īsteno saskarsmi Vārds Uzvārds radniecība /saistība ar bērnu)

Sākotnējā vienošanās par saskarsmes īstenošanu / aspekti kas ņemami vērā no iepriekšējām tikšanās reizēm (piemēram, vienošanās pamats – kurš iniciējis tikšanās norisi; kāds ir tikšanās trešās personas klātbūtnē pamatojums; vai saskarsmes laikā vēršama uzmanība konkrētām pazīmēm /veicināmas kādas prasmes; vienošanās par to, kurš bērnu atvedīs uz tikšanās vietu; cik ilgi plānota tikšanās utt.)	
Iesaistīto dalībnieku kontaktinformācija (tālruna nr.; dzīvesvietas adreses utt.)	
Saskarsmes īstenošana	
Tikšanās datums	
Tikšanās laiks (cikos sākās, cikos beidzās)	
Bērna ierašanās (kurš atveda; ierašanās laiks; vai ieradās laikā / kavēja; ja kavēja - vai informēja, ka kavēs; novērojumi - bērna reakcijas pirms tikšanās; vai bija apslimis utt.)	
Pieaugušā ierašanās (ierašanās laiks; vai ieradās laikā / kavēja; ja kavēja - vai informēja, ka kavēs/ neieradīsies; novērojumi – piemēram, vai ieradās arī citas personas – ja jā, kas) utt.)	
Cita būtiska informācija	

Novērojumi par saskarsmes īstenošanu

Satikšanās (pieaugušā-bērna mijiedarbība satiekoties; sasveicināšanās (pieaugušais-bērns; pieaugušais-pieaugušais); pieaugušo un bērna reakcijas; pieaugušā vienošanās ar bērnu, ko vēlas tikšanās laikā darīt utt.)	
Tikšanās laiks	

(Vai sagatavojies tikšanai (ir padomāts, kā pavadīt laiku ar bērnu); saskarsmes dalībnieku mijiedarbība – piemēram, piesaistes aspekti, izpratne par pieaugušā-bērna attiecību aspektiem, savas kā pieaugušā lomas apzināšanās un īstenošana attiecībās ar bērnu utt.); kā tiek īstenots kopējs laiks – vai aktivitātes atbilstošas bērna vecumam, attīstības līmenim, tās orientētas uz piesaistes veicināšanu, attiecību pilnveidi utt.); komunikācija – vai pārrunātais ir atbilstošs situācijai, vai netiek iespaidots bērna viedoklis, sniedzot negatīvu informāciju par aprūpētājiem / nepiepildāmu solījumu izteikšana utt. pieaugušā iesaiste bērnā nozīmīgu jautājumu apzināšanā, risināšanā utt. Novērojumi, secinājumi un ieteikumi par fiksēto, ja iepriekš konstatēti konkrēti riski, attīstāmas noteiktas prasmes utt.)	
Drošības līmenis tikšanās laikā (Vai tikšanās laikā saskarsmes personai bija jāiejaucas; ja jā - kāda veida apdraudējums tika novērots)	
Atvadišanās (pieaugušā-bērna mijiedarbība atvadoties, vienošanās nākošai tikšanai; pieaugušā un bērna reakcijas pēc saskarsmes utt.)	
Citi aspekti, saistībā ar īstenoto saskarsmi	
Novērojumi, kas sniegti vecākam, vienošanās par turpmāko sadarbību un saskarsmi utt.	
Novērojumi, kas sniedzami sadarbības institūcijām (sociālajam dienestam, bāriņtiesai) (piemēram, novērots par prasmju un izpratnes trūkumu, kas pilnveidojama; izpratnes trūkums par pieaugušā lomu attiecībās ar bērniem (kas tieši); saskarsmes dinamika – vērojams pozitīvs progress (kas tieši); vērojama nemainīga situācija (kas tieši par to liecina); vērojams regress un būtu vērtējams jautājums par saskarsmes ierobežošanu (kas tieši par to liecina))	
Cita informācija	

3.7.2. Audžuģimenei / aizbildnim / bērna aprūpes institūcijai fiksējamā informācija par saskarsmes norisi

Novērojumi par ārpusģimenes aprūpē esošā bērna _____ saskarsmi ar _____
(Vārds Uzvārds)

(Personas, ar kuru īsteno saskarsmi Vārds Uzvārds radniecība /saistība ar bērnu)

Ja nepieciešams palīdzēt saskarsmes norisi organizēt, veicināt, kā tas izpaužas, kuras personas ir tās ar ko sadarbojas	
---	--

Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja piezīmes

Saskarsmes norise (Kad, cik ilgi, kādā veidā telefonzvans, tikšanās klātienē, videozvans utt.) Arī dzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādē) nenotika)	
Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas)	
Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai	
Novērojumi par attiecību nozīmīgumu, piesaistes modeli utt. (Piemēram, labvēlīgas, pozitīvas attiecības; neskaidras attiecības; vienvirziena attiecības (tikai bērna iniciatīva); saspīlētas attiecības;)	
Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai vecāks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai sniedzis atbalstu bērna uzturā iesaistās bērna audzināšanā; vai brāļi / māsas izprot savu radniecību un saskarsmes laikā to stiprina; vai tikšanās organizēta domājot par bērna interesēm u.c.)	
Cita informācija	

4. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par bērna nodošanu citas personas aprūpē un viesģimenes statusa piešķiršanu

(pirmreizēji publicēts 20.12.2021.)

4.1. Tiesiskais regulējums

No 2008.gada 1.oktobra stājušies spēkā grozījumi [Bēru tiesību aizsardzības likumā](#), nosakot kārtību kādā:

- vecāku aprūpē esošu bērnu var nodot citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzībā;
- ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu var nodot citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzībā;
- vecāku aprūpē un ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu var nodot citas personas aprūpē ārvalstī un aprūpes uzraudzībā.¹¹⁵

Attiecībā uz citā ģimenē ievietota bērna aprūpes uzraudzību minēto grozījumu mērķis bija sekojošs:

- 1) ja bērna vecāki vai aizbildnis vēlas bērnu ievietot uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, ģimenē ārvalstīs, to var darīt ar bāriņtiesas piekrišanu, ja iepriekš šī ievietošana saskaņota ar attiecīgās valsts kompetento iestādi un tā nodrošinās bērna dzīves apstākļu pārbaudi ģimenē;
- 2) ieviest jaunu jēdzienu „viesģimene”, kā arī paredzēt kārtību, kā persona vai laulātie tiek atzīti par piemērotiem veikt viesģimenes pienākumus, sniedzot atbalstu bērnam, kas ievietots aprūpes iestādē. Tāpat [Bēru tiesību aizsardzības likuma grozījumos](#) ir noteiktas skaidrākās prasības tam kā laulātie (persona) tiek atzīti par piemērotiem veikt viesģimenes funkcijas, kādas pārbaudes (ieraksti par personām Sodū reģistrā, veselības pārbaudes u.c.) veic bāriņtiesa pirms pieņem lēmumu par statusa piešķiršanu. Savukārt lēmumu par to, kuru bērnu uzticēt viesģimenei pieņem aprūpes iestādes vadītājs, vienojoties ar viesģimeni par savstarpējām tiesībām un pienākumiem, kā arī laika periodu, kuru bērns pie viesģimenes pavadīs. Šī savstarpējā vienošanās tiks nosūtīta viesģimenes dzīvesvietas bāriņtiesai, kura veiks regulāras pārbaudes par bērna dzīves apstākļiem ģimenē;
- 3) ka laulātajiem (personai), kas veikusi viesģimenes pienākumus nav prioritāras tiesības kļūt par bērna aizbildni vai adoptētājiem, kā arī laulātajiem (personai), kas uzņēmusi ārvalstī ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu, nav prioritāras tiesības kļūt par bērna adoptētājiem.¹¹⁶

¹¹⁵ [Bēru tiesību aizsardzības likuma 45.¹, 45.², 45.⁴](#) panti. LR likums. Latvijas Vestnesis Nr.199/200, 08.07.1998.

¹¹⁶ [Grozījumi Bēru tiesību aizsardzības likumā](#). Likumprojekts. 2007. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/47CAF73979DFDBA0C22573A20051194F?OpenDocument> – aplūkots 04.10.2021.

Līdz ar minētajiem [grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#) tika ieviests jauns tiesību institūts – viesģimene, kas atbilstoši šobrīd spēkā esošajam normatīvajam regulējumam ir laulātie vai persona, kas uz laiku uzņem savā dzīvesvietā bērnu aprūpes iestādē ievietotu bērnu vai bērnu aprūpes iestādē kontaktējas ar tur ievietotu bērnu¹¹⁷. Attiecībā uz nosacījumiem viesģimenes statusa iegūšanai un bērna uzturēšanos viesģimenē **detalizētāks apraksts 4.2.2.punktā**.

Bērna tiesības uz ģimeni regulē speciālā tiesību norma. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta](#) pirmā daļa paredz, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Šī norma ir spēkā kopš Latvija pieņēma [Bērnu tiesību aizsardzības likumu](#) 1998.gada 19.jūnijā.¹¹⁸ 2018.gada 3.maijā ir pieņemti [grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#), kas papildināti II nodaļā “Bērna pamattiesības” ar [7.¹ pantu](#), kas paredz, ka bērnam ir neatņemamas tiesības uz ģimeni. Likumdevējs tiesību akta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) nav skaidrojis šāda papildinājuma nepieciešamību, tādējādi faktiski patlaban Bērnu tiesību aizsardzības likumā norma, ka bērnam ir tiesības uz ģimeni, atkārtojas, jo tai atšķiras frāze “tiesības uzaugt ģimenē”, un “tiesības uz ģimeni”, kas pēc būtības paredz vienu un to pašu tiesību kopumu, jo starptautisko tiesību aktu, kā arī Latvijas tiesību aktu izpratnē jautājums skar bērnu līdz astoņpadsmit gadu vecumam. Metodisko ieteikumu kontekstā detalizētāk netiks analizēta šo normu līdzība vai atšķirība, jo metodisko ieteikumu mērķis ir sagatavot ieteikumus par bērna nodošanu citas personas aprūpē un viesģimenes statusa piešķiršanu, kas faktiski pēc būtības nozīmē ieteikumu sagatavošanu par bērna nodošanu ģimeniskā vidē.

4.1.1. Vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība

Vecāku aprūpē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē Latvijā reglamentē [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.¹ pants](#).¹¹⁹ Minētā likuma [45.¹ pantā](#) noteiktas prasības attiecībā uz vecāku aprūpē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē uz laiku, kas ir ilgāks par trīs mēnešiem, tomēr jāņem vērā, ka vecāks bērnu citas personas aprūpē var nodot gan uz laiku, kas ir ilgāks par trīs mēnešiem un uz laiku, kas ir īsāks par trīs mēnešiem, līdz ar to šajā apakšnodaļā tiks aplūkoti divi iespējamie veidi un prasības, kādā vecāka aprūpē esošu bērnu var nodot citas personas aprūpē Latvijā:

- 1) vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē **uz laiku, kas ir īsāks par trīs mēnešiem**;
- 2) vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē **uz laiku, kas ir ilgāks par trīs mēnešiem**.

¹¹⁷ Turpat.

¹¹⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹¹⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

4.1.2. Vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē uz laiku, kas ir īsāks par trīs mēnešiem

[Civillikuma 177.pantā](#) noteikts, ka bērns līdz pilngadības sasniegšanai ir vecāku aizgādībā.¹²⁰ Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. No minētā izriet, ka vecāks ir atbildīgs par bērnu, taču ne reti ir gadījumi, kad vecāks dažādu apstākļu dēļ nevar uzņemties bērna ikdienas aprūpes pienākumus, piemēram, visbiežāk sastopamais iemesls – vecāks izbrauc sezonālā peļņā uz ārvalstīm. Neraugoties uz to, ka pēc Oficiālās statistikas portāla datiem emigrantu skaits pēdējos gados ir būtiski samazinājies¹²¹, ir nepieciešami skaidri rīcības soļi tiem gadījumiem, kad vecāks bērnu nodod citas personas aprūpē, ja šis laika periods ir līdz trīs mēnešiem.

Līdz ar to gadījumos, kad vecāks īslaicīgi (laika periodā līdz trīs mēnešiem) bērnu nodod citas personas aprūpē, ir jāievēro konkrēti nosacījumi. Būtiski ņemt vērā, ka cita persona ir jebkura persona, kura nav bērna vecāks, līdz ar to, nosacījumi, kas jāievēro par bērna nodošanu citas personas aprūpē ir attiecināmi uz jebkuru personu, neraugoties uz to, ka ģimene dzīvo vienā mājāsaimniecībā ar vecvecākiem, tēva vai mātes brāļiem/māsām, kuri potenciāli varētu uzņemties rūpes par bērnu. Proti, cita persona ir arī vecvecāks, pilngadīgie brāļi/māsas vai citi tuvi ģimenes locekļi, tādējādi nosacījumi par bērna nodošanu citas personas aprūpē ir jāievēro arī attiecībā pret tuviem ģimenes locekļiem.

Svarīgi!

Gadījumos, kad vecāka aprūpē esošu bērnu nodod citas personas aprūpē un laiku, kas ir īsāks par trīs mēnešiem, nav attiecināms [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.¹](#) regulējums

Piemērs

Bērns vasaras laikā uzturas laukos pie vecvecākiem vai citiem ģimenes locekļiem.

¹²⁰ [Civillikums](#). LR likums. Valdības Vēstnesis Nr.41, 20.02.1937.

¹²¹ Iedzīvotāju starptautiskā ilgtermiņa migrācija pa valstu grupām - Rādītāji, Valstu grupa un Laika periods.

Iedzīvotāju skaits, kas izbraukuši no Latvijas:

2020.gadā – 11 990

2019.gadā – 14 583

2018.gadā – 15 814

2017.gadā – 17 724

[Oficiālās](#) [statistikas](#) [portāls](#).

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IB_IBE/IBE010/table/tableViewLayout1/
07.10.2021.

Pieejams:
aplūkots

Kā jau minēts, [Civillikuma 177.pantā](#)¹²² noteikts, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā, savukārt, no [Civillikuma 178.pantā](#)¹²³ noteiktā secināms, ka neatkarīgi no tā, vai bērna vecāki dzīvo kopā vai šķirti vecākiem ir kopīga aizgādība, kas ietver rūpes par bērnu, bērna aprūpes nodrošināšanu, kā arī bērna uzraudzību. Līdz ar to, ja viens no vecākiem kādu iemeslu dēļ, piemēram, darbs ārvalstīs vai vecāka slimības dēļ nespēj bērnu aprūpēt, šis pienākums ir otram vecākam. Taču gadījumos, kad abi vecāki vēlas, piemēram, izbraukt uz ārvalstīm un bērns tiek atstāts Latvijā, tad bērna vecākiem ir rūpīgi jāizvērtē, kura persona varēs pārstāvēt bērnu viņu prombūtnes laikā. Vecākiem ir jāizvērtē, vai persona, kurai tiks uzticēta bērna pārstāvība, spēs nodrošināt bērna aprūpi, jo gadījumos kad persona nenodrošinās bērna aprūpi, bāriņtiesai būs jāvērtē, vai vecāki paši spēj atbilstoši bērnu aprūpēt un vai vecāka izvēle nodod bērnu citas personas aprūpē bija atbilstoša bērna interesēm, proti, vai vecāku pieņemtie lēmumi attiecībā uz bērnu ir atbilstoši bērna interesēm. Tādējādi, vecākiem **pirms** bērna nodošanas citas personas aprūpē jāievēro sekojošais:

- 1) rūpīgi jāizvērtē, vai persona, kurai tiks uzticēta bērna aprūpe, spēs pilnvērtīgi to nodrošināt;
- 2) personai, kurai tiks uzticēta bērna aprūpe, jābūt vecākiem zināmai un uzticamai.

Kad vecāki ir izvērtējuši, kura no viņiem zināmajām personām atbilst kritērijiem, lai nodrošinātu bērna ikdienas aprūpi, nepieciešama pilnvaras sagatavošana. Atbilstoši [Administratīvā procesa likuma 38.panta](#) pirmajai daļai¹²⁴ fiziskās personas pārstāvību noformē ar notariāli apliecinātu pilnvaru. **Pilnvaru sagatavot un apliecināt var:**

- pie zvērināta notāra;
- bāriņtiesā (ja dzīvesvietas novadā vai pagastā nav zvērināta notāra)¹²⁵.

Saskaņā ar [Civillikuma 2289.pantu](#) ar pilnvarojuma līgumu viena puse (pilnvarnieks, uzdevuma ņēmējs) uzņemas izpildīt otram (pilnvaras devējam, pilnvarotājam, uzdevuma devējam) - zināmu uzdevumu, bet pilnvaras devējs apņemas pilnvarnieka rīcību atzīt sev par saistošu. Ar pilnvaras izsniegšanu abām pusēm gan pilnvaras devējam, gan pilnvaras ņēmējam ir gan tiesības, gan pienākumi. Pilnvarā ir jāparedz noteikts uzdevumu apjoms, ko pilnvarotājs dod pilnvarniekam. Attiecībā uz nepilngadīga bērna interešu pārstāvību visbiežāk bērns ir jāpārstāv izglītības iestādē, pie ārstniecības personas vai ārstniecības iestādēs. Jāatzīmē, ka pilnvaru var sagatavot ļoti detalizētu un būtu vēlams, ka pilnvarā ir detalizēti norādīts, ko uzdevuma ņēmējs var darīt.

Piemērs

Pilnvarā konkrēti būtu jānorāda – pārstāvēt bērnu valsts un pašvaldības iestādēs, iesniegt iesniegumus, saņemt informāciju par veselības stāvokli, nepieciešamības gadījumā nodrošināt bērna vakcināciju utt..

¹²² [Civillikums](#). LR likums. Valdības Vēstnesis Nr.41, 20.02.1937.

¹²³ Turpat.

¹²⁴ [Administratīvā procesa likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr.164, 14.11.2001.

¹²⁵ [Bāriņtiesu likuma 2.panta](#) otrā daļa. LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 07.07.2006.

Svarīgi!

Ja ir kādas darbības, ko vecāks nevēlas uzticēt pilnvarniekam, piemēram, dot piekrišanu bērna operācijai, tad vecāks to nenorāda un tas netiks iekļauts pilnvarā

Vienlaikus būtisks apstāklis, kas jānorāda pilnvarā – pilnvaras derīguma termiņš vai jānorāda apstākļi, kuriem iestājoties, pilnvara zaudē spēku. Piemēram, ja pilnvaras uzdevums ir bijis risināt visus jautājumus Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē, lai nokārtotu bērnam (tiek norādīts bērna vārds, uzvārds, personas kods) pasi. Tad pilnvaras derīguma termiņš norādāms – līdz dotā uzdevuma izpildei. **Pilnvara nedrīkst būt beztermiņa!**

Vienlaikus būtiski atzīmēt, ka pilnvarā obligāti norādāms, vai pilnvara ir ar pārpilnvarojuma tiesībām vai pilnvara ir bez pārpilnvarojuma tiesībām. Saskaņā ar [Civillikuma 2299.pantu](#)¹²⁶, ja iemesli, kas ceļas no pilnvarnieka paša, kavē viņu personīgi izpildīt uzņemto uzdevumu, bet pie tam lietas raksturs neļauj to vilcināt, tad viņam jāizpilda savs pienākums caur trešo personu, ja vien pilnvarojuma tālākdošana citai personai nav viņam ar līgumu tieši aizliegta. Izņemot augstāk minētos steidzamos gadījumus, pilnvarnieks var sevi atvietot ar citu tikai tad, kad šādu tiesību viņam pilnvarotājs noteikti piešķīris. Līdz ar to, pilnvarā ir jānorāda, vai tā ir ar pārpilnvarojuma tiesībām vai bez pārpilnvarojuma tiesībām.

4.1.3. Vecāka aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē uz laiku, kas ir ilgāks par trīs mēnešiem

Attiecībā uz vecāka aprūpē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē uz laiku, kas ir ilgāks par trīs mēnešiem, jāņem vērā [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.1 pantā](#) noteiktais¹²⁷ - vecāki var nodot bērnu citas personas aprūpē Latvijā uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, ja pirms nodošanas vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa atzinusi, ka šāda nodošana atbilst bērna interesēm un persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Minētais regulējums paredz **vecāku dzīvesvietas bāriņtiesas** atzinuma sagatavošanu. Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 53.1 panta](#) pirmo daļu¹²⁸ lēmumu par vecāku aprūpē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē Latvijā uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, **pieņem vecāku deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa**.

Ņemot vērā minēto, attiecīgā bāriņtiesa ir atbildīga par atzinuma sagatavošanu. **Atzinuma sagatavošanas procesā bāriņtiesai ir jāvērtē būtiski apstākļi:**

- ja viens vecāks vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē, tad kāds ir otra vecāka viedoklis.

Kā norādīts 1.1.1. punktā līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Līdz ar to, ja kādu iemeslu dēļ viens no bērna vecākiem nevar nodrošināt bērna aprūpi, tad šis pienākums

¹²⁶ [Civillikums](#). LR likums. Valdības Vēstnesis Nr.41, 20.02.1937.

¹²⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹²⁸ [Bāriņtiesu likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 07.07.2006.

gulstas uz otru vecāku. Tāpēc ir svarīgi noskaidrot otra vecāka viedokli. Ja abi bērna vecāki vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē, tad abi vecāki vēršas bāriņtiesā.

- vecāka viedoklis un argumenti, kāpēc bērns nododams tieši šīs personas aprūpē;
- kādi ir iemesli, kāpēc vecāks vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē, vai attiecīgie iemesli ir pamatoti;
- vai bērna nodošana citas personas aprūpē ir nepieciešama;
- bērna viedoklis par attiecīgo situāciju;
- bērna emocionālā saikne ar personu, kuras aprūpē plānots nodod bērnu;
- uz kādu laika periodu vecāks vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē;
- vai bērna nodošana citas personas aprūpē uz ilgstošāku laiku reāli sakrīt ar to laika periodu, kad vecāks objektīvu apstākļu dēļ pats nespēj nodrošināt bērna aprūpi;
- kādas ir iespējas bērnam pēc iespējas ātrāk atgriezties vecāka aprūpē, piemēram, ja vecāks dodas peļņā uz ārvalstīm, vai pastāv iespēja, ka bērns pēc neilga laika var doties uz ārvalsti pie vecāka;
- kā un cik bieži vecāks plāno nodrošināt komunikācijas uzturēšanu ar bērnu;
- kā vecāks nodrošinās komunikāciju un informācijas apmaiņu par būtiskiem jautājumiem, kas attiecas uz bērnu ar personu, kuras aprūpē bērns atstāts;
- kā vecāks plāno nodrošināt izdevumu apmaksu, kas saistīti ar bērna aprūpi, bērnam uzturoties citas personas aprūpē.

Vienlaikus bāriņtiesai, vērtējot minētos apstākļus atzinuma sagatavošanas procesā, jāņem vērā [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7.¹ panta](#) un [26.panta](#) pirmajā daļā¹²⁹ noteiktās bērna tiesības uz ģimeni un, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Līdz ar to, vērtējot bērna iespējamo nodošanu citas personas aprūpē, bāriņtiesai jāvērtē, vai tas ir vienīgais situācijas risinājums konkrētajai ģimenei un kā šāda rīcība ietekmēs bērnu. Tāpat bāriņtiesas pienākums ir sniegt informāciju vecākiem par valsts un pašvaldības nodrošinātajiem atbalsta pasākumiem ģimenei saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#), [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā](#) un citos normatīvajos aktos noteikto. Taču gadījumos, kad bāriņtiesa konstatējusi nepieciešamību sniegt ģimenei sociālo palīdzību un/vai pakalpojumus, bāriņtiesas pienākums ir informēt pašvaldības sociālo dienestu par konkrētās ģimenes apstākļiem.

Bāriņtiesa atzinuma sagatavošanas procesā vērtē minētos apstākļus un vienlaikus saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.¹ panta](#) pirmo daļu¹³⁰ bāriņtiesa, ja nepieciešams, pieprasa šīs personas dzīvesvietas bāriņtiesas atzinumu par attiecīgās personas spēju bērnu pienācīgi aprūpēt. Pieprasot personas dzīvesvietas atzinumu, tiek nodrošināts, ka bērna nodošana citas personas aprūpē ir pilnvērtīgi un vispusīgi izvērtēta un tā atbilst bērna labākajām interesēm. **Citas personas dzīvesvietas bāriņtiesai atzinuma sagatavošanas procesā ir jāvērtē būtiski apstākļi:**

- personas, kuras aprūpē plānots nodot bērnu, viedoklis par konkrēto situāciju, tostarp noskaidrojot uz cik ilgu laiku persona ir gatava uzņemt bērnu savā ģimenē;

¹²⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹³⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

- personas dzīves apstākļu pārbaude ar mērķi noskaidrot, kādā ģimenē bērns tiks uzņemts, proti, vai ģimenē ir citi bērni, ja ir, vai bērni ir savstarpēji pazīstami, vai bērnam būs atsevišķa istaba, vai bērns dzīvos vienā istabā ar personas bioloģiskajiem bērniem. Ja bērns dzīvos vienā istabā ar citiem bērniem, vai bērnam būs iespēja pilnvērtīgi mācīties, vai būs iespēja individuāli pavadīt brīvo laiku un atpūsties, ja bērns to vēlēšies;
- ja bērns ir ar īpašām vajadzībām, vai persona spēs nodrošināt bērnam nepieciešamo medicīnisko aprūpi, tostarp ārstniecības personu konsultācijas;
- ja bērns ir ar īpašām vajadzībām, vai personai ir zināšanas un prasmes bērnu ar īpašām vajadzībām aprūpē;
- ja personai ir bērni, jānoskaidro viņu viedoklis par bērna uzņemšanu ģimenē;
- ja vienā mājsaimniecībā dzīvo citi ģimenes locekļi, jānoskaidro viņu viedoklis par bērna uzņemšanu ģimenē;
- ja personas bērni ir obligātās izglītības vecumā, jājauc izglītības iestādēm informācija ar mērķi noskaidrot, vai persona pienācīgi pilda savus vecāku pienākumus attiecībā uz izglītības nodrošināšanu, tādējādi izvērtējot, vai persona var uzņemties atbildību par citu bērnu;
- vai persona ir vienojusies ar bērna vecākiem par bērna aprūpes izdevumu segšanu.

Gadījumā, ja persona, kuras aprūpē plānots nodod bērnu, dzīvo tajā pašā administratīvajā teritorijā, kurā dzīvo bērna vecāki, arī personas un vecāku dzīvesvietas bāriņtiesai jāvērtē iepriekš minētie būtiskie apstākļi.

Laikā, kad vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa un citas personas dzīvesvietas bāriņtiesa vērtē būtiskos apstākļus atzinuma sagatavošanas procesā, vecāku dzīvesvietas bāriņtiesai ir pienākums izmantot [Bāriņtiesu likuma 16.pantā](#)¹³¹ noteiktās tiesības pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus. Piemēram, informāciju no Sodū reģistra par personas sodāmību.

Bāriņtiesai, saņemot Sodū reģistra ziņas, jāpievērš uzmanība, vai :

- persona ir sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu;
- vai persona ir sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību;
- vai personai tiesa ir piemērojusi [Krimināllikumā](#) noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus;
- vai persona sodīta administratīvi par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu.

Tomēr attiecībā uz citas personas aprūpē nododamu bērnu normatīvais regulējums neparedz atļauju vai aizliegumu nodot bērnu personas aprūpē, ja šī persona ir sodīta par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem, taču, lai pēc iespējas pilnīgāk būtu izvērtētas bērna intereses un tiesības, nododot viņu citas personas aprūpē, bāriņtiesai ir jāprasa informācija Sodū reģistram. Ņemot vērā minēto, bāriņtiesai, vērtējot Sodū reģistra informāciju, jāņem vērā

¹³¹ [Bāriņtiesu likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 07.07.2006.

par kādu pārkāpumu persona ir sodīta, ja persona ir sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, vai tiesa ir piemērojusi [Krimināllikumā](#) noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, bērna nodošana šādas personas aprūpē nav savienojama ar bērna labāko interešu aizsardzības principu.

Gadījumos, kad Sodū reģistrs sniedzis informāciju, ka persona ir sodīta par citu noziedzīgu nodarījumu, bāriņtiesa izvērtē nepieciešamību pieprasīt informāciju Valsts probācijas dienestam, noskaidrojot, kā persona ir sadarbojusies ar Valsts probācijas dienestu, kādos pasākumos recidīva mazināšanai persona bijusi iesaistīta un citu informāciju, kas var būt būtiska, vērtējot bērna nodošanu attiecīgās personas aprūpē uz laiku.

Savukārt, attiecībā uz personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas un administratīvi sodītas par fizisko un emocionālo vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir vērtēt iespējamus riskus bērna nodošanai citas personas aprūpē uz laiku, kas ir ilgāks par trīs mēnešiem.

Svarīgi!

Informācija no Sodū reģistra jāpieprasa arī par citām personām, kas dzīvo vienā mājsaimniecībā

Izvērtējot personas atbilstību bērna ņemšanai aprūpē, bāriņtiesai jāpieprasa ārstniecības personu informācija par personas veselības stāvokli, t.i., ģimenes ārsta informācija par personas veselības stāvokli, kā arī narkologa un psihiatra sniegtā informācija.

Kad vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa un citas personas dzīvesvietas bāriņtiesa ir atzinusi, ka bērna nodošana atbilst bērna interesēm un persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt, vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa sniedz atzinumu, pieņemot lēmumu, kurā tiek norādīti vērtētie apstākļi un pamatojums, kādēļ bērna nodošana citas personas aprūpē atbilst bērna interesēm un ka persona spēs nodrošināt bērnam nepieciešamo aprūpi. Tāpat citas personas dzīvesvietas bāriņtiesa sniedzot atzinumu par personas spēju pienācīgi aprūpēt bērnu, pieņem to lēmuma formā.

Attiecībā uz laika periodu, uz kādu var nodot bērnu citas personas aprūpē, jānorāda, ka [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.¹ panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka bērnu var nodot citas personas aprūpē uz laiku, kas ilgāks par trīs mēnešiem, taču nav norādīts maksimālais laika periods, uz kādu bērnu var nodot citas personas aprūpē. Kā atzinis Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments [lietā Nr. SKA – 89/2007](#)¹³² pienākums ievērot līdzsvaru

¹³² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 8.marta spriedums lietā Nr. Nr. SKA – 89/2007. Pieejams: <https://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/tiesibu-principi/sameriguma-princips> – aplūkots 06.11.2021.

gulstas arī uz tiesību piemērotāju, kas izvērtē katru gadījumu individuāli. Līdz ar to iestādei, izdodot jebkura veida administratīvo aktu, ir jāvērtē, vai tas nesamērīgi neierobežo personas pamattiesības. Ņemot vērā, ka katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz ģimeni, kas Bērnu tiesību aizsardzības likumā nostiprinātas kā bērna pamattiesības, nododot bērnu citas personas aprūpē, jāvērtē, vai netiks ierobežotas bērna pamattiesības uz ģimeni. Vienlaikus, vērtējot apstākļus bērna nodošanai citas personas aprūpē, jāņem vērā samērīgums, uz ko norāda Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments, norādot, ka tiesību piemērotājam tiesisko seku samērīgums ir jāapsver ikviena administratīvā akta izdošanas gadījumā un jāizvēlas sekas, kuras sasniedz tiesību mērķi – taisnīgumu.¹³³ Vērtējot termiņu, uz kādu bērns tiek nodots citas personas aprūpē, būtiski pievērst uzmanību visiem būtiskajiem apstākļiem, ko vecāka dzīvesvietas bāriņtiesa vērtējusi atzinuma sniegšanas procesā un analogiski Civillikuma 203.pantā ceturtajā daļā¹³⁴ noteiktajam gada termiņam attiecībā uz pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, **laika periods, uz kādu vecāks nodod bērnu citas personas aprūpē, nevar būt garāks par gadu**. Ja vecāks nevar nodrošināt bērna aprūpi, bāriņtiesai jāvērtē, vai nepastāv Civillikuma 203.pantā¹³⁵ norādītie iemesli aizgādības tiesību pārtraukšanai vecākam.

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.¹ panta otrajai daļai¹³⁶ par citas personas aprūpē nodoto bērnu vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa informē šīs personas dzīvesvietas bāriņtiesu, kas nodrošina regulāru attiecīgās personas aprūpē nodotā bērna dzīves apstākļu pārbaudi. Minētais tiesiskais regulējums nenosaka, cik bieži būtu jāveic dzīves apstākļu pārbaude, tomēr iesakāms, ka personas dzīvesvietas bāriņtiesa pirmo apsekošanu veic mēneša laikā no brīža, kad saņemta informācija par bērna nodošanu citas personas aprūpē. Analogiski Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumos Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 81.pantā un 81.¹ pantā¹³⁷ noteiktajam, ka bāriņtiesa vismaz reizi gadā pārbauda aizbildnībā esoša bērna aprūpi un ārpusģimenes aprūpes iestādē ievietota bērna aprūpi un Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumos Nr.354 "Audzģimenes noteikumi" 4.punktā¹³⁸ noteikto, ka bāriņtiesa ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar atbalsta centru pārbauda dzīves apstākļus [...], iesakāms, ka personas dzīvesvietas bāriņtiesa ne retāk kā reizi gadā nodrošina citas personas aprūpē nodotā bērna dzīves apstākļu pārbaudi. Vienlaikus jānorāda, ka bāriņtiesai jāņem vērā jebkura cita informācija, kas liecina par iespējamo personas spēju trūkumu pienācīgi nodrošināt bērna aprūpi, tad apsekošana veicama biežāk atbilstoši

¹³³ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 8.marta spriedums lietā Nr. Nr. SKA – 89/2007. Pieejams: <https://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/tiesibu-principi/sameriguma-princips> – aplūkots 06.11.2021.

¹³⁴ Civillikums. LR likums. Valdības Vēstnesis Nr.41, 20.02.1937.

¹³⁵ Turpat.

¹³⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹³⁷ Bāriņtiesas darbības noteikumi. Ministru kabineta 19.12.2006. noteikumi Nr.1037. Latvijas Vēstnesis Nr.207 (3575), 29.12.2006.

¹³⁸ Audzģimenes noteikumi. Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr.354. Latvijas Vēstnesis Nr.129 (6215), 29.06.2018.

konkrētajai situācijai. Turklāt, ja tiek konstatēts, ka persona kādu iemeslu dēļ nenodrošina bērna aprūpi, bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu nodrošina bērna atgriešanos vecāku aprūpē. Ja bērna atgriešanās vecāku aprūpē nav iespējama, vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem un bērna ārpusģimenes aprūpi.

Brīdī, kad vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa un personas dzīvesvietas bāriņtiesa ir atzinusi, ka bērna nodošana citas personas aprūpē ir pamatota, nepieciešams sastādīt pilnvaru. Tā jā sastāda atbilstoši 1.1.1. punktā norādītajiem nosacījumiem. Būtiski atzīmēt, ka nav pieļaujamas situācijas, kad vecāks pilnvaro citu personu pārstāvēt bērnu visās viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, kas pēc būtības nozīmē, ka vecāks “nodod” savas aizgādības tiesības citai personai, kas nav bērna interesēs.

4.2. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība

Gadījumos, kad bērns ir palicis bez vecāku gādības vai bērns ir bārenis, bāriņtiesai saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) pirmo daļu pirmām kārtām jālemj par bērna ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenes. Papildus minētajām ārpusģimenes aprūpes formām gadījumos, kad nav iespējams nodrošināt bērna ārpusģimenes aprūpi aizbildņa ģimenē vai audžuģimenē, bāriņtiesa saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) pirmo daļu¹³⁹ lemj par bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. No minētā izriet sekojošas ārpusģimenes aprūpes formas – aizbildnība, audžuģimene un ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijas (turpmāk – aprūpes iestāde).

Nemot vērā, ka pastāv atšķirīgs tiesiskais regulējums, ja aizbildnis un audžuģimene nodot bērnu citas personas aprūpē un ja aprūpes iestāde nodod bērnu citas personas aprūpē, tad minētie jautājumi ir apskatāmi atsevišķi.

4.2.1. Aizbildnībā un audžuģimenē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta](#) 7.punktu¹⁴⁰ ārpusģimenes aprūpe ir aprūpe, kas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem tiek nodrošināta pie aizbildņa, audžuģimenes, bērnu aprūpes iestādē. Savukārt [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) trešajā daļā noteikts, ka, šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina tikai gadījumos, kad aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes nav piemērota konkrētam bērnam. No minētā izriet, ka noteiktu apstākļu dēļ bērns ir šķirts no ģimenes un

¹³⁹ [Bāriņtiesu likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 07.07.2006.

¹⁴⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

nodots ārpusģimenes aprūpē, kas nozīmē, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā ir īpaši rūpīgi jāizvērtē un tai ir jābūt pamatotai.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta](#) pirmo daļu¹⁴¹ aizbildnis un audžuģimene var nodot bērnu uz laiku no viena mēneša līdz trim mēnešiem citas personas aprūpē Latvijā, ja pirms nodošanas bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, atzinusi, ka šāda nodošana atbilst bērna interesēm un persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt.

Atzinuma sagatavošanas procesā bāriņtiesai ir jāvērtē būtiski apstākļi:

- ņemot vērā, ka bērns, visticamāk, ir piedzīvojis dažādas traumatiskas situācijas, šķirot viņu no ģimenes, jāvērtē, cik ilgs laiks pagājis kopš bērna šķiršanas no ģimenes un bērna nodošanas citas personas aprūpē;
- kādi ir iemesli, kāpēc aizbildnis/audžuģimene vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē, vai attiecīgie iemesli ir pamatoti;
- ja iemesli bērna nodošanai citas personas aprūpē ir pamatoti, vai ir iespēja bērnu nodot personas, ar kuru bērnam ir tuvs emocionālais kontakts, aprūpē;
- kā aizbildnis/audžuģimene raksturo personu, kuras aprūpē plānots nodod bērnu;
- bērna viedoklis par attiecīgo situāciju;
- uz kādu laika periodu aizbildnis/audžuģimene vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē;
- vai laiks, uz kādu bērns tiks nodots citas personas aprūpē, reāli sakrīt ar to laika periodu, kad aizbildnis/audžuģimene objektīvu apstākļu dēļ nespēj nodrošināt bērna aprūpi;
- vai, kā un cik bieži aizbildnis/audžuģimene plāno nodrošināt komunikāciju ar viņu aprūpē esošo bērnu;
- vai aizbildnis/audžuģimene vienojusies ar personu par kārtību, kādā personai sedz izdevumus, kas saistīti ar bērna uzturu un aprūpi.

Bāriņtiesa atzinuma sagatavošanas procesā vērtē minētos apstākļus un vienlaikus saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta](#) pirmo daļu¹⁴² bāriņtiesa, ja nepieciešams, pieprasa šīs personas dzīvesvietas bāriņtiesas atzinumu par attiecīgās personas spēju bērnu pienācīgi aprūpēt. Arī šajos gadījumos, līdzīgi kā gadījumos, kad vecāks nodod bērnu citas personas aprūpē, būtu vēlams citas personas dzīvesvietas bāriņtiesas atzinumu pieprasīt, tādējādi nodrošinot, pilnīgas un vispusīgas informācijas saņemšanu un izvērtēšanu. **Citas personas dzīvesvietas bāriņtiesai atzinuma sagatavošanas procesā ir jāvērtē būtiski apstākļi:**

- personas, kuras aprūpē plānots nodot bērnu, viedoklis par konkrēto situāciju, tostarp noskaidrojot uz cik ilgu laiku persona ir gatava uzņemt bērnu savā ģimenē;
- personas dzīves apstākļu pārbaude ar mērķi noskaidrot, kādā ģimenē bērns tiks uzņemts, kādi ir šīs ģimenes dzīves apstākļi, vai ģimenē ir citi bērni, ja ir, vai bērni ir savstarpēji pazīstami, vai bērnam būs atsevišķa istaba, vai bērns dzīvos vienā istabā ar personas bioloģiskajiem bērniem. Ja bērns dzīvos vienā istabā ar citiem bērniem, vai

¹⁴¹ Turpat.

¹⁴² [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

bēnam būs iespēja pilnvērtīgi mācīties, vai būs iespēja individuāli pavadīt brīvo laiku un atpūsties, ja bērns to vēlēšies;

- ja personai ir bērni, jānoskaidro bērnu viedoklis par bērna uzņemšanu ģimenē vai mājsaimniecības citu ģimenes locekļu viedoklis par bērna uzņemšanu ģimenē;
- ja personas bērni ir obligātās izglītības vecumā, jājauc izglītības iestādēm informācija ar mērķi noskaidrot, vai persona pienācīgi pilda savus vecāku pienākumus, tādējādi izvērtējot, vai persona var uzņemties atbildību par citu bērnu;
- vai persona vienojusies ar aizbildni/audžuģimeni par kārtību, kādā personai sedz izdevumus, kas saistīti ar bērna uzturu.

Attiecībā uz pabalstu bērna uzturam kā norādīts personai ar aizbildni/audžuģimeni ir jāvienojas par kārtību, kādā tiek segti izdevumi, kas saistīti ar bērna uzturu, vienlaikus jāatzīmē, ka saskaņā ar Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "[Audžuģimenes noteikumi](#)" [78.1.punktu](#)¹⁴³ pašvaldība nosaka pabalsta apmēru bērna uzturam, ņemot vērā, ka tas mēnesī nedrīkst būt mazāks par:

- 215,00 *euro* par bērnu līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai;
- 258,00 *euro* par bērnu vecumā no septiņiem gadiem līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.

Ņemot vērā, ka pašvaldība nosaka pabalsta apmēru audžuģimenē ievietota bērna uzturam, kas nedrīkst būt mazāks par minētajos Ministru kabineta noteikumos noteikto, gadījumos, kad pašvaldība maksā citu (lielāku) pabalsta apmēru, audžuģimenes pienākums ir segt izdevumus par bērna uzturu personai, ņemot vērā pabalsta apmēru un maksājot to proporcionāli laika periodam, ko bērns pavada citas personas aprūpē.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1643 "[Kārtība, kādā piešķir un izmaksā pabalstu aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai](#)" [2.punktu](#)¹⁴⁴ pabalsta aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai apmērs ir:

- par bērnu līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai – 215,00 *euro* mēnesī;
- par bērnu vecumā no septiņiem gadiem – 258,00 *euro* mēnesī.

Līdz ar to, gadījumos, kad aizbildnis/audžuģimene nodod bērnu citas personas aprūpē, izdevumu apmēru, kas saistīti ar bērna uzturu nosaka proporcionāli laika periodam, ko bērns pavada citas personas aprūpē.

Analogiski kā gadījumos, kad vecāka aprūpē esošs bērns tiek nodots citas personas aprūpē, arī gadījumos, kad aizbildnis/audžuģimene nodod bērnu citas personas aprūpē, paralēli atzinuma gatavošanas procesam, bāriņtiesai, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi ir pienākums izmantot [Bāriņtiesu likuma 16.pantā](#)¹⁴⁵ noteiktās tiesības pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus. Atbilstoši [4.1.3.nodalā](#)

¹⁴³ [Audžuģimenes noteikumi](#). Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr.354. Latvijas Vēstnesis Nr.129 (6215), 29.06.2018.

¹⁴⁴ [Kārtība, kādā piešķir un izmaksā pabalstu aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai](#). Ministru kabineta 22.12.2009. noteikumi Nr.1643. Latvijas Vēstnesis Nr.206, 31.12.2009.

¹⁴⁵ [Bāriņtiesu likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 07.07.2006.

norādītajam arī šajos gadījumos ir jāpieprasa informācija Sodu reģistram un ārstniecības personām par personas veselības stāvokli, t.i., ģimenes ārsta informācija par personas veselības stāvokli, kā arī narkologa un psihiatra sniegtā informācija. Sodu reģistra informācija tiek vērtēta atbilstoši [4.1.3.nodalā](#) norādītajam. Bāriņtiesai, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi un citas personas dzīvesvietas bāriņtiesai, izvērtējot minētos būtiskos apstākļus atzinuma sagatavošanas procesā un izvērtējot Sodu reģistra un ārstniecības personu saņemto informāciju, atzinums jā sagatavo lēmuma formā.

Kad bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi un citas personas dzīvesvietas bāriņtiesa ir atzinusi, ka bērna nodošana citas personas aprūpē ir pamatota, nepieciešams sastādīt pilnvaru. Tā jā sastāda atbilstoši [4.1.2. nodaļā](#) norādītajiem nosacījumiem, taču attiecībā uz pilnvaru jā norāda sekojošais. Saskaņā ar [Civillikuma 222.pantu](#), bez vecāku aizgādības palikušam bērnam ieceļams aizbildnis.¹⁴⁶ Saskaņā ar [Civillikuma 252.pantu](#), aizbildņi atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus.¹⁴⁷ No minētā secināms, ka gadījumos, kad bērnam ir iecelts aizbildnis, bērna likumiskā pārstāvja tiesības iegūst aizbildnis. Līdz ar to, aizbildnim ir jāpilnvaro cita persona pārstāvēt bērnu, nosakot konkrētu tiesību apjomu. Vienlaikus saskaņā ar Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "[Audžuģimenes noteikumi](#)" [74.punktu](#),¹⁴⁸ bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, vai, ja to paredz [šo noteikumu 4.punktā](#) noteiktais sadarbības līgums, audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa aizstāv audžuģimenei nodotā bērna personiskās un mantiskās intereses attiecībās ar vecākiem un citām personām saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 18. un 21. pantu](#). Līdz ar to secināms, ka gadījumos, kad bērns ir ievietots audžuģimenē, bērna likumiskā pārstāvja funkcijas īsteno bāriņtiesa. Savukārt [minēto noteikumu 75.punkts](#) paredz, ka bāriņtiesa, izvērtējot bērna intereses un audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes prasmes un zināšanas, var uzdot audžuģimenei vai specializētajai audžuģimenei pārstāvēt bērna atsevišķās personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Pilnvarojums neatbrīvo bāriņtiesu no noteiktās atbildības par bērna interešu un tiesību aizstāvību. Tādējādi, gadījumos, kad audžuģimene nodod bērnu uz laiku citas personas aprūpē, bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, pieņemot lēmumu par bērna nodošanu citas personas aprūpē, lēmumā norāda kādā apjomā personai uzdots pārstāvēt bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Ja bāriņtiesa to neuzdod citai personai, tad bāriņtiesa pati pārstāv bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības.

Attiecībā uz aprūpes uzraudzību laikā, kamēr bērns uzturas citas personas aprūpē, arī šajos gadījumos, kad aizbildnis/audžuģimene nodod bērnu citas personas aprūpē bāriņtiesa pirmo apsekošanu veic mēneša laikā no brīža, kad saņemta informācija par bērna nodošanu citas personas aprūpē. Ņemot vērā, ka maksimālais laika periods, uz kādu aizbildnis/audžuģimene var nodot bērnu citas personas aprūpē ir trīs mēneši, tad bāriņtiesa turpmākās apsekošanas

¹⁴⁶ [Civillikums](#). LR likums. Valdības Vēstnesis Nr.41, 20.02.1937.

¹⁴⁷ Turpat.

¹⁴⁸ [Audžuģimenes noteikumi](#). Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr.354. Latvijas Vēstnesis Nr.129 (6215), 29.06.2018.

veic pēc nepieciešamības, proti, ja ir saņemta informācija par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem.

Tāpat jānorāda, ka var būt situācijas, kad aizbildnis/audžuģimene vēlas bērnu nodot citas personas aprūpē uz laiku, kas ir īsāks par trīs mēnešiem. Saskaņā ar [Civillikuma 255. pantu](#)¹⁴⁹ aizbildnim sevišķi jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu. Aizbildnis pats var uzņemties audzināšanu vai arī uzticēt to kādai citai personai, kurai uz to ir vajadzīgās spējas. Bet arī šajā pēdējā gadījumā aizbildnim jāuzrauga audzināšana. Līdz ar to, gadījumos, kad aizbildnis vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē uz laiku, kas ir īsāks par vienu mēnesi, aizbildnim ir jāvērtē, vai šai personai ir vajadzīgās spējas, turklāt aizbildnim jāuzrauga bērna audzināšana citas personas aprūpē. Vienlaikus būtu ieteicams, ka aizbildnis par bērna nodošanu citas personas aprūpē informē bāriņtiesu, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi.

Savukārt, gadījumos, kad audžuģimene vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē uz laiku, kas ir īsāks par vienu mēnesi, jāievēro tas, ka bāriņtiesa ir atbildīga par audžuģimenē ievietotā bērna interešu un tiesību aizstāvību, līdz ar to audžuģimenei bērna nodošana citas personas aprūpē ir jāaskaņo ar bāriņtiesu, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi vai audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesu, ja saskaņā ar Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "[Audžuģimenes noteikumi](#)" 4.punktu¹⁵⁰ noslēgts sadarbības līgums.

Svarīgi!

Ja audžuģimene vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē uz laiku, kas ir īsāks par mēnesi, audžuģimenes obligāts pienākums ir informēt bāriņtiesu

Piemērs

Gadījumos, kad audžuvecāks dodas komandējumā vai nepieciešams atrasties stacionārā medicīnisku manipulāciju veikšanai, audžuvecāks informē bāriņtiesu, kas pārliecinās par personas spēju uz noteiktu laika periodu pārstāvēt bērnu.

¹⁴⁹ [Civillikums](#). LR likums. Valdības Vēstnesis Nr.41, 20.02.1937.

¹⁵⁰ [Audžuģimenes noteikumi](#). Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr.354. Latvijas Vēstnesis Nr.129 (6215), 29.06.2018.

4.2.2. Aprūpes iestādē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība (viesģimenes statusa piešķiršana)

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta](#) trešo daļu¹⁵¹ bērnu aprūpes iestāde var atļaut bērnam iestādē tikt ar personu vai nodot bērnu uz laiku šīs personas aprūpē, ja tai atbilstoši šā [likuma 45.³ pantam](#) piešķirts viesģimenes statuss un bērnu aprūpes iestāde ir guvusi pārliecību, ka viesģimene sniegs šim bērnam nepieciešamo atbalstu un spēs atbilstoši bērna vajadzībām viņu aprūpēt un uzraudzīt. No minētā izriet, ka gadījumos, kad aprūpes iestāde nodod bērnu citas personas aprūpē vai atļauj bērnam tikt ar personu iestādē ar personu, priekšnosacījums minētajam ir viesģimenes statusa iegūšana.

Atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta](#) 15.punktam¹⁵², viesģimene ir laulātie vai persona, kas uz laiku uzņem savā dzīvesvietā bērnu aprūpes iestādē ievietotu bērnu vai bērnu aprūpes iestādē kontaktējas ar tur ievietotu bērnu. Līdz ar to, ir nepieciešams apskatīt normatīvā regulējuma prasības attiecībā uz viesģimenes statusa iegūšanu.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta](#) pirmo un otro daļu¹⁵³ viesģimenes statusu piešķir laulāto vai personas **dzīvesvietas bāriņtiesa**. Pirms lēmuma pieņemšanas bāriņtiesa izvērtē iespējamās viesģimenes piemērotību viesģimenes statusa iegūšanai, tajā skaitā:

- 1) izvērtē laulāto vai personas motivāciju kļūt par viesģimeni, savstarpējās attiecības ģimenē un spējas aprūpēt bērnu;
- 2) pārbauda un izvērtē laulāto vai personas sadzīves un materiālos apstākļus;
- 3) pieprasa ģimenes ārsta atzinumu par laulāto vai personas veselības stāvokli;
- 4) nosūta laulātos vai personu pie psihologa, lai saņemtu atzinumu par piemērotību viesģimenes statusa iegūšanai;
- 5) pieprasa informāciju par Sodū reģistrā iekļautajām ziņām par laulātajiem vai personu.

Svarīgi!

Informācija no Sodū reģistra jāpieprasa arī par citām personām, kas dzīvo vienā mājsaimecībā ar potenciālo viesģimeni

Attiecībā uz iespējamās viesģimenes piemērotības izvērtēšanu, būtiski pievērst uzmanību, kāda ir laulāto vai personas motivācija kļūt par viesģimeni, iespējams, sarunu laikā noskaidrojas, ka laulāto vai personas sniegtā informācija liecina, ka laulātie vai persona vēlas kļūt par audžuģimeni, aizbildni vai adoptētāju. Tādā gadījumā laulātajiem vai personai ir jāizskaidro attiecīgie procesi un atšķirības starp minētajām formām un jāpievērš laulāto vai

¹⁵¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹⁵² Turpat.

¹⁵³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

personas uzmanība, ka viņu sniegtā informācija liecina par citu procesu. Vienlaikus, izvērtējot laulāto vai personu motivāciju kļūt par viesģimeni, savstarpējās attiecības ģimenē un spējas aprūpēt bērnus, būtisks apstāklis, kam jāpievērš uzmanība, vai potenciālajā viesģimenē jau ir bērni, ja bērni ir, tad noteikti ir jānoskaidro ģimenē dzīvojošo bērnu viedoklis par citu bērnu iespējamo ciemošanos un uzturēšanos ģimenē. Tāpat ir jāpievērš uzmanība informācijai no Sodu reģistra, jo [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta](#) otrā ar indeksu prim daļa¹⁵⁴ nosaka ierobežojumus personām, kuras nedrīkst būt par viesģimeni. Par viesģimeni nedrīkst būt persona:

- kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
- kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
- kura atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas nekārtīgas to izpildes dēļ;
- kurai atņemts audžuģimenes vai viesģimenes statuss, jo persona nav pildījusi pienākumus atbilstoši bērna interesēm;
- kurai ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības;
- kurai tiesa ir piemērojusi [Krimināllikumā](#) noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus par nepieskaitāmības stāvoklī izdarītu Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu.

Svarīgi!

Attiecībā uz viesģimenes statusa iegūšanu jānorāda, ka ne visām personām ir jāiegūst viesģimenes statuss, lai uz laiku uzņemtu savā dzīvesvietā aprūpes iestādē ievietotu bērnu vai bērnu aprūpes iestādē kontaktētos ar tur ievietotu bērnu. Proti, bērna tuviem radniekiem, kas ir brāļi, māšas, vecvecāki un personas, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, nav jāiegūst viesģimenes statuss.

Uz minēto norādīts [Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013.gada 4.decembra spriedumā](#)¹⁵⁵ - kopš [2009.gada 15.oktobra grozījumu Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#) spēkā stāšanās ne tikai vecākiem, bet arī citiem bērna tuviem radniekiem nav nepieciešams iegūt viesģimenes statusu, lai bērns varētu īslaicīgi pie viņiem uzturēties. Būtiski ņemt vērā, ka [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka bērnam, kas nodots aizbildnībā vai audžuģimenē vai ievietots bērnu aprūpes iestādē, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māšām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tas:

¹⁵⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹⁵⁵ [Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013.gada 4.decembra spriedums lietā Nr. A420509212](#). Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/135434.pdf> – aplūkots 14.11.2021.

- kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

Līdz ar to, ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar tuviniekiem, ja vien bāriņtiesa nav pieņēmusi lēmumu par personisko attiecību un tiešo kontaktu ierobežošanu. Turklāt, arī viesģimenēm jābūt informētām un jāņem vērā, ka bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības ar tuviniekiem.

Kad ir izvērtēta iespējamās viesģimenes piemērotība viesģimenes statusa iegūšanai, bāriņtiesa pieņem lēmumu par viesģimenes statusa piešķiršanu. Iegūstot viesģimenes statusu, persona vai laulātie ir tiesīgi apciemot bērnu aprūpes iestādē vai uzņemt aprūpes iestādē dzīvojošu bērnu. Lai iegūtu informāciju par bērniem, kuriem nepieciešama ģimeniska vide, viesģimene attiecīgo informāciju var noskaidrot savas dzīvesvietas bāriņtiesā, vienlaikus viesģimene pati var apzināt publiski pieejamo informāciju par bērniem, kuriem nepieciešama ģimeniska vide, izmantojot Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas tīmekļvietni <https://www.bti.gov.lv/lv/sniedz-bernam-majas-esi-audzugimene-aizbildnis-viesgimene>.¹⁵⁶ Minētajā tīmekļvietnē tiek atspoguļota informācija par bērniem, kuriem nepieciešama ģimeniska vide, tiek norādīts bērna vecums, kā arī atspoguļota informācija par brāļiem, māsām.

Kad viesģimene ir izlēmusi bērnu uzņemt savā ģimenē, tad atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta](#) trešajai daļai¹⁵⁷, bērnu aprūpes iestāde var atļaut bērnam iestādē tikt ar personu vai nodot bērnu uz laiku šīs personas aprūpē, ja tai atbilstoši šā likuma [45.3 pantam](#) piešķirts viesģimenes statuss un bērnu aprūpes iestāde ir guvusi pārliecību, ka viesģimene sniegs šim bērnam nepieciešamo atbalstu un spēs atbilstoši bērna vajadzībām viņu aprūpēt un uzraudzīt. Būtiski atzīmēt, ka priekšnosacījums, lai viesģimene tiktos ar bērnu aprūpes iestādē dzīvojošu bērnu vai bērns uz laiku uzturētos viesģimenē ir ne tikai viesģimenes statusa piešķiršana personai vai laulātajiem, bet arī aprūpes iestādes pārliecība, ka viesģimene spēs nodrošināt bērnam nepieciešamo atbalstu. Līdz ar to, pirms bērna nodošanas viesģimenē, tai ir jāiepazīstas ar bērnu. Ja nepieciešams, tad bērna un viesģimenes iepazīšanās procesā nodrošināmas vairākas tikšanās.

Svarīgi!

Bērnā, kurš uz laiku tiks nodots viesģimenes aprūpē, ir jāizskaidro viesģimenes būtība, ka uzturēšanās viesģimenē var būt periodiska un, ka tā ir īslaicīga. Obligāti jānoskaidro bērna viedoklis, vai viņš vēlas uzturēties viesģimenē.

Ja aprūpes iestāde ir guvusi pārliecību par viesģimenes spējām sniegt nepieciešamo atbalstu bērnam, atbilstoši minētajai Bērnu tiesību aizsardzības likuma normai, aprūpes iestāde var

¹⁵⁶ [Sniedz bērnam mājas- esi audžuģimene, aizbildnis, viesģimene](#). 2021. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/sniedz-bernam-majas-esi-audzugimene-aizbildnis-viesgimene> - aplūkots 14.11.2021.

¹⁵⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

nodot bērnu uz laiku viesģimenes aprūpē. Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta](#) ceturtajai daļai¹⁵⁸ bērnu aprūpes iestāde, rakstveidā vienojoties ar viesģimeni, nosaka bērna uzturēšanās ilgumu viesģimenē, pušu tiesības un pienākumus, kā arī izmaksā tai piešķirto bērna uzturādu vai pabalstu uzturam atbilstoši laikposmam, kurā bērns atrodas citas personas aprūpē. Saskaņā ar minētā panta piekto daļu noslēgtās vienošanās apliecinātu kopiju bērnu aprūpes iestāde **nosūta viesģimenes dzīvesvietas bāriņtiesai**.

Svarīgi!

Gadījumos, kad bērns uz laiku tiek nodots viesģimenes aprūpē vai viesģimene aprūpes iestādē ciemojas pie bērna, ir svarīga sadarbība starp aprūpes iestādi, viesģimenes bāriņtiesu un bāriņtiesu, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi.

Proti, ka bāriņtiesas, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, rīcībā ir informācija par viesģimeni – gan par statusa piešķiršanu, gan par bērna uzturēšanos viesģimenē. Tāpat būtiski, ka aprūpes iestāde sniedz pilnīgu informāciju par bērna uzturēšanos viesģimenē vai viesģimenes ciemošanos pie bērna aprūpes iestādē gan viesģimenes dzīvesvietas bāriņtiesai, gan bāriņtiesai, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi.

Atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta](#) piektajai daļai bāriņtiesa nodrošina regulāru viesģimenē ievietotā bērna dzīves apstākļu pārbaudi. Attiecībā uz regulāru viesģimenē ievietotā bērna dzīves apstākļu pārbaudi jānorāda, ka pirmo apsekošanu bāriņtiesai jāveic laikā, kad bērns pirmo reizi uzturas viesģimenē. Bāriņtiesai jāizvērtē aprūpes iestādes noslēgtā vienošanās ar viesģimeni, pievēršot uzmanību laika periodam, uz kādu bērns nodots viesģimenes aprūpē. Piemēram, ja bērns nodots viesģimenē uz trīs vasaras mēnešiem, tad pirmo apsekošanu ieteicams veikt mēneša laikā no bērna ievietošanas brīža viesģimenē. Ja bērns tiek nodots viesģimenes aprūpē uz divām nedēļām, tad šajā laika periodā bāriņtiesai ieteicams veikt pirmo apsekošanu. Turpmākās apsekošanas bāriņtiesai jāveic pēc nepieciešamības. Ja pēc bērna nodošanas viesģimenes aprūpē tiek konstatēts, ka viesģimene bērnu pienācīgi neaprūpē, bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi vai piešķīrusi personai viesģimenes statusu, sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu nodrošina bērna atgriešanos ārpusģimenes aprūpē.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta](#) trešo ar indeksu prim daļu¹⁵⁹ bāriņtiesa lemj par viesģimenes statusa izbeigšanu, ja viesģimene atsakās no viesģimenes pienākumu pildīšanas, vai par viesģimenes statusa atņemšanu, ja bāriņtiesa konstatē, ka viesģimene nepilda viesģimenes pienākumus atbilstoši bērna interesēm. Līdz ar to gadījumos, kad tiek konstatēts, ka viesģimene bērnu pienācīgi neaprūpē, primāri jānodrošina bērnam

¹⁵⁸ Turpat.

¹⁵⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

droša vide, atgriežot bērnu ārpusģimenes aprūpē un vienlaikus bāriņtiesai jālemj par viesģimenes statusa atņemšanu.

Analoģiski kā tiek veikts audžuģimeņu ikgadējais izvērtējums, atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta](#) trešajai daļai, bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par viesģimenes statusa piešķiršanu, ne retāk kā reizi gadā izvērtē viesģimenes piemērotību viesģimenes statusam atbilstoši [šā panta](#) otrās daļas 1. un 2.punktā noteiktajiem vērtēšanas kritērijiem un pārliecinās, vai viesģimene arī turpmāk var veikt viesģimenes pienākumus. Attiecībā uz izvērtēšanu ne retāk kā reizi gadā, jānorāda, ka svarīgi, izvērtējot laulāto vai personas motivāciju kļūt par viesģimeni, savstarpējās attiecības ģimenē un spējas aprūpēt bērnu, pievērst uzmanību sekojošiem apstākļiem:

- kā viesģimene līdz šim pildījusi savus pienākumus, tostarp, jānoskaidro, vai no viesģimenes statusa piešķiršanas brīža viesģimene ir kontaktējusies ar aprūpes iestādē ievietotu bērnu/bērniem vai uzņēmusi bērnu/bērnus savā dzīvesvietā. Ja viesģimene nav praktiski īstenojusi viesģimenes funkciju, tad jānoskaidro kādi tam ir bijuši iemesli un jālemj par nepieciešamību izbeigt statusu;
- jānoskaidro kāds ir bērna/bērnu viedoklis par kontaktēšanos ar viesģimeni un/vai uzturēšanos viesģimenes dzīvesvietā;
- kāds ir aprūpes iestādes viedoklis par bērna/bērnu kontaktēšanos ar viesģimeni un/vai uzturēšanos viesģimenes dzīvesvietā, tostarp noskaidrojot kāda ir bērnu pašsajūta un emocionālais stāvoklis pēc ciemošanās viesģimenes dzīvesvietā;
- ja viesģimenē ir bioloģiskie bērni, kāds ir viņu viedoklis par citu bērnu ciemošanos viesģimenē.

4.3. Vecāku aprūpē un ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī un aprūpes uzraudzība

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ pants](#) nosaka tiesisko regulējumu attiecībā uz vecāku aprūpē un ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī. 2018.gadā minētajā pantā tika izdarīti apjomīgi grozījumi attiecībā uz ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu nodošanu citas personas aprūpē, nosakot, ka bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē esošu bērnu, kurš sasniedzis 12 gadu vecumu, var nodot uz laiku citas personas aprūpē ārvalstī. Vienlaikus [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ pantā](#) noteikti atšķirīgi nosacījumi aprūpes iestādē vai audžuģimenē esoša bērna nodošanai citas personas aprūpē ārvalstī un aizbildnībā esoša bērna nodošanai citas personas aprūpē ārvalstī.

2018.gadā Labklājības ministrija, iesniedzot Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai attiecīgos [priekšlikumus grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#) 2.lasījumam norādīja, ka grozījumu mērķis ir preventīvi bērnu pasargāt no negatīvas traumatiskas pieredzes [un psiholoģiskām traumām](#). Bērns, kurš nav sasniedzis vecumu, kad viņš skaidri apzinās savas rīcības sekas, dodot piekrišanu ciemoties ārvalsts ģimenē, var radīt sev traumatisku pieredzi, kas sekas var atstāt visu bērna turpmāko mūžu, ņemot vērā ārpusģimenē esošo bērnu jau tā

traumatisko pieredzi.¹⁶⁰ Ņemot vērā atšķirīgos nosacījumos vecāku aprūpē un ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu nodošanai citas personas aprūpē ārvalstī, minētie jautājumi būtu apskatāmi atsevišķi.

4.3.1. Vecāku aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī un aprūpes uzraudzība

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) pirmo daļu¹⁶¹ vecāki var nodot bērnu citas personas aprūpē ārvalstī uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, ja tam piekrīt vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa un ja šī bāriņtiesa atzinusi, ka nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Līdzīgi kā gadījumos, kad vecāks nodod bērnu citas personas aprūpē Latvijā uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, arī šajos gadījumos, kad vecāks nodod bērnu citas personas aprūpē ārvalstī uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, nepieciešams vecāku dzīvesvietas bāriņtiesas atzinums. Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 53.¹ panta](#) ceturto daļu¹⁶² **vecāku deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa lemj** par iespēju vecākiem nodot bērnu citas personas aprūpē ārvalstī uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem. **Atzinuma sagatavošanas procesā bāriņtiesa vērtē tos pašus būtiskos apstākļus, kas norādīti 1.1.2.punktā.** [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) pirmajā daļā norādīts, ka bāriņtiesai ir jāatzīst, ka bērna nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Lai bāriņtiesa varētu izvērtēt, vai persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt, atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) trešajai daļai¹⁶³ pirms bāriņtiesa lemj par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī, persona, kura vēlas uzņemt bērnu, iesniedz bāriņtiesai attiecīgās valsts kompetentās bērnu tiesību aizsardzības iestādes:

- 1) atzinumu, kurā sniedz personas piemērotības izvērtējumu atbilstoši [šā likuma 45.³ panta](#) otrās un 2.¹ daļas prasībām;
- 2) apliecinājumu, ka tā nodrošinās aprūpē nodotā bērna dzīves apstākļu regulāru pārbaudi un sniegs bāriņtiesai pārskatu par katrā šādā pārbaudē konstatēto.

Minētais nozīmē, ka personai ir jāatbilst viesģimenes statusam un uz personu nav attiecināmi [Bērnu tiesību aizsardzības likumā 45.³ panta](#) 2.¹ daļā noteiktie ierobežojumi. Atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) ceturtajai daļai atzinums un apliecinājums iesniedzami bāriņtiesai, pievienojot to notariāli apliecinātu tulkojumu latviešu valodā. Ārvalstīs izsniegtajiem dokumentiem jābūt legalizētiem vai apliecinātiem saskaņā ar [1961.gada 5.oktobra Hāgas konvenciju par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu](#), ja Latvijas Republikai saistošos starptautiskajos līgumos nav paredzēta cita kārtība.

¹⁶⁰ Labklājības ministrijas priekšlikumi likumprojektam "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" (Nr.1081/Lp12). 2018. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/01210126868EDBC22582470023FF9D?OpenDocument> – aplūkots 18.11.2021.

¹⁶¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹⁶² [Bāriņtiesu likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 07.07.2006.

¹⁶³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

Kad vecāku dzīvesvietas bāriņtiesa ir atzinusi, pieņemot lēmumu, ka bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī atbilst bērna interesēm, vecāku pienākums ir nodrošināt pilnvaras sastādīšanu. Tā jā sastāda atbilstoši **4.1.2. nodaļā** norādītajiem nosacījumiem. Sagatavojot pilnvaru par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī, vecāku pienākums ir izvērtēt laika periodu, uz kādu bērns tiks nodots citas personas aprūpē, ņemot vērā, lai termiņš ir samērīgs. Attiecībā uz pilnvaras termiņu jānorāda sekojošais – saskaņā ar [1980.gada 25.oktobra Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem](#) 12.panta pirmo un otro daļu¹⁶⁴ ja bērns ir ticis nelikumīgi aizvests vai aizturēts atbilstoši 3.pantā minētajiem noteikumiem un, ja, uzsākot lietu, tās Līgumslēdzējas Puses, kurā atrodas bērns, tiesā vai administratīvajā iestādē ir pagājis mazāk nekā gads kopš nelikumīgās aizvešanas vai aizturēšanas datuma, iestādei, kurai lieta ir piekritīga, jādod rīkojums par bērna atgriešanos nekavējoties. Tiesai vai administratīvajai iestādei, pat ja lietas izskatīšana uzsākta pēc šī panta pirmajā daļā minētā **viena gada termiņa beigām, jādod rīkojums par bērna atgriešanos, ja vien netiek pierādīts, ka bērns ir iedzīvoies jaunajā vidē.** Minētais norāda, ka **gads ir termiņš, kad pastāv iespēja pierādīt bērna iedzīvošanos jaunajā vidē.** Tāpat [Eiropas Savienības tiesas 2009.gada 2.aprīļa spriedumā](#)¹⁶⁵ attiecībā uz “pastāvīgas dzīvesvietas” jēdzienu norādīts, ka [Regulas](#) 8. panta 1. punkta izpratnē ir jāinterpretē tādējādi, ka šī dzīvesvieta atbilst vietai, ko raksturo bērna zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē. **Šajā sakarā vērā ir īpaši ir jāņem ilgums, regularitāte, apstākļi, uzturēšanās dalībvalsts teritorijā, kā arī ģimenes pārcelšanās uz šo valsti iemesli, bērna pilsonība, izglītošanas vieta un apstākļi, valodu zināšanas, kā arī bērna ģimenes un sociālie sakari minētajā valstī.** Bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir jānosaka valsts tiesai, ņemot vērā visus katrā konkrētā gadījumā pastāvošos faktiskos apstākļus. Ņemot vērā minēto, **bāriņtiesai ir jāinformē vecāki par samērīga termiņa noteikšanu pilnvarā, ar kuru citai personai noteikts uzdevums pārstāvēt viņu bērnu.**

4.3.2. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī un aprūpes uzraudzība

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) otro daļu un [45.⁴ panta 2.² daļu](#)¹⁶⁶ bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē esošu bērnu, kurš sasniedzis 12 gadu vecumu, var nodot uz laiku citas personas aprūpē ārvalstī, ja to vēlas bērns un ja tam piekrīt bērnu aprūpes iestāde vai audžuģimene un bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, ir atzinusi, ka nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Izņēmuma gadījumā bērnu aprūpes iestādē un audžuģimenē esošu bērnu, kurš jaunāks par 12 gadiem, var nodot uz laiku citas personas aprūpē ārvalstī, ja bērns citas personas

¹⁶⁴ [1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem](#). Likums. Latvijas Vēstnesis Nr.151, 23.10.2001.

¹⁶⁵ [Eiropas Savienības tiesas spriedums. 02.04.2009.](#) Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=A81D87CA148C5CC806A74361BA7A8636?text=&docid=73639&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=874137> – aplūkots 18.11.2021.

¹⁶⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

aprūpē ārvalstī tiek nodots kopā ar brāļiem un māsām, pusbrāļiem un pusmāsām, no kuriem vismaz viens ir sasniedzis 12 gadu vecumu. Vienlaikus minētajos pantos kā būtisks apstāklis uzsvērts bērna viedoklis (ja bērns vēlas) un aprūpes iestādes/audžuģimenes piekrišana bērna nodošanai citas personas aprūpē ārvalstī. Tāpat norādīts, ka bāriņtiesai, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, ir jāatzīst, ka nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Līdz ar to, **bāriņtiesa vērtējot, vai bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī atbilst bērna interesēm vērtē būtiskos apstākļus:**

- ņemot vērā, ka bērns, visticamāk, ir piedzīvojis dažādas traumatiskas situācijas, šķirot viņu no ģimenes, tādēļ jāvērtē, cik ilgs laiks pagājis kopš bērna šķiršanas no ģimenes un nonākšanas ārpusģimenes aprūpē;
- kādi ir iemesli, kāpēc aprūpes iestāde/audžuģimene vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē, vai attiecīgie iemesli ir pamatoti;
- jānoskaidro, vai aprūpes iestādes/audžuģimenes rīcībā ir informācija par bērna spēju komunicēt svešvalodā. Ja bērnam nav svešvalodas prasmju, kā ir plānots nodrošināt bērna un citas personas savstarpējo komunikāciju;
- jānoskaidro, vai bērnam ir kādas īpašas vajadzības, kāds ir bērna raksturojums, tostarp noskaidrojot, kā bērns reaģē nestandarta situācijās, vai bērns spēj “*iejusties*” svešā vidē;
- kāpēc konkrētais bērns ir “*izvēlēts*” nodošanai citas personas aprūpē ārvalstī;
- vai aprūpes iestāde/audžuģimene piekrīt bērna nodošanai citas personas aprūpē ārvalstī;
- vai aprūpes iestādei/audžuģimenei persona, kuras aprūpē bērnu plānots nodot, ir zināma. Ja persona ir zināma, kā šo personu raksturo aprūpes iestāde/audžuģimene;
- bērna viedoklis par attiecīgo situāciju, tostarp noskaidrojot, vai bērns apzinās, ka atradīsies ārvalstīs, vai bērns spēj komunicēt svešvalodā;
- uz kādu laika periodu cita persona ārvalstī vēlas uzņemt bērnu aprūpes iestādē/audžuģimenē esošu bērnu;
- uz kādu laika periodu aprūpes iestāde/audžuģimene vēlas nodot bērnu citas personas aprūpē;
- vai bērnam, kuru plānots nodod citas personas aprūpē ārvalstī, ir brāļi/māsas. Ja ir, tad jāvērtē, vai ir vēlams bērnu nodod citas personas aprūpē ārvalstī, cik ilgi bērns būs ārvalstī, kā bērns uzturēs kontaktu ar brāļiem/māsām, tādējādi izvērtējot riskus ar mērķi saglabāt bērna komunikāciju ar tuviniekiem un nepieļaujot bērna šķiršanu no brāļiem/māsām;
- ja bērns ir obligātās izglītības vecumā, kā tiks nodrošināta obligātās izglītības ieguve;
- vai, kā un cik bieži aprūpes iestāde/audžuģimene plāno nodrošināt komunikāciju ar bērnu;
- vai audžuģimene vienojusies ar personu par kārtību, kādā personai sedz izdevumus, kas saistīti ar bērna uzturu.

Neraugoties uz to, ka [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#) paredz, ka aprūpes iestādē un audžuģimenē esošu bērnu, kurš sasniedzis 12 gadu vecumu, var nodot uz laiku citas personas aprūpē ārvalstī, bāriņtiesai būtiski izvērtēt katra bērna individuālo situāciju, jo var pastāvēt situācijas, kad arī 12 gadu vecumu sasnieguša bērna interesēs nav bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī. Tādējādi bāriņtiesai būtiski izvērtēt augstāk minētos apstākļus, kā arī

citus būtiskus apstākļus, kā, piemēram, bērna veselības stāvoklis, bērna briedums atbilstoši bērna vecumam un citu būtiskus apstākļus, kas var būt nozīmīgi individuālajā situācijā.

Pirms bāriņtiesa lemj par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī, persona, kura vēlas uzņemt bērnu, iesniedz bāriņtiesai attiecīgās valsts kompetentās bērnu tiesību aizsardzības iestādes:

- 1) atzinumu, kurā sniedz personas piemērotības izvērtējumu atbilstoši [šā likuma 45.³ panta](#) otrās un 2.¹ daļas prasībām;
- 2) apliecinājumu, ka tā nodrošinās aprūpē nodotā bērna dzīves apstākļu regulāru pārbaudi un sniegs bāriņtiesai pārskatu par katrā šādā pārbaudē konstatēto.¹⁶⁷

Attiecībā uz kompetento iestādi ārvalstīs, jānorāda, ka līdz šim visbiežāk ārpusģimenes aprūpē esošie bērni tika nodoti citas personas aprūpē ārvalstīs uz laiku Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV), kur kompetento institūciju funkcijas veic dažādas ASV bērnu un ģimeni pārstāvošas aģentūras. Atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) ceturtajai daļai, minētie dokumenti iesniedzami bāriņtiesai, pievienojot to notariāli apliecinātu tulkojumu latviešu valodā. Līdz ar to šajos gadījumos personu, kura vēlas uzņemt bērnu, visbiežāk pārstāv pilnvarotā persona Latvijā, kas arī iesniedz bāriņtiesā nepieciešamos dokumentus. Šajos gadījumos **bāriņtiesai ir jāpārliedz par personas izsniegtā pilnvarojuma apjomu un atbilstību.**

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) ceturto daļu¹⁶⁸, atzinums un apliecinājums iesniedzami bāriņtiesai, pievienojot to notariāli apliecinātu tulkojumu latviešu valodā. Ārvalstīs izsniegtajiem dokumentiem jābūt legalizētiem vai apliecinātiem saskaņā ar [1961.gada 5.oktobra Hāgas konvenciju par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu](#), ja Latvijas Republikai saistošos starptautiskajos līgumos nav paredzēta cita kārtība.

Visbiežāk praksē gadījumi, kad aprūpes iestādē un audžuģimenē esošie bērni tiek nodoti citas personas aprūpē ārvalstīs, ir saistīti ar bērnu uzturēšanos ārvalstī skolas brīvlaiku laikā. Tādējādi, bāriņtiesai būtiski izvērtēt laika periodu, uz kādu bērns tiek nodots citas personas aprūpē ārvalstī, piemēram, ja bērns, uzturoties ārvalstīs, kavēs skolu, vai bērns, atgriežoties, spēs apgūt mācību vielu, vai bērna prombūtnes laikā skolā paredzēti nozīmīgi pārbaudes darbi (piemēram, bērns mācās 9.klasē utt.). Vienlaikus bāriņtiesai jāņem vērā šīs metodikas [4.3.1.punktā](#) minētais laika periods.

Kad bāriņtiesa ir izvērtējusi visus būtiskos apstākļus un saņemtos dokumentus, tai jāpieņem lēmums par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī.

Ja aprūpes iestāde nodod bērnu citas personas aprūpē ārvalstī, tad atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) sestajai un septītajai daļai bērnu aprūpes iestāde, rakstveidā vienojoties ar ģimeni, nosaka ārpusģimenes aprūpes iestādē ievietotā bērna uzturēšanās ilgumu citā ģimenē ārvalstī, pušu tiesības un pienākumus, kā arī izmaksā tai piešķirto bērna uzturādu vai pabalstu uzturam atbilstoši laikposmam, kurā bērns atrodas citas personas aprūpē ārvalstī. Noslēgtās vienošanās apliecinātu kopiju bērnu aprūpes iestāde nosūta

¹⁶⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

¹⁶⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 08.07.1998.

bāriņtiesai, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi. Savukārt, ja audžuģimene nodod bērnu citas personas aprūpē ārvalstī, tad atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) piektajai daļai¹⁶⁹ audžuģimene vienojas ar personu par kārtību, kādā personai sedz izdevumus, kas saistīti ar bērna uzturu.

Attiecībā uz aizbildnībā esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī, [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) 2.¹ daļā noteikts, ka aizbildnībā esošu bērnu var nodot uz laiku citas personas aprūpē ārvalstī, ja to vēlas bērns un ja tam piekrīt aizbildnis un bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, ir atzinusi, ka nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. **Attiecībā uz aizbildnībā esošo bērnu, normatīvie akti nenosaka vecuma ierobežojumu.** Kā norādījusi Labklājības ministrija, 2018.gadā iesniedzot Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai attiecīgos priekšlikumus grozījumiem [Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#) 2.lasījumam, bērna vecuma ierobežojums netiek noteikts aizbildnībā esošam bērnam, jo, pamatojoties uz [Civillikuma 252.pantu](#) un [255.pantu](#), aizbildņi atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus. Aizbildnim sevišķi jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu. Aizbildnis pats var uzņemties audzināšanu vai arī uzticēt to kādai citai personai, kurai uz to ir vajadzīgās spējas. Bet arī šajā pēdējā gadījumā aizbildnim jāuzrauga audzināšana. Tādējādi aizbildnis ir bērna juridiskais pārstāvis un bērna aprūpi veic ar tādu pašu rūpību kā bioloģiskie vecāki. Vienlaikus Labklājības ministrija norādījusi, ka ierobežojot aizbildnībā esoša bērna vecumu bērna nodošanai citas personas aprūpē ārvalstī uz laiku, tas būtu nesamērīgs ierobežojums aizbildnim kā bērna likumiskajam pārstāvim pieņemt patstāvīgi lēmumu par bērna aprūpi.¹⁷⁰

Atbilstoši [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) 2.¹ daļai par aizbildnībā esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī, **jāņem vērā un jāvērtē tie paši apstākļi, ko bāriņtiesa vērtē attiecībā uz aprūpes iestādē vai audžuģimenē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī.**

Kad bāriņtiesa ir izvērtējusi visus būtiskos apstākļus un saņemtos dokumentus, ja bāriņtiesa atzīst, ka bērna nodošana citas personas aprūpē ārvalstī atbilst bērna interesēm un persona spēs pienācīgi bērnu aprūpēt, bāriņtiesa pieņem lēmumu par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī. Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.⁴ panta](#) piekto daļu, aizbildnis vienojas ar personu par kārtību, kādā personai sedz izdevumus, kas saistīti ar bērna uzturu.

Attiecībā uz aprūpes uzraudzību ārvalstī jau minēts, ka pirms bāriņtiesa lemj par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstī, persona, kura vēlas uzņemt bērnu, iesniedz bāriņtiesai attiecīgās valsts kompetentās bērnu tiesību aizsardzības iestādes apliecinājumu, ka tā nodrošinās aprūpē nodotā bērna dzīves apstākļu regulāru pārbaudi un sniegs bāriņtiesai pārskatu par katrā šādā pārbaudē konstatēto. Būtiski norādīt, ka bāriņtiesai ir svarīgi saņemt

¹⁶⁹ Turpat.

¹⁷⁰ [Labklājības ministrijas priekšlikumi likumprojektam "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" \(Nr.1081/Lp12\).](#) 2018. Pieejams:
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/01210126868EDBC22582470023FF9D?OpenDocument> – aplūkots 18.11.2021.

pārskatu par dzīves apstākļu pārbaudē konstatēto pēc tam, kad bērns ir bijis nodots citas personas aprūpē ārvalstī, ja persona vai viņas pilnvarotais pārstāvis minēto pārskatu neiesniedz, **tad bārintiesas pienākums ir pieprasīt attiecīgo pārskatu personas, kuras aprūpē bērns bija nodots, pilnvarotajai personai Latvijā un/vai ārvalsts kompetentajai iestādei**. Minētais attiecas gan uz vecāka aprūpē esošiem bērniem, gan uz gadījumiem, kad ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu nodod citas personas aprūpē ārvalstī.

Piemērs

ASV ģimenes pilnvarotā persona Latvijā iesniegusi bāriņtiesā ASV kompetentās iestādes (aģentūras) sniegto informāciju par bērna uzturēšanās laiku konkrētajā ģimenē, norādot kā bērns pavadījis laiku, uzturoties ASV. Informācijā norādīts, ka personām, kuru aprūpē bērns bija nodots, ir elastīgs darba laiks, kas ļāva strādāt no mājām un pavadīt laiku kopā ar bērnu un būt aktīviem. Vienlaikus norādīts, ka ģimene vairākas reizes devusies ceļojumos, apciemojusi konkrēto personu ģimenes locekļus un radniekus. Bērns aktīvi pavadījis laiku – dodoties uz atrakciju parkiem, braucot ar velo, piedaloties mājas pasākumos.

Vienlaikus tiek norādīta informācija par bērna ēstgribu, norādot, ko bērns ir ēdis un kas viņam vislabāk garšo.

Sniegtajā informācijā norādīts, ka bērns konsultēts pie zobārsta, kas ieteicis kā labāk rūpēties par zobu veselību.

Papildus tiek norādīts, ka bērnam nebija nekādu problēmu komunicēt, jo zēns saprot un labi runā angļu valodā, ja kādu vārdu nav zinājis, tad izmantota Google tulkotājs..

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 76.panta](#) pirmā daļa paredz, ka bērns var šķērsot valsts robežu abu vecāku vai viena no tiem, vai aizbildņa, vai viņu pilnvarotas personas pavadībā. Minētā likuma 76.panta otrā daļa paredz, ka kārtību, kādā bērns šķērsos valsts robežu, nosaka Ministru kabinets.

Ministru kabineta 2010.gada 3.augusta noteikumi Nr.721 [“Kārtība, kādā bērni šķērsos valsts robežu” 11.punkts](#) paredz¹⁷¹, ka bārenis vai bez vecāku gādības palicis bērns, kurš ir Latvijas valstspiederīgais un kurš ievietots bērnu aprūpes iestādē vai nodots audžuģimenei, var izceļot no valsts patstāvīgi, uzrādot lēmumu par atļauju bērnam patstāvīgi izceļot no valsts, vai pilnvarotās personas pavadībā, uzrādot lēmumu par atļauju bērnam izceļot no valsts šīs pilnvarotās personas pavadībā. Lēmumu par atļauju bērnam patstāvīgi vai pilnvarotās personas pavadībā izceļot no valsts pieņem bāriņtiesa, ar kuras lēmumu bērns ievietots bērnu aprūpes iestādē vai nodots audžuģimenei. Tādējādi bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai aprūpes iestādē, nododot bērnu citas personas aprūpē ārvalstī, pieņem lēmumu par atļauju bērnam šķērsot valsts robežu patstāvīgi vai pilnvarotas personas pavadībā. Savukārt, attiecībā uz gadījumiem, kad vecāks vai aizbildnis nodod bērnu

¹⁷¹ [Kārtība, kādā bērni šķērsos valsts robežu. Ministru kabineta 03.08.2010. noteikumi Nr.721](#). Latvijas Vēstnesis Nr.128, 13.08.2010.

citas personas aprūpē ārvalstī un bērns patstāvīgi izceļo no valsts atbilstoši [minēto Ministru kabineta noteikumu 4.punktam](#), ir nepieciešama vismaz viena vecāka vai aizbildņa notariāli apliecināta piekrišana bērna patstāvīgai izceļošanai no valsts. Saskaņā ar Ministru kabineta 2010.gada 3.augusta noteikumi Nr.721 "[Kārtība, kādā bērni šķērso valsts robežu](#)" [5.punktu](#), ja bērns, kurš ir Latvijas valstspiederīgais, izceļo no valsts pilnvarotas personas pavadībā, uzrāda vismaz viena vecāka [...] vai aizbildņa notariāli apliecinātu pilnvaru bērna izceļošanai no valsts šīs pilnvarotās personas pavadībā. [...] Ja bērns izceļo no valsts aizbildņa pavadībā, uzrāda bāriņtiesas lēmumu par aizbildnības nodibināšanu vai tā notariāli apliecinātu kopiju.

Gadījumos, kad ārpusģimenes aprūpē esošs bērns tiek nodots citas personas aprūpē ārvalstīs, labās prakses piemēri liecina par to, ka persona, kuras pavadībā bērns izceļo no valsts, bērna prombūtnes laikā informē bāriņtiesu, kas pieņemusi lēmumu par bērna nodošanu citas personas aprūpē ārvalstīs, par ceļošanas norisi, bērna pašsajūtu, ierodoties ārvalstī, kā arī sniedz citu informāciju par bērnu, kamēr viņš uzturas ārvalstī, tostarp, kā bērns iejuties citas personas ģimenē, kādas ir bērna ikdienas aktivitātes, bērna pašsajūta u.c.

4.4. Bērna labāko interešu izvērtēšana

[ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) 3.panta pirmajā daļā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.¹⁷²

Bērnu tiesību komiteja ir uzsvērusi, ka bērna vislabāko interešu ievērošanai ir jābūt iekļautai nacionālajos plānos, politikas plānošanas dokumentos, parlamentu un valdību dokumentos, kā arī nacionālajos tiesību aktos, īpaši to uzsverot arī uz budžeta sastādīšanu un piešķiršanu. Tāpat uzsvērts, ka valstis nedrīkst interpretēt vislabākās intereses pārāk kulturāli relatīvā veidā un nevar izmantot savu "vislabāko interešu" interpretāciju, lai noliegtu tās tiesības ko tagad bērniem garantē. Ir jādemonstrē, ka bērna intereses ir izskatītas un ņemtas vērā kā primārais apsvērums.¹⁷³

Ņemot vērā to, ka bērna interešu un prioritātes princips ir raisījis plašas diskusijas un interpretācijas iespējas starptautiskajā telpā, Bērnu tiesību komiteja 2013.gada 29.maijā izdevusi skaidrojumu [ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) 3.panta pirmajai daļai "[Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses \(3. panta 1. punkts\)](#)", kas ļauj padziļinātāk izprast "bērna interešu prioritātes" principu. **Bērnu tiesību komiteja norāda, ka [...] bērna intereses ir dinamisks princips, kas aptver vairākus jautājumus, kuri nemitīgi attīstās.** Šis vispārējais komentārs ir pamats tam, lai izvērtētu un noteiktu to, kas ir bērna interesēs [...] Šī komentāra galvenais mērķis ir nostiprināt izpratni gan par bērnu tiesībām uz to, ka viņu intereses tiek izvērtētas un ir primārais apsvērums vai

¹⁷² [Bērnu tiesību konvencija](#). Starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis Nr.237 (5297), 28.11.2014.

¹⁷³ Hodgina, R., Nūvels, P. Konvencijas par bērna tiesībām ieviešana praksē rokasgrāmata. UNICEF, 2002, 42., 43.lpp.

atsevišķos gadījumos tās ir svarīgākās. Tā vispārējais mērķis ir veicināt reālas izmaiņas attieksmē, lai bērns tiktu pilnībā respektēts kā tiesību turētājs.¹⁷⁴

Vienlaikus Bērnu tiesību komiteja uzsver, ka bērna interešu princips ir sarežģīts, un tā saturs jānosaka, izvērtējot katru gadījumu atsevišķi. Attiecīgi jāsecina, ka bērna interešu princips ir elastīgs un piemērojams. Tas individuāli jāpielāgo un jādefinē atbilstoši konkrētā bērna vai bērnu situācijai, ņemot vērā viņu personiskos apstākļus, stāvokli un vajadzības. Pieņemot individuālus lēmumus, bērna intereses jāizvērtē un jānosaka, paturot prātā konkrētā bērna īpašos apstākļus. Pieņemot kolektīvus lēmumus, piemēram, likumdevēja gadījumā, jāizvērtē un jānosaka, kādas ir bērnu intereses vispār, paturot prātā apstākļus, kādos atrodas konkrēta grupa un/vai bērni vispār.¹⁷⁵

Taču, tā kā 3. panta pirmā daļa attiecas uz ļoti dažādām situācijām, Komiteja atzīst, ka tā piemērošanai jābūt elastīgai. Izvērtētās un noteiktās bērna intereses varētu būt pretrunā citām (piemēram, citu bērnu, sabiedrības, vecāku u. c.) interesēm vai tiesībām. Iespējamās pretrunas starp kāda konkrēta bērna interesēm un vairāku bērnu grupas interesēm vai bērnu interesēm vispār ir jānovērš, katru gadījumu izskatot atsevišķi, rūpīgi apsverot visu pušu intereses un rodot piemērotu kompromisu. Tas pats jā dara, ja citu personu intereses ir pretrunā bērna interesēm. Ja interešu saskaņošana nav iespējama, iestādēm un lēmumu pieņēmējiem būs jāizanalizē un jāizsver visu iesaistīto pušu tiesības, paturot prātā to, ka bērna tiesības uz to, ka viņa intereses ir primārais apsvērums, nozīmē, ka bērna interesēm ir augsta prioritāte un tās nav tikai viens no vairākiem faktoriem, kam jāpievērš uzmanība. Tāpēc lielāka nozīme jāpiešķir tam, kas bērnam der vislabāk. Īstenojot bērnu interešu principu jāatceras, ka bērns ir tiesību subjekts.¹⁷⁶

Papildus tiesību avotos ir rodams daļējs skaidrojums definējumam “bērna labākās intereses” un tiek norādīts, ka bērna labāko interešu princips ir universāls princips, kas caurvijas visos jautājumos, kas attiecas uz bērna labklājību. Tā ir viena no tradīcijām, kas kā saikne darbojas starp tiesībām un sabiedrību. Turklāt, tā ir galvenā tradīcija, kas nosaka savstarpējo saikni starp tiesībām, sabiedrību, ģimeni un bērnu.¹⁷⁷

Neraugoties uz to, ka līdz šim nedz starptautiskajā, nedz nacionālajā līmenī nebija izstrādāti kritēriji bērna vislabāko interešu vērtēšanai, tomēr Latvija garo un plašo diskusiju rezultātā ir

¹⁷⁴ [Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses \(3. panta 1. punkts\).](https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_comment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc) 2013. Pieejams: https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_comment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc- aplūkots 21.11.2021.

¹⁷⁵ [Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses \(3. panta 1. punkts\).](https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_comment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc) 2013. Pieejams: https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_comment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc- aplūkots 21.11.2021.

¹⁷⁶ [Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses \(3. panta 1. punkts\).](https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_comment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc) 2013. Pieejams: https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General_comment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc- aplūkots 21.11.2021.

¹⁷⁷ Breen C, The Standart of the Best Interests of the Child. Martinus Nijhoff Publishers, 2002, p.1

nonākusi līdz nepieciešamībai noteikt to apstākļu kopumu, kas jāvērtē bērna labāko interešu kontekstā. Proti, 2021.gada 8.decembrī spēkā stājās [grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pantā](#). [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) otrajā daļā noteikts, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) otrā daļa tika papildināta ar tekstu šādā redakcijā: “Šīs personas ievēro bērna labākās intereses visās darbībās, kas tieši vai netieši skar vai var skart bērnu:

- 1) novērtējot jebkuru ar bērnu saistītu gadījumu;
- 2) rīkojoties jebkādā ar bērnu saistītā lietā;
- 3) pieņemot jebkuru lēmumu saistībā ar bērnu.”¹⁷⁸

Vienlaikus [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pants](#) tika papildināts ar 2.¹ daļu: “Nosakot bērna labākās intereses, nepieciešams tiekties uz bērna situācijas ilgtspējīgu risinājumu, atbilstoši situācijai ņemot vērā, cik lielā mērā veicamie pasākumi nodrošina:

- 1) bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības;
- 2) bērna vajadzībām un spējām atbilstošu izglītību;
- 3) bērna vajadzībām atbilstošu veselības aizsardzību;
- 4) bērna vecumam, emocionālajām un fiziskajām vajadzībām atbilstošu aprūpi;
- 5) atbalstu bērna līdzsvarotai garīgajai un fiziskajai attīstībai;
- 6) iespēju bērnam attīstīt savu individualitāti, spējas un intereses;
- 7) bērna līdzdalību ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos;
- 8) bērna viedokļa uzklaušanu un ievērošanu atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai viedokli formulēt;
- 9) bērna pasargāšanu no lojalitātes konflikta;
- 10) drošu vidi, kurā bērnam augt un attīstīties, aizsardzību no vardarbības, apdraudējuma, antisociālas uzvedības un atkarību ietekmes;
- 11) bērna identitātes saglabāšanu;
- 12) bērnam atbildības izjūtas veidošanu;
- 13) citus bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus.”¹⁷⁹

Ņemot vērā minētos grozījumus, secināms, ka gan bāriņtiesām, gan jebkurai citai institūcijai vai fiziskai/juridiskai personai, pieņemot lēmumu vai veicot citas darbības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, jāvērtē bērna individuālā situācija tiecoties uz ilgtspējīgu risinājumu, ņemot vērā [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) 2.¹ daļā noteiktos nosacījumus. Papildus ņemot vērā, ka **bērna intereses ir dinamisks princips, kas aptver vairākus jautājumus, kuri nemitīgi attīstās.**

¹⁷⁸ [Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā \(Nr.1020/Lp13\)](#). Latvijas Republikas Saeima. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/2CC1C73A963C5A9CC225878300304877?OpenDocument> – aplūkots 21.11.2021.

¹⁷⁹ [Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā \(Nr.1020/Lp13\)](#). Latvijas Republikas Saeima. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/2CC1C73A963C5A9CC225878300304877?OpenDocument> – aplūkots 21.11.2021.

Attiecībā uz bērna labāko interešu noteikšanu lietās par bērna nodošanu citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstīs, jānorāda, ka bāriņtiesa, vērtējot šajā metodikā noteiktos būtiskos apstākļus pirms bērna nodošanas citas personas aprūpē, izvērtē, vai konkrētajā situācijā bērna nodošana citas personas aprūpē atbilst bērna labākajām interesēm. Turklāt, papildus šajā metodikā norādītajiem vērtējamajiem būtiskajiem apstākļiem, nosakot bērna labākās intereses, tiek vērtēti sekojoši apstākļi:

1. bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības:

- kādi ir iemesli bērna nodošanai citas personas aprūpē, vai attiecīgie iemesli ir pamatoti;
- vai bērna nodošana citas personas aprūpē ir nepieciešama;
- bērna emocionālā saikne ar personu, kuras aprūpē plānots nodod bērnu;
- kādas ir iespējas bērnam pēc iespējas ātrāk atgriezties vecāka, aizbildņa, audžuģimenes aprūpē;

2. bērna vajadzībām un spējām atbilstoša izglītība:

- vai bērna atrašanās citas personas aprūpē ietekmēs izglītības iegūšanas procesu, proti, vai bērnam būs nepieciešams mainīt izglītības iestādi, vai bērns varēs turpināt iegūt izglītību izglītības iestādē, kurā viņš mācījās līdz nodošanai citas personas aprūpē;
- ja izglītības iestāde jāmaina, vai tas ir atbilstoši bērna individuālajā situācijā – jāvērtē bērna vecums, bērna personīgās īpašības, vai izglītības iestādes maiņa ir vēlama bērnam;
- vai bērnam ir īpašas vajadzības, kādu izglītības programmu bērns apgūst;

3. bērna vajadzībām atbilstoša veselības aizsardzība:

- vai bērnam nepieciešama specifiska veselības aprūpe ikdienā. Ja tāda nepieciešama, vai persona, kuras aprūpē plānots nodod bērnu, varēs to nodrošināt;
- vai persona, kuras aprūpē plānots nodot bērnu, ir informēta par bērna vajadzībām veselības aprūpes nodrošināšanā. Vai persona spēs nodrošināt bērna veselības aprūpes vajadzības;

4. bērna vecumam, emocionālajām un fiziskajām vajadzībām atbilstoša aprūpe:

- kāda ir fiziskā vide, kur bērns dzīvos, vai tā ir atbilstoša bērna vajadzībām;
- vai persona, kuras aprūpē plānots nodot bērnu, izprot bērna emocionālās un fiziskās vajadzības atbilstoši bērna vecumam;

5. atbalsts bērna līdzsvarotai garīgajai un fiziskajai attīstībai:

- vai persona, kuras aprūpē plānots nodot bērnu, izprot bērna emocionālās un fiziskās vajadzības atbilstoši bērna vecumam;
- vai persona spēs sniegt nepieciešamo palīdzību un atbalstu bērnam, piemēram, atbalstu mācībās;

6. iespēja bērnam attīstīt savu individualitāti, spējas un intereses:

- ja bērns apmeklē interešu izglītības nodarbības, vai, atrodoties citas personas aprūpē, bērns varēs turpināt interešu izglītību;
- ja bērnam ir talanti vai kādas prasmes, vai tie tiks pilnveidoti un attīstīti;

7. bērna līdzdalība ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos:

- vai bērns ir informēts par bāriņtiesā uzsākto procesu par viņa nodošanu citas personas aprūpē;
- vai bērns ir uzklauts saistībā ar viņa nodošanu citas personas aprūpē;
- kāds ir bērna viedoklis par viņa nodošanu citas personas aprūpē;

8. bērna viedokļa uzklautšana un ievērošana atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai viedokli formulēt:

- visos gadījumos obligāts bāriņtiesas pienākums uzklaut bērna viedokli par viņa nodošanu citas personas aprūpē atbilstoši bērna vecumam;

9. bērna pasargāšana no lojalitātes konflikta:

- bērnam ir jāizskaidro esošā situācija, jāsaņem emocionālais atbalsts gan no personas, kas viņu nodod citas personas aprūpē, gan no personas, kuras aprūpē bērns tiek nodots, jāpalīdz pārvarēt grūtības;
- kā tiks nodrošināta komunikācija ar personu, kas bērnu nodod citas personas aprūpē;
- jāpalīdz bērnam atpazīt savas emocijas un izprast tās;
- bērnam ir jāzina, ka par viņu rūpēsies, ka viņš būs drošībā un piederīgs ģimenei, kurā īslaicīgi dzīvos;

10. droša vide, kurā bērnam augt un attīstīties, aizsardzība no vardarbības, apdraudējuma, antisociālas uzvedības un atkarību ietekmes:

- kāda ir fiziskā vide, kur bērns dzīvos, vai tā ir atbilstoša bērna vajadzībām;
- vai ģimenē ir citi bērni, ja ir, vai bērni ir savstarpēji pazīstami, vai bērnam būs atsevišķa istaba, vai bērns dzīvos vienā istabā ar personas bioloģiskajiem bērniem. Ja bērns dzīvos vienā istabā ar citiem bērniem, vai bērnam būs iespēja pilnvērtīgi mācīties; atpūties;
- ja personai ir bērni, jānoskaidro viņu viedoklis par bērna uzņemšanu ģimenē;
- ja vienā mājsaimniecībā dzīvo citi ģimenes locekļi, jānoskaidro viņu viedoklis par bērna uzņemšanu ģimenē;

11. bērna identitātes saglabāšana:

- bērna identitāti veido ne tikai vārds, uzvārds, bet arī bērna izcelsme, kultūra, valoda, līdz ar to visām darbībām jābūt vērstām uz to, lai bērns iepazīst savas valsts kultūru kā vērtību, saglabā to. Tāpat būtiska valodas kā vērtības saglabāšana, līdz ar to būtiski noskaidrot, vai bērnam, uzturoties citas personas aprūpē, būs iespēja saglabāt savu identitāti;

12. bērna atbildības izjūtas veidošana:

- bērna atbildība jāveido atbilstoši bērna vecumposmam viņa likumiskajiem pārstāvjiem, līdz ar to būtiski noskaidrot, kādas ir bērna zināšanas un prasmes, vai bērns spēj uzņemties atbildību atbilstoši vecumposmam, piemēram, ja bērns ir pirmsskolas vecumā, vai bērns saprot, kāda uzvedība ir laba, atbalstāma, kāda uzvedība nav atbalstāma, vai bērns saprot savas rīcības sekas;

13. citus bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus:

- kā persona, kura nodod bērnu citas personas aprūpē, nodrošinās komunikāciju un informācijas apmaiņu par būtiskiem jautājumiem, kas attiecas uz bērnu ar personu, kuras aprūpē bērns nodots;
- vai persona, kura nodod bērnu citas personas aprūpē vienojusies ar personu, kuras aprūpē bērns tiks nodots par izdevumu apmaksu, kas saistīti ar bērna aprūpi.

4.5. Lietas dalībnieku procesuālās tiesības un bāriņtiesas darbības šo tiesību ievērošanā

Saskaņā ar [Administratīvā procesa likuma 24.pantu](#) administratīvā procesa dalībnieki ir:

- 1) iesniedzējs ([25.pants](#));
- 2) iestāde, kuras lietvedībā ir administratīvā lieta;
- 3) adresāts ([27.pants](#));
- 4) trešā persona ([28.pants](#));
- 5) tiesību subjekts, kuram ir tiesības būt par privātpersonas tiesību un tiesisko interešu aizstāvi ([29.pants](#));
- 6) pieteicējs ([31.pants](#));
- 7) atbildētājs ([34.pants](#));
- 8) pārstāvis ([35.- 40.pants](#))¹⁸⁰

Administratīvajā procesā iestādei (bāriņtiesai) jāņem vērā arī [Administratīvā procesa likuma 4.pantā](#) noteiktie administratīvā procesa principi:

- privātpersonas tiesību ievērošanas princips ([5.pants](#));
- vienlīdzības princips ([6.pants](#));
- tiesiskuma princips ([7.pants](#));
- tiesību normu saprātīgas piemērošanas princips ([8.pants](#));
- patvaļas aizlieguma princips ([9.pants](#));
- tiesiskās palāvības princips ([10.pants](#));
- likuma atrunas princips ([11.pants](#));
- demokrātiskās iekārtas princips ([12.pants](#));
- samērīguma princips ([13.pants](#));
- likuma prioritātes princips ([14.pants](#));
- procesuālā taisnīguma princips ([14.¹ pants](#)).

Vienlaikus [Administratīvā procesa likuma 4.panta](#) otrajā daļā noteikts, ka administratīvajā procesā piemēro arī šā panta pirmajā daļā neminētus vispārējos tiesību principus, kuri atklāti, atvasināti vai attīstīti iestāžu praksē vai tiesu judikatūrā, kā arī tiesību zinātnē. Piemēram, kā norādījis Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments [2020.gada 20.jūnija rīcības sēdes lēmumā](#) - procesa dalībnieka iesniegts dokuments, nav „samazgu spainis”, kurā

¹⁸⁰ [Administratīvā procesa likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 164, 14.11.2001.

izgāzt negatīvās emocijas un ietvert rupjus apvainojumus iestādē un tiesā strādājošām personām. Lai arī, cik emocionāli smaga ir tiesvedība par bērna aizgādības tiesībām, tomēr attiecībās ar citiem cilvēkiem, tostarp iestādēs un tiesās strādājošajiem, procesa dalībniekiem ir jāsaglabā neitrāli cieņpilna attieksme.¹⁸¹

Visbiežāk administratīvā procesa bāriņtiesā ietvaros administratīvā procesa dalībnieki iestādē ir iesniedzējs, iestāde, kuras lietvedībā ir administratīvā lieta un adresāts. Attiecībā uz administratīvā procesa dalībnieku procesuālajām tiesībām būtiski ņemt vērā [Administratīvā procesa likuma 61.pantā](#) noteiktās tiesības iepazīties ar lietu un izteikt savu viedokli jebkurā procesa stadijā. Kā norādīts [Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lēmumā](#) - tiesības iepazīties ar lietu ir tiesību būt uzklaušītam sastāvdaļa, jo šīs tiesības tiek piešķirtas ar mērķi nodrošināt to, ka persona varētu izteikt savu viedokli un iesniegt papildu pierādījumus, pirms tiek pieņemts lēmums, vai arī, lai sagatavotos administratīvā akta apstrīdēšanai vai pārsūdzēšanai.¹⁸² Tāpat bāriņtiesai jāievēro [Administratīvā procesa likuma 62.panta](#) pirmajā daļā noteiktais, ka lemjot par tāda administratīvā akta izdošanu, kurš varētu būt nelabvēlīgs adresātam vai trešajai personai, iestāde noskaidro un izvērtē adresāta vai trešās personas viedokli un argumentus šajā lietā.

Papildus norādāms, ka Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)" [56.punkts](#) nosaka, ja administratīvā procesa dalībnieks konstatē, ka bāriņtiesas sēdes sastāvā ir persona, kura saskaņā ar normatīvajiem aktiem nav tiesīga piedalīties lietas izskatīšanā, administratīvā procesa dalībnieks var lūgt noraidīt sēdes sastāva dalībnieku.¹⁸³ [Minēto noteikumu 51.4.punktā](#) noteikts, ka, uzsākot bāriņtiesas sēdi, sēdes vadītājs iepazīstina administratīvā procesa dalībniekus ar viņu tiesībām un pienākumiem. Ja administratīvā procesa dalībniekiem ir papildus iesniedzami pierādījumi, kam ir nozīme lietas izskatīšanā, bāriņtiesa nodrošina iespēju pārējiem lietas dalībniekiem ar tiem iepazīties. Taču ņemot vērā, ka saistībā ar Covid-19 infekcijas ierobežošanu zināms administratīvo lietu apjoms tiek izskatīts rakstveida procesā, būtiski ievērot administratīvā procesa dalībnieku tiesības, izskatot lietu rakstveida procesā. Saskaņā ar [Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 8.1.panta](#) pirmajā daļā noteikto¹⁸⁴ bāriņtiesa lietu var izskatīt un lēmumus pieņemt bāriņtiesas sēdē rakstveida procesā (bez personu klātbūtnes), ja iespējams nodrošināt lietas dalībnieku procesuālo tiesību ievērošanu un bāriņtiesa nav atzinusi par nepieciešamu lietu izskatīt mutvārdu procesā. Institūcija (amatpersona) rakstveida procesa būtībai atbilstošā veidā nodrošina procesa dalībniekiem tādu pašu tiesību apjomu kā mutvārdu procesā.

¹⁸¹ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020.gada 20.jūnija rīcības sēdes lēmums lietā Nr. Lieta Nr. A420186419, SKA-1278/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/administrativais-process-tiesa/administrativais-process-tiesa?lawfilter=1> – aplūkots 21.11.2021.

¹⁸² [Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 20.janvāra lēmums lietā Nr. Nr. 6-70015715/6, SKA-172/2017](#). Pieejams: <https://at.gov.lv/downloadlawfile/684> - aplūkots 21.11.2021.

¹⁸³ [Bāriņtiesas darbības noteikumi](#). Ministru kabineta 19.12.2006. noteikumi Nr.1037. Latvijas Vēstnesis Nr.207 (3575), 29.12.2006.

¹⁸⁴ [Covid – 19 infekcijas izplatības pārvaldības likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 110A, 09.06.2020.

Līdz ar to, gadījumos, kad administratīvā lieta tiek izskatīta rakstveida procesā, bāriņtiesa informējot administratīvā procesa dalībniekus par lietas izskatīšanas laiku un vietu, norāda ka lieta tiks izskatīta rakstveida procesā. Vienlaikus bāriņtiesas pienākums ir norādīt uz administratīvā procesa dalībnieku tiesībām, norādot gan [Administratīvā procesa likuma 61.pantā](#), gan [62.panta](#) pirmajā daļā noteiktās tiesības. Vienlaikus atbilstoši Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 [“Bāriņtiesas darbības noteikumi” 56.punktam](#) bāriņtiesai jānorāda bāriņtiesas sēdes sastāvā esošās personas, kā arī jāinformē administratīvā procesa dalībnieki par [minēto noteikumu 51.4.punktā](#) noteikto attiecībā uz papildus iesniedzamajiem pierādījumiem. Tāpat bāriņtiesai jānorāda uz [Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 8.¹panta](#) otro daļu, kas paredz, ja lietu izskata rakstveida procesā (bez personu klātbūtnes) vai bāriņtiesas sēdē, izmantojot videokonferenci, iepazīšanos ar šīs lietas materiāliem nodrošina attālināti. Bāriņtiesa triju darbdienu laikā pēc personas parakstīta attiecīga pieteikuma saņemšanas nosūta uz personas norādīto e-pasta adresi skenētas lietas materiālu kopijas vai informāciju par piekļuvi lietas materiāliem elektroniski (nodrošinot iespēju iepazīties ar lietas materiāliem vai iegūt kopiju) vai nosūta uz personas norādīto adresi lietas materiālu kopijas.

Administratīvajās lietās, kad bāriņtiesa lietu izskata rakstveida procesā, jāņem vērā [Bāriņtiesu likuma 49.panta](#) pirmajā daļā noteiktais¹⁸⁵, ka bāriņtiesas lēmumi stājas spēkā un ir izpildāmi nekavējoties. Atbilstoši Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 [“Bāriņtiesas darbības noteikumi” 70.punktam bāriņtiesa](#) lēmumu rakstiski noformē un apzīmogo un tā norakstu, [Paziņošanas likumā](#) noteiktajā kārtībā, nosūta administratīvā procesa dalībniekam 10 darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas [...]. Ņemot vērā minēto, bāriņtiesai jānorāda, kā tiks sniegta informācija administratīvā procesa dalībniekiem par pieņemto lēmumu pēc lietas izskatīšanas lēmuma pieņemšanas dienā, piemēram, telefoniski vai elektroniskā veidā, ņemot vērā administratīvā procesa dalībnieku dokumentācijā norādīto kontaktinformāciju.

¹⁸⁵ [Bāriņtiesu likums](#). LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 07.07.2006.